

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra matematiky

Bakalářská práce

Martina Dvořáková

Regionální prvky Horácka v matematických činnostech
dětí předškolního věku

Olomouc 2020

Vedoucí práce: RNDr. Martina Uhlířová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze podklady uvedené v seznamu vloženém v práci.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze bakalářské práce jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této práce v souladu se zákonem č.121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

Ve *Sněžném* dne *1.5.2020*

Podpis: *M. Drobáková*

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na využití lidových prvků Horácka v matematických činnostech dětí předškolního věku. V práci jsou popsány metody a cíle předmatematické výchovy, předškolní věk dítěte, lidová kultura Horácka. Praktická část obsahuje soubor aktivit propojujících tyto oblasti. Aktivity jsou rozděleny do několika skupin podle lidového zvyku nebo slavnosti. Vybrané činnosti byly ověřeny v praxi.

Klíčová slova:

Dítě předškolního věku, matematická gramotnost, předmatematická výchova, lidová kultura, Horácko, Začít spolu

Annotation

The bachelor thesis describes the possible use of regional elements of Horácko in mathematical activities for preschool children. There are methods and objectives of pre-mathematical education and a characterisation of preschool children and folk culture of Horácko region. The practical part of the thesis contains a set of activities connecting these topics. The activities are split into groups according to folk habit or celebration. Selected activities have been verified practically in kindergarten.

Keywords:

Preschool children, mathematical literacy, pre-mathematical education, folk culture, Horácko, Step by step

Obsah

Úvod	6
I. Teoretická část.....	7
1. Dítě předškolního věku	7
2. Ukotvení problematiky v kurikulárních dokumentech (RVP PV).....	9
2.1 Regionální prvky Horácka v kurikulárních dokumentech.....	9
2.2 Matematické činnosti v kurikulárních dokumentech.....	12
3. Matematická pregramotnost	14
3.1 Oblasti a cíle předmatematické výchovy	14
3.2 Vývoj matematických představ	16
3.3 Základní početní a číselné pojmy a operace	18
3.4 Základní geometrické představy, orientace v prostoru a rovině.....	19
3.5 Orientace v čase, chápání časových pojmů a posloupností	20
4. Horácko.....	21
4.1 Život na Horácku	23
4.2 Tradice a zvyky.....	24
4.3 Písně a tance	27
4.4 Výtvarné umění a lidová řemesla	27
4.5 Architektura	30
4.6 Dětské hry a hračky na Horácku.....	30
5. Prvky lidové kultury v matematických činnostech.....	32
II. Praktická část.....	34
6. Lidové prvky pro každý den	36
6.1 Život na Horácku	36
6.2 V horácké vesnici	41
6.3 Oblékání, kroje	47
6.4 Lidové umění a řemesla.....	52

7.	Lidové prvky pro jeden den	58
7.1	Doderek.....	58
7.2	Vostatky (masopust)	64
7.3	Otvírání studánek.....	67
8.	Seznam karet podle center aktivit	70
9.	Seznam karet podle motivačních příběhů	72
	Závěr	73
	Seznam příloh	74
	Zdroje.....	75
	Přílohy.....	80

Úvod

Tématem mé bakalářské práce jsou regionální prvky Horácka v matematických činnostech. Chtěla bych propojit dvě oblasti – poznávání lidové kultury Horácka a rozvíjení matematických představ. Vybrala jsem si regionální prvky Horácka, protože z této oblasti pocházím a myslím si, že se o nich moc často nemluví. Jelikož Horácko není tak folklórně bohaté, jako naše jiné etnografické oblasti a její tradice v některých místech upadávají, chtěla jsem vytvořit soubor aktivit, které by pomohly seznámit s lidovými prvky Horácka v mateřské škole. Chtěla bych také nahlédnout blíže do problematiky rozvíjení matematických představ a vyzkoušet si tvorbu aktivit zaměřených na rozvíjení této oblasti.

Cílem teoretické části je vymezit a charakterizovat následující témata. První kapitola je věnována předškolnímu věku dítěte, druhá kapitola se zaměřuje na ukotvení problematiky v Rámcovém vzdělávacím programu předškolního vzdělávání, třetí kapitola se zabývá matematickou pregramotností a zaměřuje se na předmatematické činnosti a způsoby rozvíjení matematických představ, ve čtvrté kapitole je stručná charakteristika Horácka a vybraných regionálních prvků.

Cílem praktické části je vytvořit soubor aktivit na dané téma s cílem rozvíjet u dětí předmatematické představy a ověřit vybrané aktivity v praxi, aby byly dále využitelné i pro další použití. Jeho součástí bude i příběh o Marjance a Toníkovi, který může posloužit nejen jako motivační prvek pro všechny vytvořené aktivity, ale dá se využívat nadále i jinými způsoby (motivace k jiným činnostem, podnět k diskusi a povídání, četba před spaním, ...).

I. Teoretická část

1. Dítě předškolního věku

Dítě je podle Průchy, Walterové a Mareše (2003, s. 46) „jedinec v životní fázi od narození do období adolescence. Podle některých pojetí je za dítě považován i jedinec před narozením, tj. v prenatálním období vývoje člověka.“ Předškolní věk je v širším významu charakterizován jako období od narození po zahájení povinné školní docházky. V užším smyslu se jedná o životní etapu zhruba od tří do šesti let věku dítěte (Šmelová, 2014, s. 22).

Vágnerová (2000, s. 34) rozděluje období dětství na prenatální období, novorozenecké období, kojenecký věk, batolecí věk, předškolní věk, školní věk, pubescenci a adolescenci. V předškolním období (3-6 let) dochází k významnému vývoji poznávacích procesů. Dítě má názorné a intuitivní myšlení, je flexibilní nepřesné a prelogické. Mezi znaky typické pro myšlení předškolního dítěte patří egocentrismus, fenomenismus¹, magičnost² a absolutismus³. Dítě má tendence ulpívat na jednom pohledu a nebrat v úvahu jiné, má také tendence ulpívat na jednom stavu nebo jedné vlastnosti určitého objektu. Interpretuje realitu pro něj přijatelným a pochopitelným způsobem, může tak činit i formou nepravých lží, konfabulací.⁴ Fantazie se projevuje i animismem, antropomorfismem.⁵ Myšlení dětí je často útržkovité a nekoordinované.

Na vývoj v období předškolního věku nahlíží spousta pedagogů a psychologů. Existuje několik vývojových teorií a pohledů na toto období. Profesor univerzity v Georgii, David R. Shaffer, představuje ve své knize (2002, s. 41) několik základních teorií lidského vývoje, z nichž na prvním místě zmiňuje Freudova teorie psychosexuálního vývoje. To se dělí na 5 období: orální (od narození po 1 rok), anální, (1-3 roky), falické (3-6 let), latentní (6-11 let) a genitální (12 let a výše). Dítě v předškolním věku se nachází v období falickém. Místem uspokojení v tomto období jsou genitálie. V tomto období se může objevit tzv. incestuous desire (touha po rodiči opačného pohlaví), Freud nazývá jako Oidipův komplex u chlapců a Elektrín komplex u dívek. Podle Šmelové (2014, s. 22) Freud významně ovlivnil pohled na dítě a období dětství, které považuje za nejvýznamnější etapu pro formování osobnosti.

¹ důraz na určitou podobu světa, fixace na určitý obraz reality

² pomáhá si světem fantazií v reálném světě, nedělá příliš velký rozdíl mezi skutečností a fantazií, fantazie má harmonizující význam

³ přesvědčení, že každé poznání má definitivní platnost

⁴ Dítě kombinuje reálné vzpomínky se svými fantazijními představami, které však pro něj představují skutečnost.

⁵ Přidávání lidských vlastností neživým objektům

Další významnou vývojovou teorií je Eriksonova teorie psychosociálního vývoje dítěte. Erikson rozděluje život do osmi stádií, v každém z nich musí jedinec vyřešit psychosociální krizi (konflikt), aby se posunul dál, jsou to: důvěra x nedůvěra (od narození po 1 rok), autonomie x stud, nejistota (1-3 roky), iniciativa x vina (3-6 let), pracovitost x méněcennost (6-12 let), identita x zmatečnost rolí (12-20 let), intimita x osamělost (20-25 let; mladá dospělost), generativita x stagnace (25-64 let) a ego integrita x zoufalství (nad 65 let). Dítě v předškolním vzdělávání může procházet více stádií. U dětí nejmladších je to autonomie proti studu

a nejistotě, kdy pohybově vyžívá, poznává svět a potřebuje od rodičů podporu, povzbuzení a bezpečí; v opačném případě, kdy je dítě káráno, zanedbáváno nebo naopak přehnaně kontrolováno, může mít sklon k nejistotě a stydlivosti. Po tomto období přichází iniciativa proti vině (v mateřské škole se setkáváme s dětmi v tomto stádiu nejčastěji) – dítě se velmi rychle a nadšeně učí, je samo iniciativní, spolupracující, účastní se aktivit v kolektivu, sdružuje se s vrstevníky a dostává se s nimi do konfliktů, učí se spolupracovat a zodpovídat za své chování, rozvíjí se hodně jeho sebevědomí; přílišná snaha o úspěch může vyvolávat pocit viny, který ale dobrý výkon dokáže vykompenzovat. (Thorová, 2015, s. 282-284) U dětí, kterým chybí v tomto období svoboda a vlastní iniciativa, se může projevit uzavřenost a nedůvěra v sebe sama a své vlastní síly nebo naopak panovačnost, agrese a snaha se prosazovat (Šmelová, 2014, s. 26).

Ve vývojové psychologii se často setkáváme také s pěti stádií vývoje podle Jeana Piageta. Šmelová (2018, s. 32) ve své knize seznamuje s předoperačním stádiem, které je typické pro předškolní věk (konkrétně od 2 do 7 let). Toto období dále dělíme na:

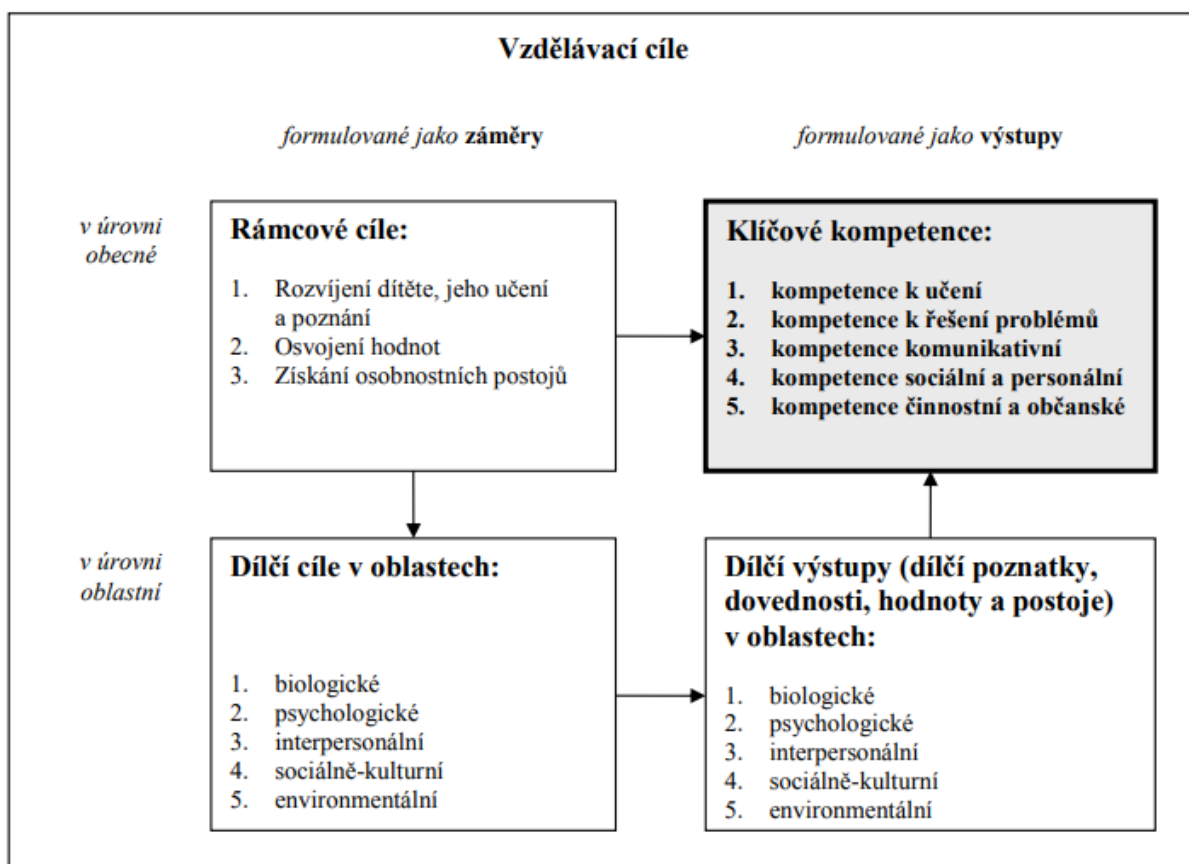
- období předpojmové a symbolické inteligence (2-4 roky) – dítě si teprve osvojuje řeč, jeho myšlení probíhá v tzv. předpojmech, dětských představám chybí logické uspořádání, má neúplné poznatky z okolí, které postrádají chápání obecnějších pravidel
- období názorného, intuitivního myšlení (4-7 let) – dítě již dokáže myslet v celostních pojmech, ale je to vázáno přímo na to, co si dokáže představit, pro myšlení dítěte je charakteristická intuitivnost, egocentrismus, antropomorfismus a magičnost

Jean Piaget stejně jako Lev Semjonovič Vygotskij nahlíželi na veškerou svoji činnost v oblasti psychologie i jako pedagogové. Vygotskij vytvořil originální koncepci nazývanou zóna nejbližšího vývoje. Ta může být chápána jako období, které těsně předchází nové etapě, které ale ještě dítě nedosáhlo, avšak za určitých podmínek jí dosáhne snadněji než při spontánním vývoji. Důležitým činitelem je tedy dospělý jedinec, s jehož spoluprací dítě

snadněji překoná vzdálenost mezi aktuální úrovní výkonu a tou potencionální (Vygotskij, 2017, s. 65-66).

2. Ukotvení problematiky v kurikulárních dokumentech (RVP PV)

Jelikož se tato práce zabývá a spojuje dvě různé oblasti vzdělávání dětí (matematické činnosti a regionální prvky Horácka), je tato kapitola rozdělena na dvě části. Každá z nich ukazuje oblasti, cíle a kompetence, ve kterých se shoduje s problematikou v kurikulárních dokumentech, konkrétně v Rámcovém vzdělávacím programu předškolního vzdělávání (RVP PV).

Obrázek č. 1 – systém cílů v RVP PV (2018, s. 9)

2.1 Regionální prvky Horácka v kurikulárních dokumentech

Regionální prvky Horácka přímo v RVP PV nenajdeme. Jedná se o etnografickou oblast, která se odlišuje od ostatních svými tradicemi, lidovou architekturou a dalšími místními prvky. Jedná se tedy o bezprostřední okolí dětí žijících v této oblasti, ke kterým patří i místní lidová architektura, tradice, zvyky a slavnosti, lidová řemesla a další tradiční prvky.

V klíčových kompetencích RVP PV najdeme tuto problematiku v těchto oblastech: kompetence k učení (dítě má elementární poznatky o světě lidí, kultury, přírody i techniky,

který dítě obklopuje, o jeho rozmanitostech a proměnách; orientuje se v řádu a dění v prostředí, ve kterém žije), kompetence k řešení problémů (dítě si všímá dění i problémů v bezprostředním okolí; přirozenou motivací k řešení dalších problémů a situací je pro něj pozitivní odezva na aktivní zájem) a občanské kompetence (dítě ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit). (RVP PV, 2018, s. 11-13)

Problematiku znalosti místních (regionálních) prvků a lidové kultury můžeme najít hned v několika oblastech RVP PV (2018, s. 25-29), především pak v Dítě a společnost a Dítě a svět.

Dítě a společnost:

- Dílčí vzdělávací cíle:
 - poznávání pravidel společenského soužití a jejich spoluvytváření v rámci přirozeného sociokulturního prostředí, porozumění základním projevům neverbální komunikace obvyklým v tomto prostředí;
 - rozvoj základních kulturně společenských postojů, návyků a dovedností dítěte;
 - seznamování se světem lidí, kultury a umění, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž dítě žije;
 - vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat;
 - rozvoj společenského i estetického vkusu
- Vzdělávací nabídka:
 - přípravy a realizace společných zábav a slavností (oslav y výročí, slavností v rámci zvyků a tradic, sportovní akce, kulturní programy apod.);
 - návštěvy kulturních a uměleckých míst a akcí zajímavých pro předškolní dítě;
 - hry a praktické činnosti uvádějící dítě do světa lidí, jejich občanského života a práce (využívání praktických ukázek z okolí dítěte, tematické hry seznamující dítě s různými druhy zaměstnání, řemesel a povolání, s různými pracovními činnostmi a pracovními předměty, praktická manipulace s některými pomůckami a nástroji, provádění jednoduchých pracovních úkonů a činností apod.);

- aktivity přibližující dítěti svět kultury a umění a umožňující mu poznat rozmanitost kultur (výtvarné, hudební a dramatické činnosti, sportovní aktivity, zábavy, účast dětí na kulturních akcích, návštěvy výstav, divadelních a filmových představení, využívání příležitostí seznamujících dítě přirozeným způsobem s různými tradicemi a zvyky běžnými v jeho kulturním prostředí apod.)
- Očekávané výstupy:
 - vnímat umělecké a kulturní podněty, pozorně poslouchat, sledovat se zájmem literární, dramatické či hudební představení a hodnotit svoje zážitky;
 - zachycovat skutečnosti ze svého okolí a vyjadřovat své představy pomocí různých výtvarných dovedností a technik

Dítě a svět:

- Dílčí vzdělávací cíle:
 - seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu;
 - vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách;
 - pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit
- Vzdělávací nabídka:
 - přirozené pozorování blízkého prostředí a života v něm, okolní přírody, kulturních i technických objektů, vycházky do okolí, výlety;
 - aktivity zaměřené k získávání praktické orientace v obci (vycházky do ulic, návštěvy obchodů, návštěvy důležitých institucí, budov a dalších pro dítě významných objektů);
 - sledování událostí v obci a účast na akcích, které jsou pro dítě zajímavé;
 - využívání přirozených podnětů, situací a praktických ukázek v životě a okolí dítěte k seznamování dítěte s elementárními dítěti srozumitelnými reáliemi o naší republice
- Očekávané výstupy:

- orientovat se bezpečně ve známém prostředí i v životě tohoto prostředí (doma, v budově mateřské školy, v blízkém okolí);
- osvojovat si elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou dítěti blízké, pro ně smysluplné a přínosné, zajímavé a jemu pochopitelné a využitelné pro další učení a životní praxi;
- mít povědomí o širším společenském, věcném, přírodním, kulturním i technickém prostředí i jeho dění v rozsahu praktických zkušeností a dostupných praktických ukázek v okolí dítěte;
- všimnout si změn a dění v nejbližším okolí

2.2 Matematické činnosti v kurikulárních dokumentech

V klíčových kompetencích RVP PV najdeme tuto problematiku v těchto oblastech: kompetence k učení (soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje a užívá při tom jednoduchých pojmů, znaků a symbolů), kompetence k řešení problémů (dítě řeší problémy na základě bezprostřední zkušenosti; postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje; spontánně vymýšlí nová řešení problémů a situací; hledá různé možnosti a varianty; využívá při tom dosavadní zkušenosti, fantazii a představivost; užívá při řešení myšlenkových i praktických problémů logických, matematických i empirických postupů; pochopí jednoduché algoritmy řešení různých úloh a situací a využívá je v dalších situacích; zpřesňuje si početní představy, užívá číselných a matematických pojmů, vnímá elementární matematické souvislosti; rozlišuje řešení, která jsou funkční a řešení, která funkční nejsou; dokáže mezi nimi volit) a komunikativní kompetence (dítě rozlišuje některé symboly, rozumí jejich významu i funkci). (RVP PV, 2018, s. 11-13)

Ze vzdělávacích oblastí Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání se tato problematika objevuje v především v oblasti Dítě a jeho psychika, a to konkrétně v podoblasti poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace (RVP PV, 2018, s. 19-20):

- Dílčí vzdělávací cíle:
 - osvojení si elementárních poznatků o znakových systémech a jejich funkci (abeceda, čísla);
 - vytváření základů pro práci s informacemi
- Vzdělávací nabídka:

- záměrné pozorování běžných objektů a předmětů, určování a pojmenovávání jejich vlastností (velikost, barva, tvar, materiál, dotek, chuť, vůně, zvuky), jejich charakteristických znaků a funkcí; konkrétní operace s materiálem (třídění, přiřazování, uspořádání, odhad, porovnávání apod.);
- řešení myšlenkových i praktických problémů, hledání různých možností a variant; činnosti zaměřené na poznávání jednoduchých obrazně znakových systémů (písmena, číslice, piktogramy, značky, symboly, obrazce);
- hry a praktické úkony procvičující orientaci v prostoru i v rovině;
- činnosti zaměřené na seznamování se s elementárními číselnými a matematickými pojmy a jejich symbolikou (číselná řada, číslice, základní geometrické tvary, množství apod.) a jejich smysluplnou praktickou aplikaci;
- činnosti zasvěčující dítě do časových pojmů a vztahů souvisejících s denním řádem, běžnými proměnami a vývojem a přibližující dítěti přirozené časové i logické posloupnosti dějů, příběhů, událostí apod.
- Očekávané výstupy:
 - zaměřovat se na to, co je z poznávacího hlediska důležité (odhalovat podstatné znaky, vlastnosti předmětů, nacházet společné znaky, podobu a rozdíl, charakteristické rysy předmětů či jevů a vzájemné souvislosti mezi nimi);
 - chápat základní číselné a matematické pojmy, elementární matematické souvislosti a podle potřeby je prakticky využívat (porovnávat, uspořádávat a třídit soubory předmětů podle určitého pravidla, orientovat se v elementárním počtu cca do šesti, chápat číselnou řadu v rozsahu první desítky, poznat více, stejně, méně, první, poslední apod.);
 - chápat prostorové pojmy (vpravo, vlevo, dole, nahoře, uprostřed, za, pod, nad, u, vedle, mezi apod.), elementární časové pojmy (teď, dnes, včera, zítra, ráno, večer, jaro, léto, podzim, zima, rok), orientovat se v prostoru i v rovině, částečně se orientovat v čase

3. Matematická pregramotnost

Matematika nás obklopuje všude kolem, ať už v přírodě, tak i v naší společnosti. Má pro každého jedince velký význam a je tedy potřeba tento způsob myšlení rozvíjet a připravovat od nejútlejšího věku. Podle výzkumů dokážou již malé děti ve svých šesti měsících rozeznat jeden objekt od dvou a dva objekty od tří (Clements a Sarama, 2007, s. 503). Význam každodenní matematiky v předškolním věku popisuje např. i Herbert P. Ginsburg (2006, s. 145), který tvrdí, že matematika dítě obklopuje od narození ve všech kulturách, a přestože ne všechny objekty a události v jejich prostředí nejsou samy o sobě matematické, mohou poskytovat příležitosti k matematickému myšlení. Příklady takového způsobu myšlení nám ukazují Hejný a Stehlíková (1999, s. 22), kteří uvádějí, že mezi myšlenkové postupy matematiky patří například: hledání pojmů nebo přesné vymezení nových pojmů, hledání souvislostí mezi přesně zavedenými pojmy, zobecňování (hledání obecnějších vztahů), dokazování nalezených pravd či vyvracení nepravd, hledání postupů, řešení problémů, ...

Rozvoji matematického myšlení napomáhá v mateřské škole předmatematická výchova. Pojem předmatematická gramotnost není přímo definovaný ani v Rámcovém vzdělávacím programu ani ve zprávách České školní inspekce. Ficová a Pavelková (2018, s. 5) uvádí jistou definici: „Předmatematické představy získávají děti již v nejranějším věku, kdy začínají chytat předměty a manipulují s nimi. Nelze proto zpochybňovat význam rozvoje předmatematických představ vhodně volenými formami, při respektování individuality a vytvoření dostatečně podnětného prostředí. Předmatematická výchova má zajistit rozvoj předmatematických představ, které vedou k nabytí předmatematické gramotnosti.“

3.1 Oblasti a cíle předmatematické výchovy

I když pojem předmatematická gramotnost není přímo definovaný, Slezáková a Šubrtová (2015, s. 6) definovaly metody předmatematické gramotnosti na základě definice matematické gramotnosti podle Hejného: „dítě má potřebu opakovaně zažívat radost z úspěšně vyřešené úlohy; dítě si osvojuje schopnost používat k řešení úloh metodu pokus-omyl; dítě na své vývojové úrovni zobecňuje získané dílčí zkušenosti a znalosti, objevuje zákonitosti a učí se argumentovat; dítě aktivně používá různé jednoduché matematické jazyky.“ Dále uvádějí několik jednoduchých matematických jazyků, které je dítě schopno využívat:

- **Oblast počtů:** např. dítě je schopno počet teček na kostce převést do akustického (vytleskávání) nebo kinestetického (pohybem) jazyka

- **Oblast geometrických představ:** např. přečíst směr ze šipek a převést do reálného pohybu, symbol dokáže interpretovat pohybem, rozezná délky stavebnice podle obrázku a čte dvourozměrné zobrazení a převede ho do trojrozměrné stavby, rozezná geometrické tvary v reálném světě
- **Oblast funkčních vztahů:** dítě porovnává množství, spořádává prvky podle kritéria, sdružuje objekty do skupin dle znaku, čte údaje uspořádané v tabulce, rozumí grafům.

Tím naznačili tři klíčové oblasti předmatematické výchovy: rozvoj početních představ a získávání zkušenosti s číslem v mnoha kontextech, rozvoj geometrických představ a rozvoj vztahového (funkčního) myšlení (Slezáková, Šubrtová, 2015, s. 7).

S tím se shoduje i vymezení základních předmatematických představ podle Hany Liškové (2015, s. 57-61), která oblasti více popisuje:

- **Představy o kvantitě** – Pokud je dítě schopno určovat kvantitu, podařilo se mu již abstrahovat od viditelných vlastností a chápat počet. Dítě tuto představu získává postupně (začíná u počtu dvou, od párových orgánů). Je vhodné procesy podpořit pokusy, např. experimenty J. Piageta nebo deskové hry s hrací kostkou.
- **Geometrické představy** – Rozvíjíme představy o tvarech, prostoru (i v rovině), míře a velikosti, vytváříme prostor pro geometrické modelování. Podle Hejného je období 6-7 let a 11-12 let nejvhodnější pro rozvoj prostorového vnímání. V rámci této oblasti se rozvíjí i analyticko-syntetické myšlení.
- **Množinové představy** – Patří sem relace (ekvivalence, rozklad na třídy, uspořádání), myšlenkové postupy/operace (třídění, uspořádání, kombinace, řešení problémů, učení)

Oblasti předmatematické výchovy můžeme doplnit o cíle, ke kterým mohou vést. Ty vymezila Michaela Kaslová (2010, s. 6): „Co musí dítě zvládnout? Sledujeme následující okruhy:

1. Vyjadřovat své představy (o tvarech, polohách, počtu...) na základě poslechu a dále je uchovávat, umět si je na určitý podnět vybavovat, upravovat, zpracovávat;
2. Komunikovat své představy pohybem, graficky, slovem, případně smíšenou formou;
3. U dějů vnímat jejich souvislost i následnost, prostor, ve kterém se děje odehrávají včetně prostorových vztahů mezi objekty a jejich změnami;

4. Rozlišovat mezi důležitým (vzhledem k podmínce, kritériu) a nepodstatným, rozlišovat mezi možným a jistým (tedy i mohu a musím nebo nesmím), vyhodnocovat, co je pravda/nepravda (správně/nesprávně), chápat negaci individuálních jednoduchých výroků;
5. Registrovat závislosti a pravidelnosti u pozorovaného nebo popsaného, hledat společné vlastnosti;
6. Chápat číslo (přirozené) v jeho různých rolích (např. počet, jméno, pořadí), chápat alespoň omezené kontexty, v nichž se číslo může vyskytovat;
7. Zaregistrovat vyjádření kvantity (určité i neurčité) v proudu řeči v různých jazykových podobách, umět porovnat množství i počet objektů vhodnými způsoby;
8. Rozumět otázkám a umět odlišovat různé otázky;
9. Odpovídat na vybrané otázky se snahou o co nejúplnější informaci;
10. Respektovat v různých aktivitách zadané podmínky, pokyny (návod, instrukci) včetně pochopení role sloves se záporkou a kvantifikátorů;
11. Vnímat dva objekty současně a rozumět vybraným vztahům mezi nimi, chápat vztah celku a jeho částí, objevovat strukturu celku a funkce částí;
12. Zvládat výchozí metody řešení (přiřazování – různé typy, porovnávání – různé typy, hierarchizace, třídění – různé podoby, metoda výběru, vylučovací metoda, ostré lineární uspořádání všech typů vztahů, uvažování, usuzování, určení počtu objektů různými způsoby, vytvoření potřebného modelu atd).“

3.2 Vývoj matematických představ

V této kapitole nejprve nahlédneme do stručného vývoje v rámci století a poté se zaměříme na ontogenetický vývoj matematických představ.

Matematika byla odjakživa součástí lidské kultury. Již v řecké antice byla součástí výchovy – např. Euklidovo myšlení geometrické se po dlouhá staletí považovali za cvičení mysli a Platónův Menón se považuje za první dochované dílo o didaktice matematiky. Mezi významné myslitele v oblasti matematického vzdělávání patří Jan Amos Komenský, René Descartés, Issac Newton, Immanuel Kant, John Lock a spousta dalších. (Hejný, Stehlíková, 1999, s. 7 a s. 12) U nás se za jednoho z nejvýznamnějších pedagogů považuje již zmíněný Jan Amos Komenský, který ve svém díle Informatorium školy mateřské (1925, s. 30) zmiňuje, v čem se mají děti již od narození pomaličku cvičit a do šesti let mají znát – nalezneme zde souvislosti s matematikou: „Aritmetiky základ bude, když věděti bude, co jest mnoho a co málo;

a uměti asi do dvaceti neb kopy napočítati; a rozuměti, co sud, lich; a souditi, že více jest tři než dvě, a přidaje k etřem jedno, že bude čtyry. Geometrie fundament bude neškodný, naučí-li se rozuměti, co jest veliké, malé; dlouhé, krátké; široké, ouzké; tlusté, tenké; item co píd', co loket, co sáh. Chronologie začátek bude věděti, co jest hodina, co den, co noc, co týden, co zima, co léto.“ Postupem času se matematické myšlení začalo objevovat nejen v souvislosti se vzděláváním a didaktikou, ale i mezi populární literaturou. Hejný a Stehlíková (1999, s. 12) uvádějí, že v druhé polovině 19. století se již začínají objevovat knihy v této oblasti „s cílem ukázat, jak zajímavé mohou být výlety do světa matematiky“ – jedním z takových titulů náležejícího dětem je např. Alenka v říši divů L. Carrolla.

Podle výzkumů dokážou již malé děti ve svých šesti měsících rozeznat jeden objekt od dvou a dva objekty od tří. Zajímavé výsledky zjišťujeme i ze zahraničních výzkumů. (Clements a Sarama, 2007, s. 503) Douglas H. Clements, University at Buffalo, State University of New York (2004, s. 26-54), vytvořil několik tabulek ukazujících vývojové stupně předmatematických představ (některých oblastí, které zkoumal) a rozdělil je podle věku. Následující přehled je souhrnem těchto tabulek:

- 2-3 let
 - Počítání: dítě si dokáže představit malé skupiny od 1 do 4 (např. najdi, kde jsou 2 objekty)
 - Geometrie: přiřadí tvary, které mají stejnou velikost a jsou stejně orientované; z oddělených tvarů dokáže vytvořit obrázek
 - Měření: dokáže porovnávat některé atributy (např. větší, delší, vyšší, ...)
- 4 roky
 - Počítání: dítě spočítá objekty ve skupině od 1 do 10 a dokáže říct celkový počet
 - Geometrie: rozpozná a pojmenuje kruh, čtverec, obdélník a trojúhelník; dokáže tvary zakrýt obrys obrázku tak, aby nevznikly mezery – nejprve metodou pokus-omyl, později s předvídavostí; vnímá objekty vertikálně nebo horizontálně
 - Měření: dokáže porovnávat některé atributy (např. větší, delší, vyšší, ...)
- 5 let
 - Počítání: dítě spočítá objekty ve skupině od 1 do 20 a dokáže říct celkový počet

- Geometrie: rozpozná a pojmenuje kruh, čtverec, trojúhelník a obdélník v různé velikosti i různě orientované; dokáže tvary zakrýt obrys obrázku tak, aby nevznikly mezery – nejprve metodou pokus-omyl, později s předvídavostí
 - Měření: pojmenuje, popíše a porovná objekty podle potřebných znaků
 - 6-7 let
 - Počítání: dítě spočítá objekty ve skupině od 1 do 100 a dokáže říct celkový počet
 - Geometrie: rozpozná a pojmenuje kruh, čtverec, trojúhelník a obdélník v různé velikosti i různě orientované; sestaví, nakombinuje několik tvarů k utvoření nového
 - Měření: pojmenuje, popíše a porovná objekty podle potřebných znaků
- vývoj početních představ a logických operací

3.3 Základní početní a číselné pojmy a operace

Dobrym předpokladem pro správné chápání kvantity je potlačení vnímání dalších vlastností objektů (barva, tvar, materiál, velikost, ...). Dítě, které dokáže zjistit počet předmětů, muselo projít zásadním myšlenkovým vývojem (abstrahovalo od nepotřebných skutečností), kdy pochopilo, že není důležitá podoba nebo funkce objektu. Jedinec může určit kvantitu neurčitou (málo, hodně, trochu, ...) nebo určitou (přesný počet). Takové určování kvantity je zpočátku založeno především na přiřazování. V první fázi jde o přiřazení objekt-objekt, vytváření schopnosti párovat. V další fázi jde již o přiřazení objekt-symbol – konkrétní trojrozměrný objekt nahrazuje psaným symbolem, např. čárkou nebo puntíkem. Nejprve si dítě pomáhá dotekem jednotlivých předmětů, později ukazuje a až poté sleduje pouze okem. Třetí fázi je přiřazování symbol-symbol, který uplatňujeme např. při hraní domina. Zavedení čísla do přiřazování (objekt-číslo, symbol-číslo, objekt-symbol-číslo) je pro vývoj myšlenkových procesů zásadní a musíme u něj dbát na to, abychom nepředběhli mentální vývoj dítěte. (Lišková, 2018, s. 10-12)

Slovo číslo může mít více významů. V mateřské škole většinou bývá v souvislosti s přípravou na školu spojováno s kvantitou, ale může být i nositelem jiného významu (bez kvantity). Může jít o nástroj k identifikaci objektu (např. v hokeji číslem 68 můžeme říkat Jágr) nebo o velikost nebo o číslovku v rámci řady (např. v básničky, v psané podobě – jako grafický znak). (Kaslová, 2010, s. 118)

Jedinečný pohled na matematické činnosti v mateřské škole a především nabídku pomůcek pro rozvoj číselných a početních představ nalezneme v Montessori pedagogice. Jak uvádí zakladatelka jedné z Montessori škol, Valérie Maëstre (2018, s. 10), sama „Maria Montessori navrhovala u dětí velmi včasný úvod do čísel, neboť to považovala za odpověď na potřebu řádu (v souvislosti se stejnojmenným senzitivním obdobím). Reagovat na tuto potřebu dětí znamená nepřímo je připravit na matematiku, neboť matematika představuje rozřazení a uspořádání světa, který dítě obklopuje.“ Pro uvedení dítěte do množství užívá tato pedagogika početní tyče, kdy každá tyč obsahuje ty předcházející (např. tyč 3 obsahuje i tyč 2 a 1), můžeme využít také červenomodré tyče, které se využívají i k představám o sčítání a odčítání. Až poté se dostávají děti k symbolům číslic, které poznávají skrze hmatové číslice, číselné tabule nebo přiřazováním množství k symbolu. (Maëstre, 2018, s. 15-19)

Podle Otevřelové (2016, s. 100) je potřeba v rámci rozvíjení předčíselných představ podporovat rozvoj úkonů, na kterých matematika staví. Jedná se o řazení, porovnávání, třídění a seskupování.

Jitka Vítová (2014, s. 52) zase seznamuje se systematickým programem polských autorek (Gruszczyk-Kolczyńska, Zielińska a Kupisiewicz) – ten je primárně určen pro sluchově postižené děti a zahrnuje tyto tematické okruhy: prostorová orientace (postavení v prostoru, i s pohybem); rytmizace (a hledání pravidelností nejen v běžném dni, ale i v jednoduchých činnostech, jako např. navlékání korálek); utváření početních dovedností; rozvoj operačního myšlení (uvažování); měření délky, vážení a objemu kapalin; sestavování a řešení jednoduchých početních úloh; klasifikace (množiny, třídění); geometrická intuice (hledání souměrných a podobných tvarů, vytváření pravidelných obrazců); konstruování her a jejich pravidel; a zapisování matematických činností.

3.4 Základní geometrické představy, orientace v prostoru a rovině

I geometrii mohou děti poznávat všude kolem sebe každý den. Jak uvádí Ficová a Pavelková (2018, s. 23): „V rámci předškolního vyučovacího procesu si děti hrají se stavebnicemi (i edukačními) nebo sportovním náradím (například s míčem), což u dětí přispívá k rozlišování geometrických útvarů a k chápání různých prostorových vztahů. Děti tedy třídí, porovnávají, zařazují konkrétní předměty každodenního života. Dítě tak vnímá tvarové odlišnosti, učí se tyto předměty rozlišovat nejen podle barvy ale později také podle velikosti a tvaru.“

Velmi častou chybou při rozvíjení dětí v oblasti geometrických představ je zúžení na pouhou geometrii tvarů, přičemž počátek jejich správného vnímání vychází z hledání a vnímání shodností a podobností. Je nutno projít myšlenkovým vývojem a postupovat od jiných vnějších znaků objektu (barva, velikost, druh, ...) ke tvaru. Nejprve hledáme, co je kulaté (oblé) a co není (a je tedy hranaté), až později přejdeme k základním geometrickým tvarům – kruh, čtverec a trojúhelník (obdelník je obtížnější). Určování tvaru je založeno podobně jako u počátků číselných představ na přiřazování – tvar přiřazuje ke konkrétnímu předmětu. Je také důležité si při rozvíjení geometrických představ uvědomit, že dítě v mladším věku upřednostňuje spíše útvary symetrické. (Lišková, 2018, s. 48-52)

Pro rozvíjení základních geometrických představ patří bezesporu i orientace v prostoru a v rovině, které jsou už od nejútlejšího věku spjaty s rozvojem zrakové a sluchové percepce a lokomoce. Díky tělesnému pohybu může dítě zkoumat své okolí, sledovat z různých směrů a vzdáleností, tím vytváří vztahy mezi svým tělem a okolními předměty a osobami (svými a jejich pohyby). Pro nácvik orientace v prostoru je dobré začít od místností, budov, ulic, poté přecházet k menším, až poté přecházíme k ploše na stole, v obrázku, v knize, ... Důležitou roli v této oblasti sehrává biologické zrání, vývoj lateralizace⁶ a praktické zkušenosti z běžných činností dítěte. Problémy s orientací mohou vést k problémům ve výuce nejen při čtení a psaní, ale i v matematice – při řazení číslic, sčítání, odečítání, orientaci na číselné ose, geometrii nebo odhadu vzdálenosti. (Lietavcová, 2018, s. 103-107)

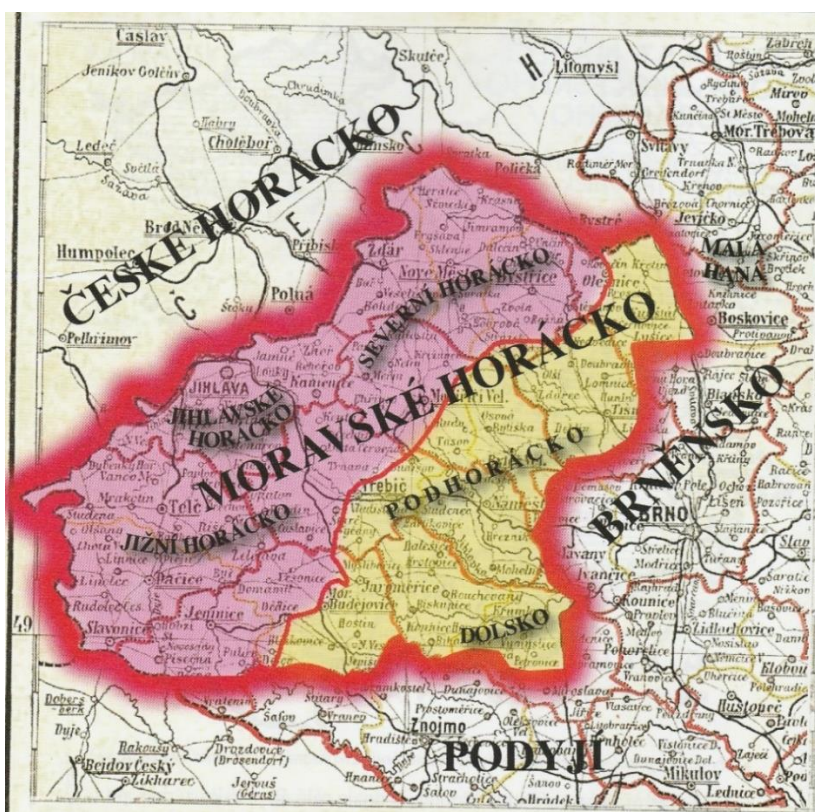
3.5 Orientace v čase, chápání časových pojmů a posloupností

Pro správný rozvoj orientace v čase je velmi důležitý pravidelný režim dne, jehož dodržováním dítě nabývá vědomí, co bude následovat, co má čekat a získává tím pocit bezpečí a jistoty. Dítě se tak postupně seznamuje se členěním času, vytváří představy o plynutí a časové posloupnosti. Můžeme tedy rozlišovat dvě dimenze: vnímání plynutí času (je dobré doprovázet každodenními rituály i svátky a oslavami, seznámení se střídáním den-noc, dny v týdnu, roční období) a vnímání časové posloupnosti (postupná orientace v pořadí i řadě). (Lietavcová, 2018, s. 135-139)

⁶ Lateralita = přednostní užívání jednoho z párových orgánů, podle převahy rozlišujeme praváctví, leváctví a ambidextrii (Lietavcová, 2018, s. 105).

4. Horácko

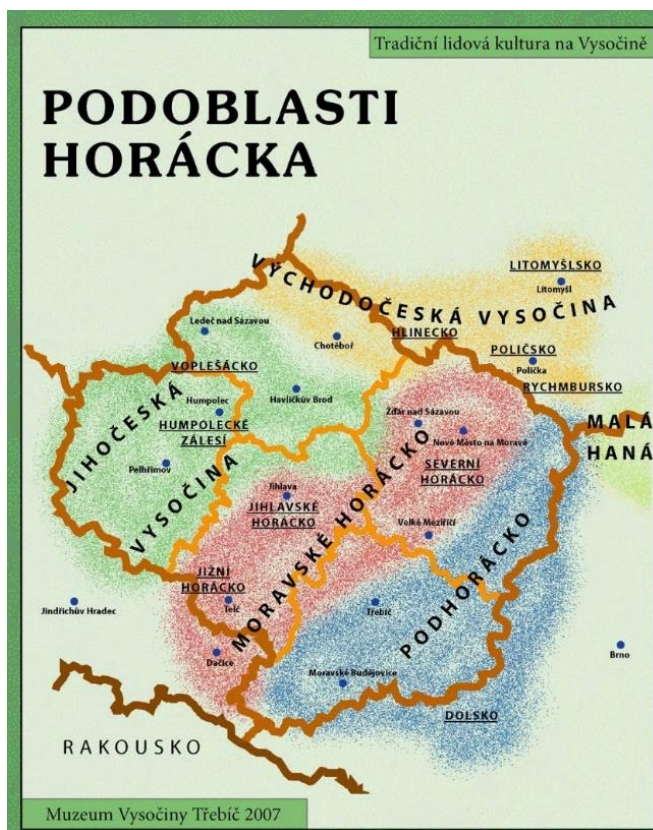
Horácko je etnografickou (národopisnou) oblastí České republiky. Rozkládá se na Českomoravské Vysočině a spojuje Čechy a Moravu. Tuto pahorkatinu pokrývá méně úrodná půda a zdejší obyvatelstvo inklinovalo vždy spíše k řemeslům a rukodělné práci, i když zemědělství tu mělo svou nezastupitelnou roli. Na české straně mapují oblast města Hlinsko, Humpolec, Havlíčkův Brod a na moravské straně Jihlava, Telč, Velké Meziříčí (Langhammerová, 2001, s. 157). Jsou různé názory na to, kde přesně Horácko leží a mnoho autorů vymezuje hranice oblasti jinak.

Obrázek č. 2 – mapa Moravského Horácka (Kuča, 2009, s. 16)

V souvislosti s tím je často diskutovanou oblastí Podhorácko. Někteří autoři ho uvádějí jako část Horácka, někteří Podhorácko považují za samostatný celek. František Trávníček (Pernica, 1951, s. 5) odděluje Horácko od Podhorácka podle mluvy (jazyka, nářečí), samotné Horácko dělí potom na další 3 části: severnější (Bystrice, Novoměstsko, Žďársko), východní (s hranicí prostupující obcemi Předín, Starou a Novou Říší, Budiškovice, Ostrojkovice a Pálovice) a západní (kolem Třeště, Telče a Dačic). Další možné rozdělení nabízí Věra Kovářů a Jan Kuča (Kovářů, Kuča, 2009, s. 17), kteří Horácko dělí do několika oddílů: severního (žďárského), jižního (telečského) a jihlavského. Pokud jde pak o podobnosti v projevech lidové

kultury, přiřazují severní Horácko k východočeské části Českého Horácka/Vysočiny a naopak jižní Horácko nese silné vazby k jihočeské části Horácka/Vysočiny. Na mapě uveřejněné Muzeem Vysočiny Třebíč z roku 2007 (viz obrázek č. 3) můžeme vidět jedno z dalších rozdělení oblastí Horácka – na severu Východočeská Vysočina (České Horácko), Jihočeská Vysočina, Moravské Horácko, Podhorácko a Malá Haná.

Obrázek č. 3 – Podoblasti Horácka

Redakce almanachu Horácko, vydaného k příležitosti výstavy Horácka ve Velkém Meziříčí v roce 1938, seznamuje s horáckým územím: „Horácko neprojevalo se dosud jako regionální celek tak, aby mohlo být pojímáno jako rovnocenný protějšek Moravského Slovenska nebo Hané. Nebyly tu předpoklady národopisné ani hospodářské. Nicméně na tak rozsáhlém území, jako je kraj, sahající od Nového Města až po Telč a Moravské Budějovice, byla vhodná půda pro zjevení krásných duchů.“ „Horácko projevilo se v duchovním životě náboženskou hloubkou, jejíž ideové zdroje napájí produkty umění slovesného i výtvarného.“ (Almanach HORÁCKO, 1938, s. 3) O horáckém lidu a jeho povaze píše Fr. V. Austrata: „Horáci jsou lid statný a otužilý, postavou spíše větší než menší, svalů silných. Zjev Horáka nasvědčuje práci velmi klopotné, tuhému boji se skrbou přírodou, (...). Ani při stálé, úmorné práci neztrácí Horák jaré, dobrácké povahy a dbá pohostinství. Při vši upřímnosti málo sdílný, většinou vážný,

ač ovšem i vtipný, nepoddajný jako ty skály, které oborává, vytrvalý, neodkladný.“ (Autrata, 1907, s. 415)

4.1 Život na Horácku

Horácko bylo odjakživa krajem spíše chudým. To můžeme pozorovat nejenom na místních krojích, ale i na tradičních pokrmech. Pospěchová ve své regionální kuchařce⁷ (2013, s. 131) píše: „Králíci spolu s další domácí obohacovali chudou horáckou kuchyni. Dělávali se na mnoho způsobů, z králíka bývala kromě klasické pečinky také výtečná, bylinkami ovoněná sekaná. Dlouhý byl také seznam receptů na přípravu slepice. Kachny či husy se dělávaly spíše v bohatších částech Horácka anebo o největších svátcích: třeba na ostatky, jak se tu říkalo masopustnímu veselí.“ Horácko kuchyní se dále zabývá Pittnerová (1892, s. 70-73), která ve svém článku popisuje horáckou stravu jako velmi jednoduchou. Nedílnou součástí každodenního stravování byl chleba. Jeho pečení bylo v každé domácnosti vždy radostí. Dětem se dával “vejškrabec“ (malý bochník) upečený ze seškrabovaného těsta z díže, někde se do něj přidávaly hrušky nebo jablka. Kromě nejrůznějších výročních svátků nebo oslav bylo stravování místních velmi prosté; a to jak u bohatších tak i u chudších. Vařila se kaše tří druhů: žlutá (jahelná), bílá (krupičná) a rezná (z domácích ječmenných krup nebo krupice). Maso bylo spíše vzácnou ingrediencí, a tak při zabijačkách nepřišel nazmar nikdy ani kousek (využívala se i krev – smísená s kroupami, nebo vnitřnosti). Že byla svatba bohatá, se poznalo podle “trojí polévky“ – slepičí s nudlemi, hovězí s knedlíky a husí kaldounová. Velkou část jídelníčku všedních dní zaplňují také brambory, kterým se říkávalo “jabko“.

O životě na Horácku nám mohou leccos prozradit i tradiční rodinné poměry. Hlavou rodiny byl vždy otec (pantáta). I když byl už na výminku (vejminku)⁸, všechny děti (i ty jinam provdané nebo přiženěné) se měli v první řadě podrobovat právě jeho vůli. Děti rodičům i prarodičům vykaly. Určité postavení nesli i kmotři, které takto i oslovovali a při setkání s nimi jim líbali ruce; často po nich byly pojmenovávány i děti. Nehezké poměry nesly rodiny, o kterých se říkávalo, že mají tzv. “železnou krávu v domě“ – tím byl myšlen nějaký člen rodiny, který se neoženil a nebyl schopen žít se samostatně (Pittnerová, 1892, s. 198-199)⁹.

⁷ Uvádí zde spoustu horáckých receptů, jako např. na jihlavskou kyselku, nové brambory s tvarohovou rozhoundou, řepance s pracharandou, sekaninu z králíka, bramborové placky se škvarky, mrkvance z Polné, okouna na bylinkách, jáhelník s lesními jahodami, smažinky (masopustní koblihy) nebo třeba višňovou zemlbábu.

⁸ Byla to určitá dohoda nebo smlouva nového hospodáře (většinou syna nebo zetě) o tom, že předchozí hospodář má právo k užívání prostor domu/statku, k doživotnímu ubytování a stravě (někdy musel nový hospodář dodávat předchozímu naturalie podle dohody).

⁹ většinou se jednalo o postižené (tělesně i duševně) nebo válečné invalidy.

Ke každodennímu životu na Horácku nelze opomenout zmínku o tradičním odívání. Jiřina Langhammerová (1994, s. 81) na kroji užívaném na Českomoravské vysočině vyzdvihuje především projevy tkalců a především jejich trhané kanafasy¹⁰, ale také práce zdejších kožešníků, z jejichž práce patřily mezi nejlepší a nejceněnější dlouhé kožichy z beraní kůže s bělavým a hladkým povrchem a černým límcem (kožichy byly tehdy typickým úborem sedláků a především velkou chloubou). Ve své pozdější publikaci Langhammerová (2001, s. 158-159) zmiňuje a více popisuje i horáckou výšivku, která se vyskytuje v tomto chudém kraji pouze zřídka nebo v jemné formě – dochovaly se bílé výšivky na částech ženského kroje, jednalo se nejčastěji o vzor na zástěrách nebo na čepcích. Čepce byly z bílého plátna s rovným pruhem na temeni, na nabíraném dýnku¹¹ se vyšívaly vzory barevnou vlnou nebo korálky. Ryze tradičním prvkem patří k Horácku tzv. kanduš (sukně z kanafasu sešitá se živůtkem), nosila se ve všední dny. Na Jihlavsku se původní kraj nosil ještě v prvních desetiletích 20. století, proto ho můžeme dobře popsat: „Žena má dlouhou, např. černou sukni, na lemu zdobenou modrou stuhou. Zástěra je rovněž modrá, z plátna i hedvábí. Živůtek má starší střih, běžný na přelomu 18. a 19. století i jinde. Je ušit ze šerkoviny bez podstatného vyztužení, vpředu jištěný lalokovitě vyběhajícími pásky přednice, uprostřed svázaný stuhou. Košilka je z plátna běžného střihu s nabranými rukávy, na hlavě speciální účes.“ „Muži nosí černé koženky do vysokých bot nebo k punčochám a střevícům, kratší černé vesty, široké klobouky, šle.“ (Langhammerová, 2001, s. 160) Ve mnoha člancích se nachází mylné informace o tom, že horácký kraj se nedochoval a není zcela známo, jak přesně vypadal. Už na počátku 20. století Fr. V. Austrata (1907, s. 418) píše ve svém příspěvku v Lidové čítance moravské, že „o Horácích dnes pomalu nikdo ani nevěří, že by také byli měli svůj rázovitý kraj. To proto, že jej odložili již aspoň před padesáti lety.“ Mluvíme tedy již o polovině 19. století, kdy se horácký kraj přestal běžně užívat.

4.2 Tradice a zvyky

V následující kapitole představím některé z vybraných místních zvyků a obyčejů. Popisuje je řada autorů. Záměrně vynechávám zvyky adventní (roráty, Barborky, Mikuláš, Lucky) a vánoční, protože jich je velká spousta a neliší se příliš od těch, které najdeme i jinde na Moravě nebo v Čechách. Snad jen nelze opomenout obrovské množství pranostik a pověr, které si říkali především na Žďársku a Bystřicku.

¹⁰ bavlněné látky s proužkovaným vzorem a s točenými nebo potištěnými nitěmi, které vytvářely zvláštní barevné efekty v reliéfu tkaniny

¹¹ dýnko je “střecha“ klobouku nebo čepce

Krásným příkladem lidových zvyků na Horácku je doderek (dodržek, doderná). Byla to hostina, která se pořádala, když se dodralo peří. To se drávalo většinou po Vánocích (někdy už během adventu). Děvčata dávala sedrané peří pod velký hrnec (zvon) a teprve, když se velkým množstvím peří nadzvedal, šlo se domů (mnohdy i po půlnoci). (Pernica, 1951, s. 35)

Mezi další lidové obyčeje na Horácku patří svátek Uvedení Páně do chrámu, tzv. hromnice, někdy také nazývány jako den svíček. Název "hromnice" byl původně pro samotné svíce, které se žehnaly proti ďáblu a hromu a pro šťastné skonání. Rozsvěcovaly se při bouřích, přinášely se k nemocným a umírajícím, využívaly se ale i při dalších slavnostech, např. při otvírání studánek. Se svátkem hromnic je spojena řada pověr – na Žďársku se podle nich ještě lidé řídili do poloviny 20. století. (Večerková, 2015, s. 16)

Velkou slavností byly tzv. ostatky (vostatky, voračky, nebo také masopust), které byly nejrozšířenější především v severní části Horácka. Byly to dny veselých tanečních zábav. Mladí si zvolili stárka, který sjednal povolení k zábavě, domluvil místo a hudebníky. V neděli odpoledne mladí obcházeli náves s klobouky s větvičkou rozmarýnu, v každé chalupě zatančili s domácími, kteří je ta to obdarovali koblíhami, obilím nebo dokonce i penězi. Okolo deváté večer bylo tzv. zavádění, kdy si stárek a první mládenec zatančili s každým děvčetem a posadili je k připravenému stolu; když byla všechna děvčata za stolem, vešli výskající chasníci, stárek nesl obrovský rozmarýn zapíchnutý do jablka a děvčata se předháněla, která přispěje na rozmarýn nejvíc. V jiných oblastech Horácka se objevovaly okázalé maškary (např. jezdec na bílém koni, židovský pár, cikán nebo šejdíř; na Znojemsku např. i čert, medvěd, kominík, ...), které obcházely všechna stavení v obci a tancovala s hospodářem, hospodyní i čeládkou. O půlnoci dohrála hudba, hudebníci povstali a basista se dal do pláče, z hospody vyšel průvod pochovávající masopust v podobě basy. (Pernica, 1951, s. 36-40) V roce 2010 byl masopust připsán na seznam nemotného kulturního dědictví UNESCO.

O květné neděli (tehdy se jí říkávalo smrtelná nebo smrtná) chodily školní dívky se smrtkou – to byla velká loutka v bílých šátečcích, která měla ve vlasech pentle z česané příze a myrtu. Se smrtkou obcházely se zpěvem¹² vesnici dům od domu, dostávaly vejce, mouku

¹² Píseň z Dolní Vilímčiči (Od Horácka k Podyjí, 1929, s. 136):

„Neseme vám Smrtku k Zelenému štvrtku,
až tu Smrtku vodnesem, noví jaro přinesem.
Fijala, růže, kvěsti nemůže,
až jí Pán Bůh pomůže
na červení vejce, na žluté mazance.
Jakej je to mazanec, bez koření, bez vajec.
A ty svatá Markéto, dej nám dobri léto
na pšeničku, na žito,

a další. Smrtku potom svlékly, ale neházely ji do vody. Od Zelného čtvrtku do Velkého pátku chodívali školní chlapci hrkat poledne i klekání. Velikonoční vejce se často barvila odvarem z cibule, zdobila se spíše jednoduše, svými prvky připomínala horácké výšivky. (Od Horácka k Podyjí, 1929, s. 136)

Podle tehdejších pověr létaly v předvečer prvního máje čarodějnice na košťatech, smály se a škodily lidem, poli i dobytku, proto na ně např. na Bystřicku hospodyně nastražovaly metle, bez a trní u domu – čarodějnice nemohly jít pro metle a černý bez přes nastražené trní a bodláčí do stavení a kvůli filipojakubským ohňům zase do polí. Po pálení čarodějnic nastala hochům starost o máje, které stavěli svým vyvoleným před domy, vysypávali cestičky mezi domovy zamilovaných (cestičkami se také často mstili odmítnutí nápadníci nebo žárlivé dívky). (Pernica, 1951, s. 58-61)

Na Českomoravské vysočině byl velmi rozšířen zvyk otvírání studánek. Zvyk souvisel původně s pohanskými zvyky a s pověstmi o vodních duších, rusalkách a vodnicích. Postupem času však dostávalo otvírání studánek i křesťanský náboj. Věřilo se, že ve studánkách sídlí sama Panna Maria, proto se nesmí znečistit, aby Boží Matka nebyla zneuctěna. (Langhammerová, 2004, s. 146) Studánku mohly čistit pouze dívky, které byly panny. V průvodu nesly rozžatou hromničku¹³ a předříkávaly litanie. Vyčištění lesní nebo luční studánky přislíbvalo štěstí. Po skončení práce dívky vybíraly po domech příspěvky na vejce a máslo na společnou svačinu nebo peníze, za které uspořádaly muziku “za studně“. Tímto lidovým obyčejem se inspiroval básník Miroslav Bureš, jeho báseň později zhudebnil skladatel Bohuslav Martinů. (Večerková, 2015, s. 233)

Velkou slavností bývalo v horáckých vesnicích posvícení – ve střední a jižní části Horácka bylo posvícení, na severu Podhorácka (blíže u Brna) hody. Před posvícením se uklízelo, všechno čistilo, mládež se strojila, zabíjel se dobytek pro maso, pekly se buchty a koláče a všude voněly pečinky. Ve vesnicích, kde býval rybník, bylo posvícení spojeno i s rybolovem. Domácí chasa vyhlédla v lese máj a v sobotu je postavila před hospodou nebo rychtou. Večer šli všichni k muzice, někde mívali dokonce dvě – chalupnickou a selskou. První den měli sólo domácí, druhý den domácí a přespolní a třetí den se besedovalo. Slavnost začínala po požehnání, tancovalo se v hospodě, před hospodou, kolem máje. Zábava končila v úterý odpoledne, kdy se “kátěla mája“ a stínal se beran nebo kohout – stárek vyčítal obžalovanému

na všecko obilíčko.

Svatej Petr dříme na červením víně;

Svatej Petr jede k nám, pověnečku veze nám.

Nám, nám, vilímeckejm pannám.“

¹³ hromniční svíce

zvířeti všechny jeho hříchy (většinou vtipné události, které se staly někomu z vesnice, se svedli na beránka nebo kohouta). (Pernica, 1951, s. 78-82)

4.3 Písňe a tance

S lidovými zvyky a obřady souvisí i lidová píseň. Horácké písňe sbírali například J. J. Meinert, F. Bartoš, F. Sušil, V. Urbánek, J. J. Pavelka, J. F. Svoboda a spousta dalších. (Pernica, 1951, s. 12) Marta Toncrová (1999, s. 13) píše, že i „přes panující názor o menší zpěvnosti Horácka dokládají zápisy písní i další zprávy nehudební povahy, že i zde byly písňe a hudba součástí každodenního života.“ Píseň se objevovala především v souvislosti s obřadními zvyky a slavnostmi, mezi které patří Vánoce, ostatky, svatby anebo pohřby. Horácko není pozadu ani s tanečním projevem pozadu, atmosféru tanečních zábav popisoval ne jeden autor. Nejstarším uskupením horácké kapely byla sestava: dudy, housle a cimbál. V polovině 19. století se již hrávalo ve složení housle, viola, basa, klarinety a flétna. (Toncrová, 1999, s. 14-16) Na západní Moravě vznikala spousta písní, ale protože nebyly včas a přesně zapisovány, bylo Horácko oproti jiným regionům ochuzeno o zásobu lidových písní. Horácká píseň je většinou durová, po obsahové stránce rozumová, někdy ironická nebo posměšná. Horácké písňe se přibližují hudební stránkou k českým písním, podhorácké více k moravským. (Pernica, 1952, s. 38)

4.4 Výtvarné umění a lidová řemesla

J. F. Svoboda (1930, s. 7) píše, že „moravské Horácko v oboru lidového umění hmotného i duchovního není o nic chudší, než jiné kraje, ale poznáme také, že tu není nic, co by se jinde nevyskytovalo. Důkaz to, že nemůže tu jít jen o nějakou místní tradici, nýbrž že je to zřejmý přechod z kraje do kraje.“ Přesto byli Horáci v některých oborech svou výrobou výrazní řemeslníci. Příkladem můžou být kožešníci nebo tkalci.

Západní Morava má dlouholetou tradici textilní výroby. Opírá se o příznivé podmínky pěstování lnu a chov ovcí. Vzkvétalo zde vždy soukenické řemeslo, barvířství, výroba modrotisku a především tkalcovství lněných a pololněných tkanin. Tkalci pracovali převážně na vesnicích, v mnoha domácnostech se jednalo o běžnou součást domácích prací. Tkaly se čtyři druhy plátina: nejtenčí – „lený“ (zředěný z dobře vyčesaného lnu, vhodný na ložní prádlo), silnější – „pačesný“ (materiál na prostěradla, slamníky, kabáty a kalhoty), „tlustý“¹⁴

¹⁴ Vyrábělo se z koudele, která odpadala při hachlování (česání) lnu.

(vhodné na pytle a plachty užívané v hospodářství), navíc se tkalo ještě hrubé nebílené plátno z vrškovice¹⁵ (na pytle). Dochovalo se i tzv. cvilinkové plátno, které bylo tkané keprovou vazbou, šili se z něho sváteční sukně, pracovní kalhoty, živůtky, přehozy na postele a další. Velmi oblíbenou a velkou skupinou byly kanafasy – plátňové a keprové, oblekové, sukňové a povlakové. Právě pruhované kanafasové sukně tvořili běžnou součást horáckého všedního kroje. (Svobodová, 1965, s. 3-11)

Na Novoměstsku a Velkomeziříčsku byl oblíben kanafas z nebílené lněné příze s použitím barevné příze v pružích.¹⁶ Do oblastí Horácka zasahuje i výroba tzv. sukni “kolovank”¹⁷, které se původně vyráběly v Poličce. Postupem času se zvyšovaly nároky na výtvarnou úroveň sukňových materiálů, proto se začaly přenášet na plátno i vzory ze sousedních krajů. (Svobodová, 1965, s. 3-11) Tradici textilní výroby nelze opomenout v souvislosti s barvířským řemeslem. Jak píše J. F. Svoboda (1930, s. 76): „v době, kdy se na Horácku ještě mnoho látek dělalo po domácku, bylo tu barvířství důležitým řemeslem, a zvláště v 18. a 19. st. ve značném rozkvětu. Barvíři mívali svoji zásobu forem.“ „Později nastala v tomto řemesle specializace: jedni barvili látky jen na modro s bílými vzory, modrobarvíři, jiní pestře, krasobarvíři.“ Modrotisk se k dekoraci látek používá od 18. století a některé matrice se používají až 300 let. od roku 2018 je tato barvířská technika na seznamu nemotného kulturního dědictví UNESCO. Jednou ze dvou rodinných firem, která se výrobou modrotisku v současnosti zabývá, je rodina Danzingerových v Olešnici. (ČTK, 2018)

Na moravské i české straně Horácka vznikala v 16. – 19. století řada skláren a sklářských hutí. Nejstarší zpráva z gruntovních knih z roku 1559 se zmiňuje o prodeji sklářské huti ve Vříšti. Dějepisci Pavel Stránský a Bohuslav Balbín vyzdvihují vynikající vlastnosti skla vyráběných v horáckých hutích. Již v druhé polovině 16. století bylo sklo upravováno matováním, broušením a malbou. Z období 18. století se dochovalo mnoho skleněných výrobků, které byly vyrobeny z podřadné nazelenalé a málo průsvitné skloviny. Možná právě proto byly bohatě zdobené různými ornamenty a vzory, matovány, leptány, nebo malovány smaltovou barvou. Zajímavá je například huť na Milovech (stávala zde i brusárna o dvou kolech na vodní pohon), kde se zpracovával na výrobu skla místní křemen – všechny výrobky byly

¹⁵ Odpad z hachle po prvním protažení lnu

¹⁶ Těm se říkávalo tříslák, tříslavka nebo dodnes užívaný výraz šorec.

¹⁷ Bílé kolovanky se nosily jako parádní spodní sukně, byly zdobené barevnými proužky na spodním okraji. Jako svrchní sukně sloužily kolovanky červeně nebo modře pruhované.

vysoké úrovň, matovaly se, byly ryty, broušeny, řezány, lazurovány¹⁸, rubínovány, vrstveny a barveny. (Bukáček, 1966)

Mezi horáckými lidovými umělci zaujímají velmi významné místo betlémáři. Je to ve své podstatě skupina malířů (a někdy i řezbářů) samouků. Většinou každým rokem přibývali další a další figurky a betlém se tak stával životním dílem volných umělcových chvil. Nejstarší betlémy mívali figurky z lipového dřeva a byly malované olejovými barvami. Figurky bývaly oblékané po selsku – v kožichu, s beranicí a vysokými botami. (Svoboda, 1930, s. 47)

Obrázek č. 4 – malovaná truhla z Mohelna (Kovářů, Kuča, 2009, s. 22)

Truhláři vynikli ze všech těchto řemesel snad nejvšeobecněji. Jejich výrobky byly zpracovávány jak tvarem, tak i zdobením (vykládáním, řezbářskou úpravou i malbou) a prodávaly se do měst i na venkov. Nejkrásnější výtvoři nalézáme na truhlách, obdélníkových deskách postele a skříních. Základní barvou zdobeného nábytku bývala nejčastěji zelená a modrá. Převládal rostlinný ornament (nejčastěji obyčejné kytice vyrůstající z nádob) oživovaný figurálně (ptáčci, kohoutci, jeleni, beránci). (Pernica, 1954, s. 25)

Za zmínku stojí také řemeslníci používající ke své práci formy (nejčastěji ze dřeva). Mezi nejstarší formy patří ty hrncířské, hned po nich formy na oplatky. Ty byly vyráběny ze železa, měly tvar kleští s dlouhými rameny, které byly zakončené dvěma terči (z vnitřní strany vyrývané). Velkou rozmanitostí se pyšnily formy perníkářské – nejoblíbenějšími tvary

¹⁸ Při lazurování se celý předmět nebo jednotlivé části potahovaly slabou barvenou vrstvou (vyskytují se zářivě modré, zelené, fialové, tmavě oranžové, žlutavé a růžové lazury) a dále se neupravovaly.

byli panenky, husaři, srdce a Mikuláš. Mezi další řemeslníky pracující s formou patří voskaři, knihari a barvíři¹⁹. (Svoboda, 1930, s. 73-76)

4.5 Architektura

Horácká architektura a samotné seskupení chalup ve vesnicích má svá specifika a nese typické horácké znaky. Pozorovat je můžeme např. ve skanzenu na Veselém kopci, v centru Eden nebo na Krátké ve vesnické památkové rezervaci. Pro obecný popis horáckého obydlí můžeme nahlédnout do encyklopedie Lidové architektury, kde V. Frolec a J. Vařeka (1983, s. 63) charakterizují horácký dům takto: „lokální dobová forma lid. domu na Českomoravské vrchovině.“ „Je roubený, se sedlovou střechou krytou šindelem, o trojdílném půdorysu komorového, chlévního nebo smíšeného typu, často s dalším členěním; ve světnici je pec s kamny, v síni ohniště nebo sporák. Převažuje štítová zástavba. Osobitými prvky h. d.²⁰ jsou bohatě zdobená dřevěná lomenice, kabřinec, okapová stříška; spáry mezi trámy stěnové konstrukce jsou někdy obíleny.“

O bydlení na Horácku píše i Vlasta Pittnerová (1892, s. 68): „Kdo nežil nikdy na vesnici, jest překvapen uspořádáním obydlí a těžko mu uvěřiti, že mohou lidé tak žiti, strádající všeho pohodlí; než naši horáci jsou tomu již zvyklí a spokojeni. – Stavení jsou na dědinách všude jen přízemní, málo kde pod patro, světnice v menších chalupách jen jedna, nějaká ta komora, půda, sklípek – raději se nechává více místa pro chlév, stodolu a šupnu (kůlnu); někde mají před stavením ještě „žudr“, prkennou krytou chodbičku.“

Strukturu staveb a umístění ve vesnici můžeme pozorovat např. v již zmíněné Vesnické památkové rezervaci Krátká, kde naučná stezka představuje několik stavení, kterými jsou např. požární zbrojnice, pazderna²¹, stodola, kaplička, zemědělská usedlost nebo haltýř²².

4.6 Dětské hry a hračky na Horácku

Josef Dufek ve své knize Naše Horácko (1893, s. 80-109) popisuje život Horáků. Do něj patří i dětské hry. Používala se spousta „rozčítávaček“, básniček, říkanek k různým hrám nebo např. k otloukání píšťalky; vznikaly dokonce i tzv. škádlivky směřované proti nějakému povolání, jménu, místu narození, apod. Uvádí také spoustu příkladů her chlapců a her děvčat,

¹⁹ především pak výše zmínění modrobarvíři pracující s modrotiskem

²⁰ horácký domek

²¹ sloužila ke zpracovávání (sušení) lnu

²² drobné roubené stavby, které stavěly většinou v blízkosti vodního pramene, sloužily především k chlazení mléka, masa a dalších potravin

které se liší svým rázem. Hry chlapců jsou více strategické, bojové, sportovní a soutěživé. Hry děvčat častěji obsahují písně, rytmus, objevují se i hry slovní nebo běhací.

Do světa dětských her patří bezesporu i dětská hračka. O lidové hračce máme velmi málo zpráv a pramenů, ze kterých lze čerpat. Ani národopisci se jí příliš nezabývali. Významným hračkářským centrem však vždy bylo Hlinecko (České Horácko), především pak obec Krouna, kde se tradice výroby hraček drží dodnes. Na Českomoravské vysočině se odnepaměti vyráběly nejrůznější druhy hraček (především ze dřeva). Z Krouny se rozvážely hračky svého času do celého bývalého Rakouska-Uherska, ale taky do Polska. (Hercík, 1951, s. 9-11) Lidové hračkářství se zabývalo uměleckým projevem i řemeslnickým provedením. Vedle hraček hliněných nebo textilních, jsou velkou skupinou hračky dřevěné, které jsou obvykle řezané nebo soustruhované. Právě ty soustruhované tvoří nejrozšířenější skupinu z těch dřevěných. Jejich základní formou je váleček, který dostává nahoře tvar kuličky – představuje tak postavu člověka. (Melniková-Papoušková, 1948, s. 9 a 20-21)

Obrázek č. 5 – Husar z Dědové a Krouné z muzea ve Skutči (Hercík, 1951, příloha XL, s. 44)

5. Prvky lidové kultury v matematických činnostech

Spojení lidové kultury a prvky folklóru s matematickými činnostmi můžeme nalézt v několika výzkumech ze světa. Následující odstavce ukazují několik příkladů z různých zemí.

Travina Natalia Alexandrovna (2011, s. 50-55) z univerzity v Jekatěrinburgu vydala článek *Příležitosti pro vytváření percepce a myšlení matematické reality u dětí předchozího věku ústní lidovou tvořivostí*, kde uvádí, že folklór nabízí bohatý materiál pro rozvíjení matematických představ i percepce (rozvíjí i řeč, logické myšlení nebo paměť). Ve svém článku ukazuje na několika příkladech a aktivitách možnosti využití a rozvíjení matematických představ. Rozděluje je do několika oddílů: forma, množství a počet, orientace v prostoru a orientace v čase. V každé sekci využívá běžné lidové žánry jako je hádanka, pohádka, rčení, přísloví, počítání, úkoly a říkanky. Zdůrazňuje také, že např. pohádka může ovlivnit umělecký vkus, morální stránku dítěte, tvůrčí činnosti, při předvádění improvizace, schopnost vymýšlet si vlastní cíle. V matematice si folklór klade za cíl eliminovat vnímání a porozumění a také zmírnit úzkost a strach z chybných rozhodnutí.

Joshua Abah, Clement Iji a Benjamin Abakpa (2018, s. 165-178) ve svém článku *Lze v nigerijském základním vzdělávání zaniklé školní folklóry probudit matematickým vyprávěním?* poukazují na svůj výzkum použití lidových příběhů v matematice na základních školách. Podle nich je využívá pouze 37 % nigerijských učitelů navzdory vysokému povědomí o využití vyprávění příběhů jako vzdělávacímu přístupu – většina z nich je využívá pouze jako motivaci.

Linda Lines (2004) vypracovala studii týkající se folklóru ve vzdělávání. Opírá se o fakt, že učitelé nemají dostatek materiálů nebo mají špatný přístup a tím pádem ztrácejí příležitosti k využívání folklóru ve vzdělávání. L. Lines představuje několik publikací a zdrojů, které využívají folklór a lidovou kulturu ve výuce. Pokud jde o matematiku, zmiňuje např. tyto: *Folklore in the Classroom. Workbook*²³ (Betty Belanus), *Using Folklore to Teach Mathematics and Science*²⁴ (Betty Belanus), *Figures, Facts and Fables: Telling Tales in Science and Math*²⁵ (Barbara Lipke).

Skupina řeckých odborníků v čele s A. Kapaniarisem uvedla článek (2013, s. 104-110) pojednávající o využití digitálních technologií pro rozvoj a výuku folklórního vzdělávání. Bylo vytvořeno několik internetových výukových webů pro oživení lidové kultury; studenti mají příležitost konstruktivním způsobem poznat pohádky, mýty, lidové umění, tradiční řemesla, ...

²³ Folklór ve třídě, pracovní sešit

²⁴ Využití folklóru k výuce matematiky a přírodních věd

²⁵ Čísla, fakta a fikce: Vyprávění příběhů v přírodních vědách a matematice

II. Praktická část

Cílem mé praktické části je spojit dvě oblasti (lidové tradice Horácka a předmatematické představy) souborem aktivit a vybrané z nich ověřit v praxi. Ten je rozdělen do dvou velkých skupin: lidové prvky pro jeden den (vybrané tradice, zvyky, slavnosti) a lidové prvky pro každý den (lidová kultura, architektura). Každý celek je rozdělen do několika oblastí, které určují konkrétnější motivační zaměření aktivit. Činnosti jsou tak uzpůsobeny tak, aby je mohla učitelka v mateřské škole využít podle potřeby (podle integrovaného celku, který právě potřebuje pro svůj týdenní plán). Na konci je i seznam všech činností podle typu aktivit, jejich zaměření, příběhu – i to je kvůli lepšímu využití a přehledu.

Každý motivační blok začíná stručnou charakteristikou oblast – je zde název celku, cíle dle RVP a cíle předmatematické výchovy (Kaslová, 2010, s. 6). V každé oblasti se nachází činnosti sepsané do karet. Každá karta má následující strukturu:

- Název činnosti
- Oblasti předmatematické výchovy podle H. Liškové (2015, s. 57-61) – jedná se o představy o kvantitě, geometrické představy (představy o tvarech, prostoru i rovině, míře a velikosti, geometrické modelování), množinové představy (relace – ekvivalence, uspořádání, myšlenkové postupy/operace – třídění, uspořádání, kombinace, řešení problémů, učení)
- Centrum aktivit – jedná se o jeden z hlavních znaků inovativního programu Začít spolu (Step by step), podporuje u dětí samostatnost při průběhu činností i při samotném výběru, centra aktivit jsou uzpůsobena tak, aby dítě mohlo samo pracovat. Ověření vybraných aktivit bylo prováděno v jedné z mateřských škol pracujících podle programu Začít spolu, ze které pochází i tyto popisky center:
 - Školička – počítáme, hrajeme si s písmenky, třídíme a přiřazujeme, vyhledáváme = zaměstnáváme své myšlení
 - Dramatika – napodobujeme, prožíváme, vyprávíme, maskujeme se, hrajeme divadlo, vodíme loutky = zaměstnáváme sociální citění
 - Ateliér – tvoříme, malujeme, kreslíme, modelujeme, stříháme, lepíme, pracujeme s netradičními materiály = zaměstnáváme svou kreativitu
 - Sport – cvičíme, běháme, skáčeme, plazíme se, zdoláváme překážky, hrajeme pohybové hry = zaměstnáváme pohybový aparát
 - Pokusy – pozorujeme, přemýšlíme, měříme, vážíme, zjišťujeme, formulujeme závěry = zaměstnáváme svou zvědavost
 - Kostky – sestavujeme, stavíme, konstruujeme, přemísťujeme, budujeme, navrhujeme = zaměstnáváme konstruktivní myšlení
 - Hry – manipulujeme, skládáme, vyrábíme, hrajeme deskové hry = zaměstnáváme své prstíky
- Pomůcky – několik pomůcek nebo fotografie jejich možných provedení nalezneme v přílohách, jejich seznam je umístěn za souborem aktivit
- Motivace – součástí souboru jsou i vytvořené motivační příběhy o Marjance a Toníkovi, děti z Horácka, které poznávají svoje okolí – vesnici, slavnosti, řemeslníky, ... Při tvorbě příběhů jsem se inspirovala některými říkadly, básničkami, texty ze sbírky Bohuslava Pernici (1952)
- Postup

- Úkoly pro diferenciaci náročnosti – pouze u vybraných karet
- Použitá literatura, zdroje, inspirace – využila jsem tyto publikace: *Předmatematické činnosti v předškolním vzdělávání* (Kaslová, 2010), *Rozvíjíme předmatematické myšlení dětí* (Lietavcová, Lišková, 2018), *Z předškoláka školákem* (Pugnerová, Dušková, 2019), *Lidové umění výtvarné: moravské Horácko a Podhorácko* (Pernica, 1954)

Vybrané aktivity byly ověřeny v MŠ Sokolská (odloučené pracoviště MŠ Žižkovo nám.), která pracuje podle programu Začít spolu. Ověřování probíhalo v heterogenní třídě Broučci s 15 dětmi ve věku od 3 do 6 let (8 chlapců a 7 dívek). Aktivity byly uskutečňovány v rámci řízené činnosti (ranní kruh, práce v centrech aktivit, závěrečný kruh) v týdnu od 17.2.2020 do 21.2.2020. Pod kartami aktivit, které byly ověřené v praxi, se nachází stručná evaluace provedení v praxi.

6. Lidové prvky pro každý den

6.1 Život na Horácku

Cíle předmatematické výchovy (podle M. Kaslové): vytvářet představy (o tvarech, polohách, počtu...); komunikovat své představy pohybem, graficky, slovem, případně smíšenou formou; registrovat závislosti a pravidelnosti u pozorovaného nebo popsaného, hledat společné vlastnosti; rozumět otázkám a umět odlišovat různé otázky; respektovat v různých aktivitách zadané podmínky, pokyny; vnímat dva objekty současně a rozumět vybraným vztahům mezi nimi; chápat vztah celku a jeho částí, objevovat strukturu celku a funkce částí; zvládat výchozí metody řešení (přiřazování, porovnávání, třídění)

Karta č. 1	
Název činnosti:	Co je větší a co menší?
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Geometrické představy (představy o tvarech, míře a velikosti)
Centrum aktivit:	Školička
Pomůcky:	Pracovní list (příloha č. 1)
Motivace:	Příběh Jak chtěli změřit písničku (viz příloha č. 2) Děti měřily spoustu věcí, zkuste odhadnout, která kniha je nejširší a která nejtenčí? Který had je nejdelší? Která chaloupka je nejvyšší?
Postup:	1. Povídání o příběhu, jak děti měřily? Musíme měřit jenom metrem? Poznáme, co je větší jenom pohledem (bez měření)? 2. Vysvětlíme úkol na pracovním listu 3. Společně zhodnotíme
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Necháme děti přinést několik předmětů ze třídy a samy zkouší odhadnout, které jsou větší/delší

Poznámky z realizace:

Tento pracovní list byl plněn v rámci ranního úkolu při příchodu do mateřské školy (napomáhá lepšímu přechodu a rozloučení), plnily ho tedy s jedním z rodičů. Někteří dokonce vymýšleli další zadání pro své děti – který je prostřední, který je nejmenší, ... Domnívám se, že aktivita se podařila a děti bavilo zkoumat všechny rozdíly mezi předměty na obrázcích.

Karta č. 2	
Název činnosti:	Měříme bez metru
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Geometrické představy (představy o tvarech, míře a velikosti)
Centrum aktivit:	Pokusy
Pomůcky:	Pracovní list (příloha č. 3), provázek, předměty, nábytek, hračky, ...
Motivace:	Příběh Jak chtěli změřit písničku (viz příloha č. 2) Čím děti chtěly měřit věci? Co jim řekl truhlář Pepík, čím mají měřit? Co si vzaly všechno na pomoc?
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Povídání o příběhu, diskuse o tom, čím můžeme měřit, čím se měřilo dříve (palec, stopa, loket, ...) 2. Děti mohou testovat a měřit předměty, hračky a nábytek podle provázku, částí těla nebo vlastních nápadů a dokreslují do tabulky, co kolik měří 3. Na závěr mohou mezi sebou porovnávat své výsledky
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Děti si vymyslí vlastní způsoby měření a vlastní "metry"

Poznámky z realizace:

Aktivita bavila více předškoláky, především chlapce. Vymýšleli dokonce i vlastní způsoby měření a zkoumali různé předměty ve třídě. Bavilo je více měření a zkoumání než zakreslování do tabulky, to se snažili většinou urychlit a zjednodušit, aby se mohli vrátit k hledání stejně velkých objektů.

Obr. č. 6 – Zachycení aktivity *Měříme bez metru*

Karta č. 3	
Název činnosti:	Brambory a mrkve
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace – ekvivalence, uspořádání, myšlenkové postupy/operace – třídění, uspořádání)
Centrum aktivit:	Hry
Pomůcky:	Dva druhy hraček představující brambory a mrkve – lze vyrobit v papírové formě nebo šité (viz ukázka možného provedení v příloze č. 12)
Motivace:	Sedlák kouká, kouká, za hlavu se chytá: „Že já hlupák na jaře přidal mrkev k bramboře! Kdo mi jenom pomůže? Dát brambory do pytle a mrkev do nůše?“
Postup:	Děti mají za úkol roztřídit brambory od mrkví do správných míst (do koše nebo do pytle).
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Se zavázanýma očima; s více aspekty k třídění (přidat například řepu, celer, ...)

Poznámky z realizace:

Děti zaujalo především šité provedení. Lákalo je přemísťovat mrkve a brambory do správných míst. Když je vracely na původní místo, někteří je dokonce skládaly do řady a až poté zamíchaly pro další kamarády. Aktivitu zkoušely některé děti víckrát a vracely se k ní.

Karta č. 4	
Název činnosti:	Co sem nepatří?
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace – ekvivalence, diferenciacie, myšlenkové postupy/operace – třídění)
Centrum aktivit:	Hry
Pomůcky:	Nejrůznější předměty ke třídění – lze vyrobit v papírové formě nebo šité (viz ukázka možného provedení v příloze č. 12)
Motivace:	Na Horácku v jedné noře lesní, lištičky vždy spolu hrají a sní, říkají si rozpočítavadla, jedna vždycky vypadává. Poznáš, co z těch věcíček do nory nepatří ani za máček?
Postup:	Dítě má za úkol vybrat z kapsičky jednu věc, která tam nepatří (je jiná, než ostatní).

Poznámky z realizace:

Děti zaujalo šité provedení. Někteří se k aktivitě zpětně vraceli. U kapsičky, kde byly umístěny lištičky (dvě spící a jedna běžící) někteří trochu tápali a chvíli jim dalo, než přišli na to, která z nich tam nepatří.

Obr. č. 7 – Zachycení aktivity *Co sem nepatří?*

Karta č. 5	
Název činnosti:	Labyrinty a bludiště
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Geometrické představy (představy o prostoru i rovině)
Centrum aktivit:	Hry
Pomůcky:	Labyrinty a bludiště lze vyrobit v papírové formě nebo šité (viz ukázka možného provedení v příloze č. 12)
Motivace:	Nenechávej sýr v té spíži, myška se tam v noci plíží. Cupitá tam potichu, sýr ona najde po čichu. Kde jsi, žabko kamarádko? Kampak ses mi ztratila? Najdu já tě zakrátko, každé bludiště bych pokořila!
Postup:	Dítě má za úkol najít správnou cestu bludištěm/labyrintem.
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Složitější bludiště/labyrint

Poznámky z realizace:

Děti zaujalo především šité provedení. Lákalo je pohybování zvířátky. Ta byla uchycena pomocí magnetu. Aktivitu zkoušely některé z dětí víckrát a vracely se k ní. Pro starší děti byla aktivita jednoduchá, zvládly by složitější bludiště a labyrinty.

6.2 V horácké vesnici

Cíle předmatematické výchovy (podle M. Kaslové): vytvářet představy (o tvarech, polohách, počtu...); komunikovat své představy pohybem, graficky, slovem, případně smíšenou formou; registrovat závislosti a pravidelnosti u pozorovaného nebo popsání, hledat společné vlastnosti; chápat číslo (přirozené) ve všech jeho rolích (např. počet, jméno), chápat aspoň omezené kontexty, v nichž se číslo může vyskytovat; respektovat v různých aktivitách zadané podmínky, pokyny (návod, instrukci); vnímat dva objekty současně a rozumět vybraným vztahům mezi nimi; chápat vztah celku a jeho částí, objevovat strukturu celku a funkce částí; zvládat výchozí metody řešení (přiřazování, porovnávání, třídění)

Karta č. 6	
Název činnosti:	Najdi geometrický tvar na obrázku
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Geometrické představy (představy o tvarech, prostoru)
Centrum aktivit:	Ateliér
Pomůcky:	Obrázky horáckých staveb (příloha č. 15), pastelky, voskovky, tempery, vodové barvy, ...
Motivace:	Poznáte trojúhelník? Čtverec? Kolečko? Zkusíte na obrázcích tyto tvary najít?
Postup:	Děti mají za úkol na obrázku najít geometrické tvary a vybarvit každý jinou barvou (např. trojúhelníky zeleně, čtverce modře, kolečka červeně)
Použitá literatura, zdroje, inspirace:	PERNICA, Bohuslav. <i>Lidové umění výtvarné: moravské Horácko a Podhorácko</i> . IV. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, [1954], 141 s.

Karta č. 7	
Název činnosti:	Kolik je toho v haltýři?
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Představy o kvantitě
Centrum aktivit:	Školička
Pomůcky:	Pracovní list (příloha č. 4)
Motivace:	Část příběhu Jak stavěli haltýř a pekli chleba (příloha č. 5) V novém haltýři je teď spousta surovin, které je potřeba chladit. Spočítej, kolik je ve kterém věci. Kde je jich více a kde méně?
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Povídání o haltýři – Co to vlastně je? Můžeme tedy říct, že je to taková dřívější lednice? Proč ji stavěli? 2. Vysvětlíme úkol na pracovním listu 3. Společně zhodnotíme
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Složitější pracovní list s větším počtem surovin v haltýřích

Poznámky z realizace:

Aktivitu zvládly i menší děti, pro starší to bylo velmi jednoduché. Každý si vytvořil vlastní způsob označení toho, kde je více surovin.

Obr. č. 8 – Vyplněné pracovní listy dětí (5 a 4 roky)

Karta č. 8	
Název činnosti:	Stavíme horáckou vesnici
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Geometrické představy (představy o tvarech, prostoru i rovině, míře a velikosti, geometrické modelování, transformace z 2D do 3D)
Centrum aktivit:	Kostky
Pomůcky:	Stavebnice, kostky nebo jiné hračky na stavění, modrý šátek, kartičky s obrázky (příloha č. 15)
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Povídání o horáckých lávkách, zvoničkách, kapličkách, chalupách a haltýřích 2. Ve třídě natáhneme modrý šátek jako řeku nebo potok 3. Děti se rozdělí do skupinek, každá si vylosuje nebo vybere jednu kartičku a zkusí jednu budovu postavit, mohou si vybrat stavebnici/kostky podle své volby. 4. Společně se podíváme na to, jak naši řeku křížují nejrůznější mosty a lávky
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Napodobení stavby na obrázku a přenesení z 2D podoby do 3D stavby z kostek
Použitá literatura, zdroje, inspirace:	PERNICA, Bohuslav. <i>Lidové umění výtvarné: moravské Horácko a Podhorácko</i> . IV. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, [1954], 141 s.

Poznámky z realizace:

Aktivita děti velmi bavila. Zpočátku jsem se obávala toho, aby pro ně černobílé kreslené obrázky chaloupek a staveb nebyly složité a nepřechýlily spíše ke konstruování podle vlastních představ, ale nakonec i malé děti trpělivě pozorovaly ilustrace a snažily se to přenést do prostoru. Vznikla spousta krásných staveb.

Obr. č. 9 – Stavby mladších dětí (3 a 4 roky) – lávka se stříškou a velká vrata u statku.

Obr. č. 10 – Kaplička je společnou prací dvou dětí (4 roky) a hostinec v provedení tříletého dítěte.

Obr. č. 11 – Provedení šestiletého chlapce, který se snažil napodobit nejen stavbu za rybníkem, ale i všechny haltýře před ní.

Karta č. 9	
Název činnosti:	Pereme šátky
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Představy o kvantitě
Centrum aktivit:	Hry
Pomůcky:	Šátky, kolíčky, šňůra – lze vyrobit i ve zmenšené šité formě (viz ukázka možného provedení v příloze č. 12)
Motivace:	To je špíny, to flíčků, pomůžeš mi aspoň trošku? Všechny šátky v ruce vyprat, správný kolíček pro něj vybrat.
Postup:	Dítě má za úkol připevnit správný šátek na správný kolíček (přiřadit číslo k počtu puntíků).
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Větší počet čísel

Poznámky z realizace:

Šité provedení všechny moc zaujalo, především pak možnost umístování šátečků na knoflíky. Menší děti měly problém se šátky, co měly 5-6 puntíků – měly zafixované umístění puntíků na hracích kostkách, a tak někdy potřebovaly pomoc a kontrolu u počítání.

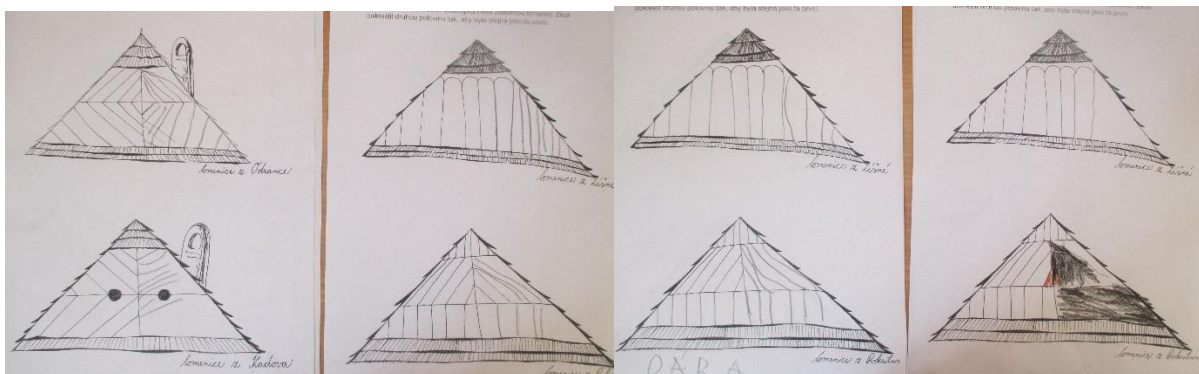

Obr. č. 12 – Zachycení aktivity *Pereme šátky*

Karta č. 10	
Název činnosti:	Lomenice
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Geometrické představy (představy o tvarech, prostoru i rovině, osová souměrnost), množinové představy (relace – ekvivalence, uspořádání, myšlenkové postupy/operace – uspořádání, kombinace)
Centrum aktivit:	Školička
Pomůcky:	Pracovní list (příloha č. 16), popř. obrázek lidové chaloupky (pro jasnější ukázání, co je lomenice)
Motivace:	Každá správná horácká chaloupka měla zdobenou lomenici. Víš, co to bylo? Kde bychom na chaloupce našli lomenici?
Postup:	Dítě má za úkol doplnit vzor na lomenici tak, aby byla osově souměrná a byla dodržena posloupnost příček.
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Složitější lomenice
Použitá literatura, zdroje, inspirace:	PERNICA, Bohuslav. <i>Lidové umění výtvarné: moravské Horácko a Podhorácko</i> . IV. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, [1954], 141 s.

Poznámky z realizace:

Děti aktivita bavila, vyzkoušely ji především ti, které podobné pracovní listy baví. Jeden z pracovních listů (s lomenicemi bez komínů) byl jednodušší a zvládly ho s drobnou pomocí i mladší děti. Druhý pracovní list zvládli spíše předškoláci.

Obr. č. 13 – Vyplněné pracovní listy

6.3 Oblékání, kroje

Cíle předmatematické výchovy (podle M. Kaslové): vytvářet představy (o tvarech, polohách, počtu...); rozlišovat mezi důležitým (vzhledem k podmínce, kritériu) a nepodstatným, rozlišovat mezi možným a jistým (tedy i mohu a musím nebo nesmím), vyhodnocovat, co je pravda/nepravda (správně/nesprávně), chápat negaci individuálních jednoduchých výroků; registrovat závislosti a pravidelnosti u pozorovaného nebo popsáno, hledat společné vlastnosti; chápat číslo (přirozené) ve všech jeho rolích (např. počet, jméno), chápat aspoň omezené kontexty, v nichž se číslo může vyskytovat; zaregistrovat vyjádření kvantity (určité i neurčité) v proudu řeči v různých jazykových podobách, umět porovnat množství i počet objektů vhodnými způsoby; rozumět otázkám a umět odlišovat různé otázky; odpovídat na vybrané otázky se snahou o co nejúplnější informaci; respektovat v různých aktivitách zadané podmínky, pokyny; zvládat výchozí metody řešení (přiřazování, porovnávání, třídění)

Karta č. 11	
Název činnosti:	Hledáme ztracenou holčičku
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace – ekvivalence, uspořádání, myšlenkové postupy/operace – třídění, uspořádání, kombinace)
Centrum aktivit:	Dramatika
Pomůcky:	Kartičky s obrázky (příloha č. 6)
Motivace:	Příběh Jak zjistili, že žijí na Horácku (příloha č. 7) Do chaloupky přišla promoklá holčička, která se ztratila. Maminka s tatínkem ji ale všude hledali. Zahrajte si na obyvatele vesničky a zkuste se doptávat, jak holčička vypadala a která z těch na obrázku to je.
Postup:	<ol style="list-style-type: none">1. Hledáme ztracenou holčičku – rozdělí se role na toho, kdo se hledá a kdo hádá2. Učitel (nebo dítě, které představuje maminku/tatínka) udává popis

	<p>ztracené holčičky, např. „Má na sobě červenou sukénku, vlasy spletené do jednoho copu s modrou mašlí a v ruce košík.“</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Ostatní zkouší uhádnout, který z obrázků to je. 4. Nakonec se zeptáme, jak jim to šlo, co pro ně bylo těžké, co bylo lehké, která role je více bavila. Která z těch holčiček podle vás pochází z Hané, jako v příběhu? Která by mohla být z Horácka?
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Maminka/tatínek nedává popis, ale ostatní hádají, doptávají se – „Měla bílou zástěru? Měla světlé nebo tmavé vlasy?“
Použitá literatura, zdroje, inspirace:	KASLOVÁ, Michaela. <i>Předmatické činnosti v předškolním vzdělávání</i> . Praha: Raabe, 2010, s. 19. ISBN 978-80-86307-96-1.

Poznámky z realizace:

Aktivitu využilo méně dětí než ty v jiných centrech. Děti, které v tomto centru pracovaly, opakovaly hru několikrát a doptávaly se na znaky na obrázcích.

Obr. č. 14 – Zachycení aktivity *Hledáme ztracenou holčičku*

Karta č. 12	
Název činnosti:	Kroje a stíny
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace – ekvivalence, myšlenkové postupy/operace – třídění)
Centrum aktivit:	Školička
Pomůcky:	Pracovní list (příloha č. 8)
Motivace:	Víš, jak se dříve lidé oblékali? Nosili třeba dívky kalhoty jako my dnes? Jak vypadalo jejich oblečení? Víš, jak jejich dřívějšímu oblečení říkáme dnes? Kde kroje můžeme vidět?
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Představíme dětem pracovní list, popíšeme si obrázky 2. Každý může individuálně spojovat ženské kroje s jejich stínem 3. Navzájem si mohou zkontrolovat a porovnávat výsledky
Použitá literatura, zdroje, inspirace:	PERNICA, Bohuslav. <i>Lidové umění výtvarné: moravské Horácko a Podhorácko</i> . IV. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, [1954], 141 s.

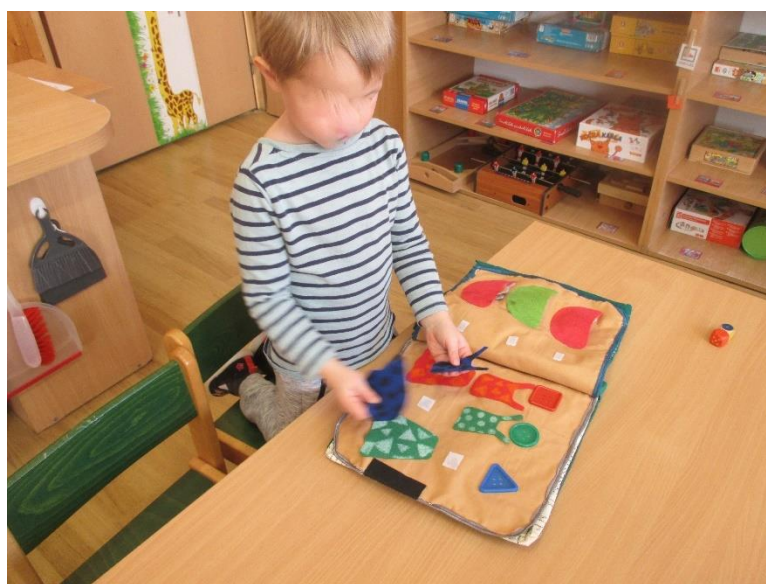
Poznámky z realizace:

Tento pracovní list byl plněn v rámci ranního úkolu při příchodu do mateřské školy (napomáhá k lepšímu přechodu a rozloučení s rodiči), plnili ho tedy s jedním z rodičů. Menší děti potřebovaly více pomoci při spojování – některé stíny pro ně byly příliš podobné. Tím, že úkol ale plnili spolu s rodiči, mohli lehce dojít společně k řešení.

Karta č. 13	
Název činnosti:	Která vesta patří ke které sukni?
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace – ekvivalence, myšlenkové postupy/operace – třídění, kombinace)
Centrum aktivit:	Hry
Pomůcky:	Několik vestiček a sukni se stejnými znaky (potisk/barva) – lze vyrobit v papírové formě nebo šité (viz ukázka možného provedení v příloze č. 12)
Motivace:	Jakou si dnes ke svátku mám obléknout sukénku? A co vesta? Jaká k ní? Modrá, červená nebo s puntíky? Ať už letní nebo zimní, za pomoc ti patří velké díky.
Postup:	Dítě má za úkol přiřadit sukni k vestě – buď podle barvy, nebo podle znaku na potisku.
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Více znaků, podle kterých lze oblečení třídit

Poznámky z realizace:

U aktivity děti zaujalo především provedení v šité knize. Někteří zkoušely kombinovat sukni a vestu podle barvy i podle tvarů (vzorů). Mladší děti inklinovaly spíše k barevné podobnosti.

Obr. č. 15 – Zachycení aktivity *Která vesta patří ke které sukni?*

Karta č. 14	
Název činnosti:	Počítáme korálky
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Představy o mnohosti
Centrum aktivit:	Hry
Pomůcky:	Počítadlo s korálky a kartičky s čísly – lze vyrobit v papírové formě nebo šité (viz ukázka možného provedení v příloze č. 12)
Motivace:	Jedna, dvě, tři, kam to patří? Korálky se rozsypaly, spočítej je a dej zpátky.
Postup:	Dítě má za úkol přiřadit kartičku s číslem nebo počtem puntíků ke správnému počtu korálků.

Poznámky z realizace:

Děti zaujala především šitá podoba úkolu. Bavilo je počítat korálky i kolečka. Některým dělal problém umístění teček (byli zvyklé na seskupení na hracích kostkách). Nejmenší děti potřebovaly dopomoc při počítání čísel 5-6. Pohyblivé korálky pomohly k lepšímu zjištění množství – mohly jimi posouvat jako na počítadle.

Obr. č. 16 – Zachycení aktivity *Počítáme korálky*

6.4 Lidové umění a řemesla

Cíle předmatematické výchovy (podle M. Kaslové): vytvářet představy (o tvarech, polohách, počtu...); registrovat závislosti a pravidelnosti u pozorovaného nebo popsáno, hledat společné vlastnosti; respektovat v různých aktivitách zadané podmínky, pokyny (návod, instrukci); vnímat dva objekty současně a rozumět vybraným vztahům mezi nimi; chápat vztah celku a jeho částí, objevovat strukturu celku a funkce částí; zvládat výchozí metody řešení (přiřazování, porovnávání, třídění)

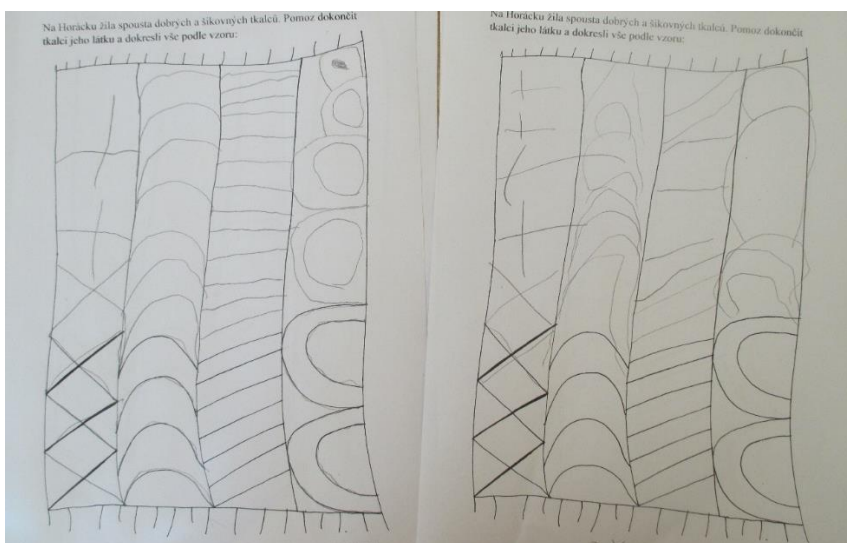
Karta č. 15	
Název činnosti:	Tkalcí a jejich látka
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Geometrické představy (představy o tvarech, rovině, míře a velikosti), množinové představy (relace – uspořádání, myšlenkové postupy/operace – uspořádání, kombinace)
Centrum aktivit:	Školička / ateliér
Pomůcky:	Pracovní list (příloha č. 9)
Motivace:	Na Horácku žila spousta dobrých a šikovných tkalců. Pomoz dokončit tkalci jeho látku a dokresli vše podle vzoru.
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Povídání o tkalcích – Jak se tkalo? Z čeho vyráběli látky? Jaké měli vzory? Opakovali se? 2. Vysvětlíme úkol na pracovním listu 3. Společně zhodnotíme
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Složitější pracovní list s menšími (nahuštěnějšími) vzory na látce; děti mohou malovat vzory samy dle své fantazie a snaží se napodobit styl provedení
Použitá literatura, zdroje, inspirace:	PUGNEROVÁ, Michaela a Ivana DUŠKOVÁ. <i>Z předškoláka školákem</i> . Ilustrovala: Martina VAŇKOVÁ. Praha: Grada, 2019, s. 132. ISBN 978-80-271-0573-1.

Poznámky z realizace:

Aktivita prováděna nadvakrát – nejprve jako pracovní list a poté jako návrh vlastního koberce, na kterém se opakují vzory.

Pracovní list byl pro mladší děti trochu složitější a potřebovaly malou dopomoc. Někteří si obtáhly vzory na okraji a poté zvládly tvar zopakovat. Při takovém postupu zvládly celý pracovní list vypracovat i čtyřleté děti.

V ateliéru mohly děti poté vyzkoušet navrhnout vlastní vzory na koberce a namalovat ho. Většina z nich se držela opakování různých vzorů.

Obr. č. 17 – Pracovní listy dvou čtyřletých dětí.

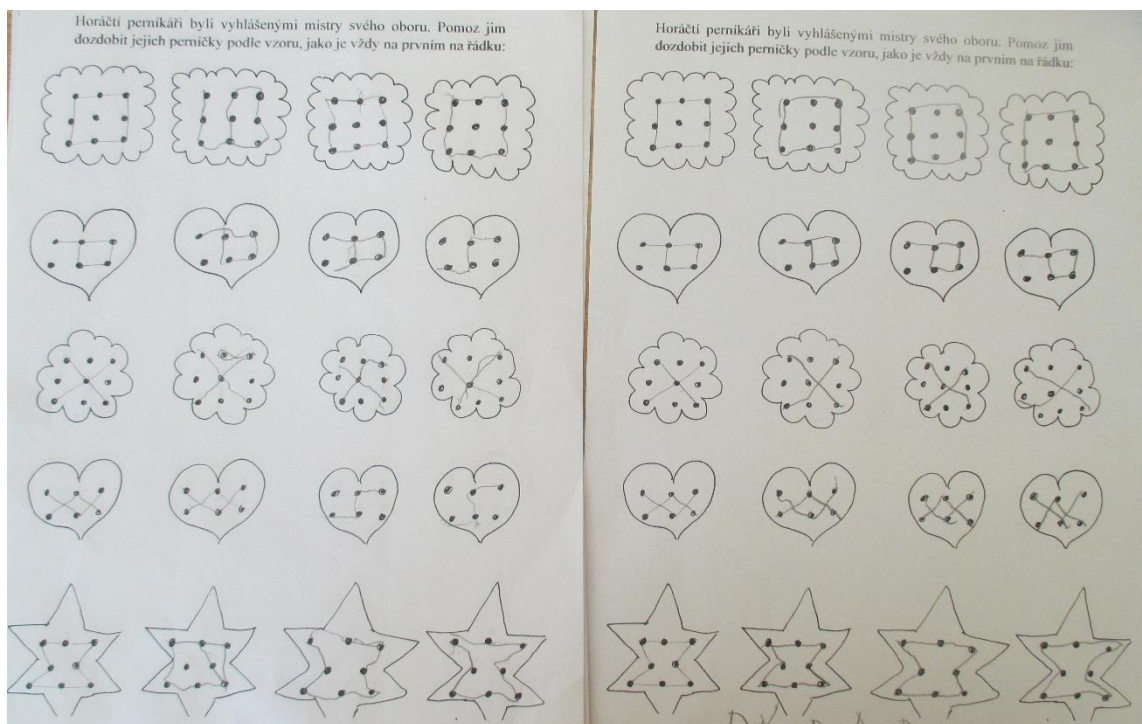

Obr. č. 18 – Tvoření vzorů v ateliéru.

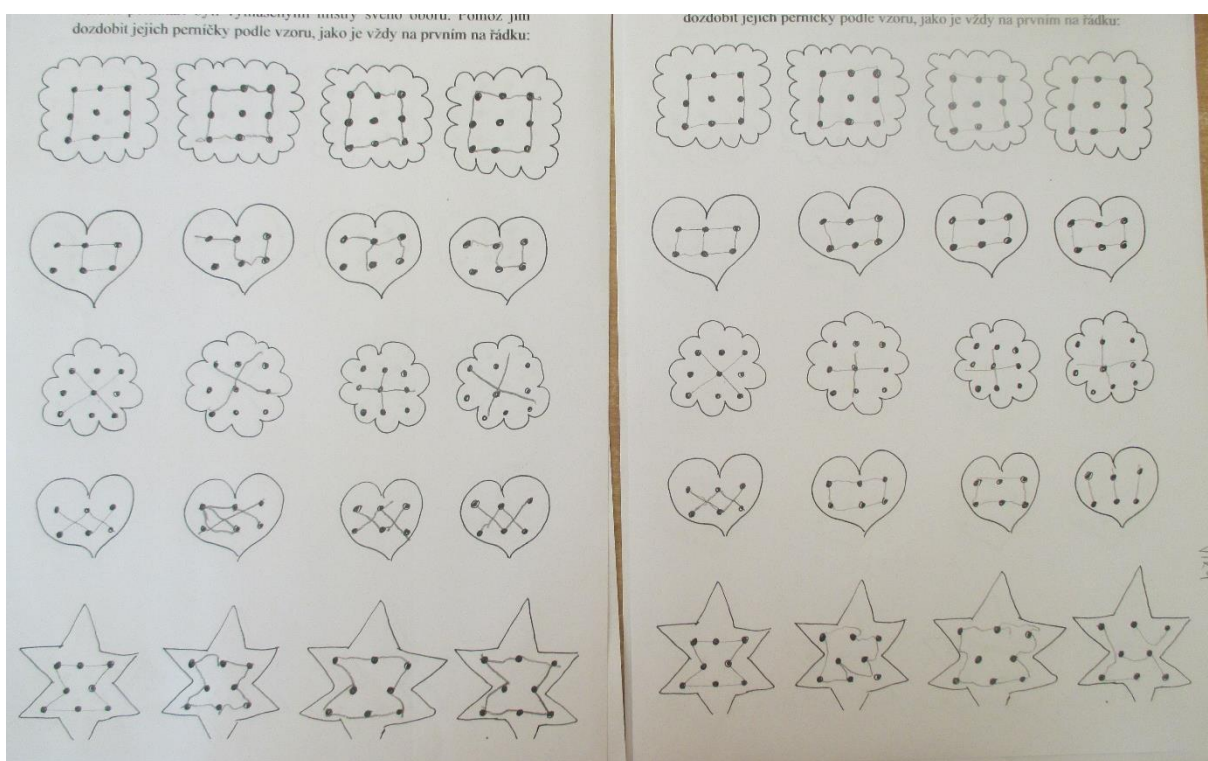
Karta č. 16	
Název činnosti:	Pomoz perníkáři se zdobením
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Geometrické představy (představy o tvarech, rovině, míře a velikosti, geometrické modelování)
Centrum aktivit:	Školička
Pomůcky:	Pracovní list (příloha č. 10)
Motivace:	Horáčtí perníkáři byli vyhlášenými mistry svého oboru. Pomoz jim dozdobit jejich perníčky podle vzoru, jako je vždy na prvním řádku:
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Povídání o perníkářích – Kdo to byl? Čím se živili? Máme perníkáře i dnes? 2. Vysvětlíme úkol na pracovním listu 3. Společně zhodnotíme
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Složitější pracovní list s větším perníkem (je na něm více teček na spojování); děti si vyvábí vlastní návrhy, které vzájemně zkouší.
Použitá literatura, zdroje, inspirace:	PUGNEROVÁ, Michaela a Ivana DUŠKOVÁ. <i>Z předškoláka školákem</i> . Ilustroval Martina VAŇKOVÁ. Praha: Grada, 2019, s. 70. ISBN 978-80-271-0573-1.

Poznámky z realizace:

Děti se snažily zopakovat vzory na perníčkách. Křížek byl pro některé složitější a zakreslovaly “plus“. Moc se mi líbilo, že když si některé děti nevěděly rady, jak zopakovat tvar, vždycky byl vedle někdo, kdo mu s trpělivostí pomohl a měl radost z toho, že se může podělit o to, na co přišel.

Obr. č. 19 – Práce dvou předškoláků.

Obr. č. 20 – Práce dětí 5 a 4 roky.

Karta č. 17	
Název činnosti:	U truhláře
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (kartézská soustava souřadnic)
Centrum aktivit:	Hry / školička
Pomůcky:	Připravená tabulka s obrázky (příloha č. 13)
Motivace:	Část příběhu s truhlářem Pepíkem – Jak chtěli změřit písničku (viz příloha č. 2)
Postup:	Dítě má za úkol přiřadit obrázek do tabulky podle dvou aspektů (sloupce a řady – barvy a typu nábytku). Snaží se tak o zjednodušení vkládání dat do kartézské soustavy souřadnic.
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Více sloupců a řad; složitější obrázky

Poznámky z realizace:

Tato aktivita děti velmi zaujala a někteří ji opakovaly pořád dokola. Snažily se znovu a znovu hledat řád v sloupcích a řádcích, a i když už přesně věděly, kde který kousek nábytku je, zkoušely aktivitu znovu a znovu.

Obr. č. 21 – Zachycení aktivity *U truhláře*

Karta č. 18

Název činnosti:	Pomoz hrnčíři třídít
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Geometrické představy (představy o míře a velikosti), množinové představy (třídění, uspořádání)
Centrum aktivit:	Pokusy
Pomůcky:	Několik hrnečků, džbáneků a talířků, voda a další pomůcky, které si děti vymyslí pro svůj pokus
Motivace:	Víte, jak se vyrábí hrnek? Jak vypadá hrnčířský kruh? Co znamená, že je nějaké nádobí hluboké nebo mělké?
Postup:	<ol style="list-style-type: none">1. Děti mají za úkol roztřídít nádobí do dvou skupin – na mělké a hluboké. Mohou použít na testování vodu a spoustu dalších věcí, které si vymyslí. Mohou zkusit ponořovat předměty do vody (kde se potopí), přelívat množství.

7. Lidové prvky pro jeden den

7.1 Doderek

Cíle předmatematické výchovy (podle M. Kaslové): vytvářet představy (o tvarech, polohách, počtu...); komunikovat své představy pohybem, graficky, slovem, případně smíšenou formou; rozlišovat mezi důležitým a nepodstatným, rozlišovat mezi možným a jistým, vyhodnocovat, co je pravda/nepravda (správně/nesprávně), chápat negaci individuálních jednoduchých výroků; registrovat závislosti a pravidelnosti u pozorovaného nebo popsaného, hledat společné vlastnosti; chápat číslo (přirozené) ve všech jeho rolích (např. počet, jméno), chápat aspoň omezené kontexty, v nichž se číslo může vyskytovat; zaregistrovat vyjádření kvantity (určité i neurčité) v proudu řeči v různých jazykových podobách, umět porovnat množství i počet objektů vhodnými způsoby; rozumět otázkám a umět odlišovat různé otázky; odpovídat na vybrané otázky se snahou o co nejúplnější informaci; vnímat dva objekty současně a rozumět vybraným vztahům mezi nimi; chápat vztah celku a jeho částí, objevovat strukturu celku a funkce částí; zvládat výchozí metody řešení (přiřazování, porovnávání, třídění)

Karta č. 19	
Název činnosti:	Peříčka se rozletěla
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace)
Centrum aktivit:	Sport
Pomůcky:	Kartičky s peříčky
Motivace:	<p>Když se dralo peří, vždy se to hotové přiklápělo velkým hrncem, aby se nerozletělo. Co by se stalo, kdyby se zvedl? Myslíte, že by se všechna peříčka rozletěla po místnosti? Určitě ano. Vy budete taková peříčka.</p> <p>Příběh Jak drali peří (příloha č. 19)</p>
Postup:	Každé dítě má na zádech přilepený obrázek s počtem peříček. Jakmile se peříčka rozletí, mají za úkol najít kamaráda, co má stejný počet peříček.
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Seřadit se podle počtu do řady; řídit beze slov (pantomimicky)
Použitá literatura, zdroje, inspirace:	<p>LIETAVCOVÁ, Martina a Hana LIŠKOVÁ. <i>Rozvíjíme předmatematické myšlení dětí</i>. Praha: Raabe, [2018].</p> <p>Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-388-9.</p>

Karta č. 20	
Název činnosti:	Kvarteto
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace)
Centrum aktivit:	Hry
Pomůcky:	Kvarteto (nejlépe s pohádkovými postavami)
Motivace:	Při draní peří se vyprávěla spousta příběhů, pověstí a legend o různých bytostech. Znáte nějaké pohádkové postavy, o kterých si mohli povídat i dříve? Vodníci, hejkalové, víly, ...
Postup:	Rozdají se všechny karty. Hráč, který je vždy na řadě se vždy zeptá kohokoliv v kruhu na konkrétní kartu ze čtveřice, kterou potřebuje. Pokud ji má, dá mu jí a tázající se ptá dál, pokud ne, hraje dál ten, kterého se ptal. Jakmile hráč sesbírá čtveřici karet, položí ji před sebe. Vyhrává ten hráč, který bude jako první bez karet.

Karta č. 21	
Název činnosti:	Draní peří
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace – ekvivalence, uspořádání, myšlenkové postupy/operace – třídění, řešení problémů)
Centrum aktivit:	Pokusy
Pomůcky:	Peříčka, dvě misky
Motivace:	Víte, jak se dříve dralo peří? Proč se to dělalo? Ano, aby nás v peřině netlačila tvrdá brka. Zkusíme si to! Příběh Jak drali peří (příloha č. 19)
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Děti zkouší drát peří – oddělovat prapor od ostnu/brku. 2. Mají za úkol roztřídit rozedrané části peří – na jednu hromádku brk a na druhou drané peří do duchny.

Poznámky z realizace:

Draní peří se moc líbilo, zaujalo je, že by si takto mohly vyrobit vlastní peřinu. Oddělovat jednotlivé části jim šlo lehce, roztřídit také. Dokonce, i když nechtěně zafoukaly a vše se rozletělo okolo, podařilo se vše roztřídit na původní kupy.

Obr. č. 22 – Zachycení aktivity *Draní peří*

Karta č. 22	
Název činnosti:	Peříčkové domino
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace, uspořádání)
Centrum aktivit:	Hry
Pomůcky:	Domino (viz příloha č. 14)
Motivace:	Po večerech se dříve drávalo peří. Muselo se oddělit od brku, aby to v peřině netlačilo. U toho se vyprávěla spousta příběhů. Příběh Jak drali peří (příloha č. 19)
Postup:	Hra domino, děti mohou hrát samostatně.

Poznámky z realizace:

Děti hra velmi bavila, seskupily se do menší skupinky a hrály hru několikrát po sobě. Hledaly nejprve podobné znaky na krajních políčkách, později začaly tvořit cesty i “z prostředka vytvořené cesty“.

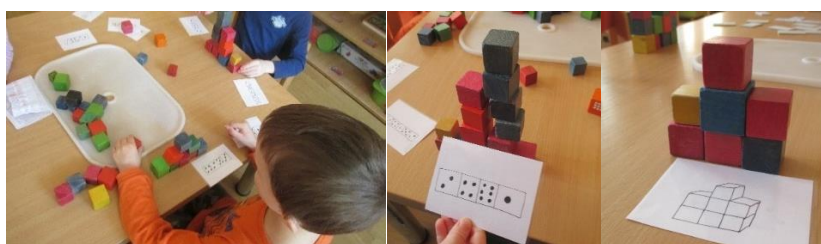

Obr. č. 23 – Zachycení aktivity *Peříčkové domino*

Karta č. 23	
Název činnosti:	Zuby pro hejkala
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Představy o kvantitě, geometrické představy (představy o tvarech, prostoru i rovině), množinové představy (relace – ekvivalence, uspořádání)
Centrum aktivit:	Kostky / hry
Pomůcky:	Kartičky se zadáním (příloha č. 17), hrací kostka, kostky nebo stavebnice
Motivace:	Při draní peří se vyprávěla spousta příběhů. Lidé si povídali i o bytostech, kterých se možná trochu báli. Jednou z nich byl i takový hejkal? Víte, jak vypadal? Co mohl nosit na sobě? My mu teď postavíme zuby. Příběh Jak drali peří (příloha č. 19)
Postup:	Dítě si vylosuje jednu kartičku, na které je zadání (puntíky z hrací kostky) a z druhé strany řešení – jak má zubatá kostková zeď vypadat. Jestliže jsou na první kostce čtyři puntíky, první sloupec zdi je 4 kostky vysoký.
Použitá literatura, zdroje, inspirace:	LIETAVCOVÁ, Martina a Hana LIŠKOVÁ. <i>Rozvíjíme předmatematické myšlení dětí</i> . Praha: Raabe, [2018]. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-388-9.

Poznámky z realizace:

Děti aktivita bavila, především chlapce. Kartičky se zadáním měly lehčí i složitější verze, proto si každý vybral podle své úrovně nebo postupně přecházely k těžším verzím. Myslím, že velmi pomohla příprava centra – měli k dispozici pouze vybrané kostky.

Obr. č. 24 – Zachycení aktivity *Zuby pro hejkala*

7.2 Vostatky (masopust)

Cíle předmatematické výchovy (podle M. Kaslové): Vytvářet představy (o tvarech, polohách, počtu...); Registrovat závislosti a pravidelnosti u pozorovaného nebo popsáno, hledat společné vlastnosti; Respektovat v různých aktivitách zadané podmínky, pokyny (návod, instrukci) včetně pochopení role sloves se záporkou a kvantifikátorů; Vnímat dva objekty současně a rozumět vybraným vztahům mezi nimi; chápat vztah celku a jeho částí, objevovat strukturu celku a funkce částí; Zvládat výchozí metody řešení (přiřazování, porovnávání, třídění)

Karta č. 24	
Název činnosti:	Koláče na slavnost
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace – ekvivalence, myšlenkové postupy/operace – třídění, uspořádání)
Centrum aktivit:	Dramatika
Pomůcky:	Koláče (namalované, vymodelované nebo šité)
Motivace:	Maminka upekla spoustu koláčů na masopustní veselici. Jeden je přímo pro tebe, ale musíš uhodnout který.
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Položíme před děti koláče. 2. Ptáme se: „Který je to?“ „Neřeknu.“ „Jaký je?“ „Má 5 rozinek a je z tvarohu.“ 3. Rozhovor se opakuje.
Použitá literatura, zdroje, inspirace:	KASLOVÁ, Michaela. <i>Předmatematické činnosti v předškolním vzdělávání</i> . Praha: Raabe, 2010, s. 37. ISBN 978-80-86307-96-1.

Karta č. 25	
Název činnosti:	Pohoštění na vostatky
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace, myšlenkové postupy/operace – třídění, uspořádání)
Centrum aktivit:	Sport
Pomůcky:	Vyrobené nebo namalované koláče a brambory, popř. jiné suroviny (lze využít i hračky z mateřské školy), košíky nebo obruče
Motivace:	Ve vesnici se připravují na slavnostní masopust, kterému se říká také vostatky. Budete mít za úkol roztrdit koláče a brambory, abyste je mohli nabídnout hostům.
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Děti se rozdělí do dvou skupin, o kus dál jsou po zemi rozházené předměty/obrázky, u každého týmu jsou dva košíky nebo obruče 2. Z každého týmu vybíhá vždy jeden, který dá koláč nebo bramboru do správného košíku/obruče 3. Vítězí tým, který donese co nejvíce surovin a vše správně roztrdí
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Mohou třídít pouze koláče a udávat si kritéria třídění samy – podle náplně (tvaroh, mák) nebo podle počtu rozinek.

Karta č. 26	
Název činnosti:	Sesbírej všechny karty (překážková dráha)
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace, uspořádání, posloupnost)
Centrum aktivit:	Sport

Pomůcky:	Kartičky s maskami (příloha č. 11) nebo kartičky s masopustními zvyky (příloha č. 21)
Motivace:	Víte, jak probíhal masopust? Zvládnete seřadit karty se všemi zvyky? Zkusíte dát k sobě i všechny masky?
Postup:	<p>Děti postaví překážkovou dráhu, ve které jsou umístěny na různých místech kartičky s masopustními maskami. Děti mají za úkol všechny dopravit na slavnost (začátek dráhy) a dát k sobě ty masky, které jsou stejné. Mohou přenášet vždy jen jednu kartičku.</p> <p>Kartičky s masopustními zvyky jdou po sobě takto: předání ferule od rychtáře – napichování jídla na kordy a do košíků – tanec hospodyně s medvědem – stínání kohouta – hostina – pochování basy</p>

Karta č. 27

Název činnosti:	Pexetrio (trixeso)
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace, uspořádání)
Centrum aktivit:	Hry
Pomůcky:	Kartičky s maskami (příloha č. 11)
Postup:	Hra se hraje stejně jako pexeso, ale hledají se tři namísto dvou stejných obrázků. Při velké složitosti můžeme odebrat jednu z trojice a hrát pouze jako klasické pexeso.
Úkoly pro diferenciaci náročnosti:	Do trojic zamícháme jednu dvojici a děti mají za úkol zjistit, který obrázek to je.

Poznámky z realizace:

Děti aktivita bavila, pro některé byla příliš složitá a vystačily si s hledání trojic bez otočení karet (jen přiřazování k sobě, bez dalších pravidel pexesa).

7.3 Otvírání studánek

Cíle předmatematické výchovy (podle M. Kaslové): vytvářet představy (o tvarech, polohách, počtu...) na základě poslechu a dále je uchovávat, umět si je na určitý podnět vybavovat, upravovat, zpracovávat; registrovat závislosti a pravidelnosti u pozorovaného nebo popsaného, hledat společné vlastnosti; chápat číslo (přirozené) ve všech jeho rolích (např. počet, jméno), chápat aspoň omezené kontexty, v nichž se číslo může vyskytovat; zaregistrovat vyjádření kvantity (určité i neurčité) v proudu řeči v různých jazykových podobách, umět porovnat množství i počet objektů vhodnými způsoby; respektovat v různých aktivitách zadané podmínky, pokyny (návod, instrukci) včetně pochopení role sloves se zápornou a kvantifikátorů; vnímat dva objekty současně a rozumět vybraným vztahům mezi nimi; chápat vztah celku a jeho částí, objevovat strukturu celku a funkce částí; zvládat výchozí metody řešení (přiřazování, porovnávání, třídění)

Karta č. 28	
Název činnosti:	Královnička (židličkovaná)
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace, ekvivalence, uspořádání)
Centrum aktivit:	Sport
Pomůcky:	Židličky, možnost přehrání písničky
Motivace:	Družičky se chystají na slavnost otvírání studánek. Musí mezi sebou vybrat tu, která se stane královničkou a povede celý průvod ke studánce do lesa. Zahrají si tedy na lesní víly, které si hledají vlastní studánky s vodním pramenem. Studánek je ale vždy o jednu méně než družiček. Příběh Jak čistili studánky (příloha č. 20)
Postup:	Obměna hry na židličkovanou

Karta č. 29	
Název činnosti:	Čištění studánky
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Množinové představy (relace, uspořádání)
Centrum aktivit:	Hry / pokusy
Pomůcky:	Studánka a odpadky – buď reálné předměty a modrý šátek jako studánka/miska s vodou nebo lze vyrobit v papírové formě nebo šité (viz ukázka možného provedení v příloze č. 12)
Motivace:	„Králko, milá králko,“ zpívají družičky z dálky, však už jen za krátko budou u naší studánky. Přišlo jaro, proto holky ze vsi od všech nečistot studánky čistí.
Postup:	Dítě má za úkol vyčistit studánku od všech nečistot a roztřídit vodní “neduhy“ – odpadky do šedého koše, houby do pleteného košíku a listy a klacíky do trávy.

Poznámky z realizace:

Aktivita byla prováděna dvěma způsoby – nejprve v šité formě a poté s miskou a vodou, ve které bylo několik igelitových sáčků a látková kolečka. Obě verze děti moc bavily a dělaly je s velkým nadšením.

Obr. č. 25 – Zachycení aktivity *Čistíme studánku* (obě verze – v šité formě a misky s vodou, sáčky a kousky látek)

Karta č. 30	
Název činnosti:	Domeček pro vodní vílu
Oblast předmatematické výchovy (podle H. Liškové):	Geometrické představy (představy o tvarech, prostoru i rovině, geometrické modelování), představy o mnohosti
Centrum aktivit:	Kostky / hry
Pomůcky:	Kartičky s kostkami (příloha č. 18), kostky, stavebnice
Motivace:	Lidé chodívali na jaře čistit studánky, aby měli po celý rok čistou vodu. Dříve věřili, že se v nich může ukrývat vodní víla, později se říkávalo, že studánku chrání Panna Maria. Postavme pro ni domeček, aby jí v té studánce nebylo samotné smutno. Příběh Jak čistili studánky (příloha č. 20)
Postup:	Děti si vylosují kartičku, kde je nakreslený počet jednotlivých stavebních dílků. Z nich vyberou kostky právě podle kartičky a mohou postavit domeček pro vílu.
Použitá literatura, zdroje, inspirace:	LIETAŤOVÁ, Martina a Hana LIŠKOVÁ. <i>Rozvíjíme předmatematické myšlení dětí</i> . Praha: Raabe, [2018]. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-388-9.

Poznámky z realizace:

Děti zpočátku zkoušely stavět podle kartiček a pečlivě počítaly kostky, ze kterých měly stavět domečky, ale po chvíli využily všechny kostky a bylo pro ně zajímavější stavět podle sebe a z kolika kostek chtějí. Podle paní učitelky to mohlo být tím, že byla aktivita umístěna v kostkách, kde jsou zvyklí stavět podle sebe, a kdyby byla v hrách a byl připraven omezený počet kostek, mělo by to větší efekt.

8. Seznam karet podle center aktivit

Školička

- Karta č. 1.: Co je větší a co menší
- Karta č. 7.: Kolik je toho v haltýři?
- Karta č. 10.: Lomenice
- Karta č. 12.: Kroje a stíny
- Karta č. 15.: Tkalci a jejich látka
- Karta č. 16.: Pomoz perníkáři se zdobením
- Karta č. 17.: U truhláře

Ateliér

- Karta č. 6.: Najdi geometrický tvar na obrázku
- Karta č. 15.: Tkalci a jejich látka

Hry

- Karta č. 3.: Brambory a mrkve
- Karta č. 4.: Co sem nepatří?
- Karta č. 5.: Labyrinty a bludiště
- Karta č. 9.: Pereme šátky
- Karta č. 13.: Která vesta patří ke které sukni?
- Karta č. 14.: Počítáme korálky
- Karta č. 17.: U truhláře
- Karta č. 20.: Kvarteto
- Karta č. 22.: Peříčkové domino
- Karta č. 23.: Zuby pro hejkala
- Karta č. 27: Pexetrio (trixeso)
- Karta č. 29: Čištění studánky
- Karta č. 30: Domeček pro vodní vílu

Kostky

- Karta č. 8.: Stavíme horáckou vesnici
- Karta č. 23.: Zuby pro hejkala
- Karta č. 30: Domeček pro vodní vílu

Dramatika

- Karta č. 11.: Hledáme ztracenou holčičku

- Karta č. 24: Koláče na slavnost

Sport

- Karta č. 19.: Peříčka se rozletěla
- Karta č. 25: Pohoštění na vostatky
- Karta č. 26: Posbírej všechny koláče (překážková dráha)
- Karta č. 28: Královnička (židličkovaná)

Pokusy

- Karta č. 2.: Měříme bez metru
- Karta č. 18.: Pomoz hrnčíři třídít
- Karta č. 21.: Draní peří
- Karta č. 29: Čištění studánky

9. Seznam karet podle motivačních příběhů

Jak zjistili, že žijí na Horácku

- Karta č. 11: Hledáme ztracenou holčičku

Jak se rozhodli změřit písničku

- Karta č. 1: Co je větší a co menší?
- Karta č. 2: Měříme bez metru
- Karta č. 17: U truhláře

Jak stavěli haltýř a pekli chleba

- Karta č. 7: Kolik je toho v haltýři?

Jak čistili studánky

- Karta č. 28: Královnička (židličkovaná)
- Karta č. 29: Čištění studánky
- Karta č. 30: Domeček pro vodní vílu

Jak drali peří

- Karta č. 19: Peříčka se rozletěla
- Karta č. 21: Draní peří
- Karta č. 22: Peříčkové domino
- Karta č. 23: Zuby pro hejkala

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem chtěla propojit dvě oblasti (poznávání lidové kultury Horácka a rozvíjení matematických představ) a vytvořit soubor aktivit motivovanými Horáckem s cílem rozvíjet u dětí předmatematické představy a ověřit je v praxi, aby byly dále využitelné i pro další práci, úpravu nebo použití v praxi.

Cílem teoretické části bylo vymezit a charakterizovat tato témata: předškolní věk, zaměřit se na předmatematické činnosti, způsoby rozvíjení matematických představ, ukotvení problematiky v Rámcovém vzdělávacím obsahu, charakteristika Horácka a vybrané regionální prvky. K vymezení těchto okruhů jsem doplnila také několik výzkumů nebo prací z jiných zemí, které propojují rozvoj matematických představ (nebo i matematiku na základních školách) s lidovými tradicemi, prvky folklóru. Cílem praktické části bylo vytvořit soubor aktivit na dané téma s cílem rozvíjet u dětí předmatematické představy a ověřit vybrané aktivity v praxi, aby byly dále využitelné i pro další použití. Vybrané aktivity byly ověřovány v mateřské škole, která pracuje podle inovativního programu Začít spolu, což bylo podle mě velkou výhodou, protože děti mohly v centrech aktivit vyzkoušet hned několik aktivit k tématu, mohly si samy zvolit, které je zaujaly a které si chtějí vyzkoušet, a také mohly pracovat samostatně bez souvislého řízení učitelky. Aktivity se podařily, děti využily většinu nabízených. Ověřila jsem si tedy, že jsou využitelné v praxi a použitelné i dále.

Z lidové kultury jsem se zaměřila na Horácko. To odjakživa patřilo mezi chudé oblasti, a pokud jde o lidové tradice a lidovou kulturu, nebyla nikdy tak bohatá jako jiné oblasti (např. Valašsko, Slovácko). I přes to všechno má stále co nabídnout a jsem ráda, že jsem mohla nahlédnout blíže do jeho historie a tradic. Aktivity byly rozděleny do dvou skupin – lidové umění pro jeden den (tradice, slavnosti, zvyky spojené s nějakým významným dnem) a lidové umění pro každý den (věci běžné potřeby, architektura, nábytek, zvyky opakující se nehledě na právě probíhající období). V každé skupině je několik dalších kategorií, které se týkají určité oblasti. Nejsou obsaženy všechny oblasti, které by se daly využít pro rozvíjení matematických představ, ale to nabízí jistou volnost a inspiraci pro další práci.

Pro mě bylo velkým osobním přínosem hlubší nahlédnutí do problematiky matematických představ u dětí předškolního věku a jeho rozvíjení. Bavilo mě hledat a vytvářet v aktivitách spojitosti mezi matematikou a lidovými tradicemi.

Součástí je i příběh o Marjance a Toníkovi, který může posloužit nejen jako motivační prvek pro všechny vytvořené aktivity, ale dá se využívat nadále i spousty jinými způsoby (motivace k jiným činnostem, podnět k diskusi a povídání, četba před spaním, ...).

Seznam příloh

1. Co je menší a co větší? (pracovní list)
2. Jak chtěli změřit písničku? (příběh)
3. Měříme bez metru (pracovní list)
4. Kolik je toho v haltýři? (pracovní list)
5. Jak stavěli haltýř a pekli chleba (příběh)
6. Ztracená holčička
7. Jak zjistili, že žijí na Horácku (příběh)
8. Kroje a stíny (pracovní list)
9. Tkalci a jejich látka (pracovní list)
10. Pomoz perníkáři se zdobením (pracovní list)
11. Najdi si svou masku
12. Quiet book (ukázka možného provedení)
13. Tabulka truhláře Pepíka
14. Domino
15. Horácká vesnice
16. Lomenice (pracovní list)
17. Zuby pro hejkala
18. Domeček pro vodní vílu
19. Jak drali peří (příběh)
20. Jak čistili studánky (příběh)
21. Masopustní zvyky

Zdroje

Literární zdroje:

ABAH, Joshua, Clement IJI a Benjamin ABAKPA. Blown Away in the Wind of Change: Can Extinct School Folktales be Awakened through Mathematics Storytelling in Nigerian Basic Education? *International Journal on Emerging Mathematics Education, Universitas Ahmad Dahlan* [online]. 2018, , 165-178 [cit. 2020-02-13]. DOI: 10.12928/ijeme.v2i2.10561. Dostupné z: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01865387/>

AUTRATA, Fr. V. Moravští Horáci. BÍLÝ, František. *Lidová čítanka moravská*. Telč: Emil Šolc, 1907, s. 414-419.

BUKÁČEK, František. *Zdobení horáckého skla*. Žďár nad Sázavou: Okresní vlastivědné muzeum, 1966.

CLEMENTS, Douglas. H. and Julie SARAMA. *Mathematics*. In: NEW, Rebecca S. a Moncrieff COCHRAN. *Early Childhood education: An International Encyclopedia*. Volume 2 (E-N). Westport, Connecticut, London: Praeger Publishers, 2007, s. 502-509. ISBN 0-313-33100-6.

FICOVÁ, Lucie a Marie PAVELKOVÁ. *Teorie a metody rozvoje matematických představ v předškolním vzdělávání*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2018.

FROLEC, Václav a Josef VAŘEKA. *Lidová architektura: encyklopedie*. Bratislava: Vydavateľstvo technickej a ekonomickej literatúry, 1983.

FUCHS, Eduard, Hana LIŠKOVÁ a Eva ZELENDOVÁ, ed. *Rozvoj předmatematických představ dětí předškolního věku: metodický průvodce*. Praha: Jednota českých matematiků a fyziků, 2015. ISBN 978-80-7015-022-1.

GINSBURG, Herbert P. SINGER, Dorothy G., Roberta MICHNICK GOLINKOFF a Kathy HIRSH-PASEK. *Play=learning: how play motivates and enhances children's cognitive and social-emotional growth*. New York: Oxford University Press, 2006, s. 145. ISBN 0195304381.

HEJNÝ, Milan a Naďa VONDROVÁ. *Číselné představy dětí: [kapitoly z didaktiky matematiky]*. Praha: Univerzita Karlova, 1999. ISBN 80-86039-98-6.

HERCÍK, Emanuel. *Československé lidové hračky: kapitoly o hračkách od pravěku do naší doby*. Výtvarné nakladatelství v Praze: Orbis, 1951.

Horácko: kulturní a hospodářský obraz kraje. Almanach vydaný při příležitosti výstavy Horácka. Velké Meziříčí: Družstvo Horácko, 1938, 254 s.

KAPANIARIS, Alexandros, Maria GASOUKA, Dimitris ZISIADIS, Eleni PAPANIMITRIOU a Evangelia KALOGIROU. Learning Object Design and Development in Folklore Education Using Web 2.0 Tools. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. Rome-Italy: MCSER Publishing, 2013, 4(11), 104-110. ISSN 2039-9340.

KASLOVÁ, Michaela. *Předmatematické činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2010. ISBN 978-80-86307-96-1.

KOMENSKÝ, Jan Amos a Josef HENDRICH. *Informatorium školy mateřské*. Praha: F. Topič, 1925, 98 s.

KOVÁŘŮ, Věra a Jan KUČA. *Venkovské stavby na Moravském Horácku*. Tišnov: Sursum, 2009. ISBN 978-80-7323-197-2.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina a Jakub LANGHAMMER. *Lidové kroje z České republiky*. Ilustroval Margita ŽÁČKOVÁ, ilustroval Jiřina LANGHAMMEROVÁ. Praha: NLN, 2001, 262 s. ISBN 8071062936.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *České lidové kroje*. Praha: Práce, 1994. ISBN 80-208-0328-9.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. Dějiny odívání. ISBN 80-710-6293-6.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0.

LIETAVCOVÁ, Martina a Hana LIŠKOVÁ. *Rozvíjíme předmatematické myšlení dětí*. Praha: Raabe, [2018]. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-388-9.

LINES, Linda. *Folklore-in-education: A teaching tool in the classroom*. Ottawa: National Library of Canada = Bibliothèque nationale du Canada, 2004. ISBN 0-612-89707-9.

MAĚSTRE, Valérie. *Počítání: vyrobte si a používejte Montessori pomůcky : moje dílna Montessori*. Ilustroval Christine ALCOUFFE, přeložil Martina BLAHNÍKOVÁ. Praha: Svojtka & Co., 2018. ISBN 978-80-256-2349-7.

Major Themes and Recommendations. CLEMENTS, Douglas H., Julie SARAMA a Ann-Marie DIBIASE. *Engaging Young Children in Mathematics: Standards for Early Childhood Mathematics Education*. London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 2004, s. 7-71. ISBN 1-4106-0923-5.

MELNIKOVÁ-PAPUŠKOVÁ, Naděžda. *Lidové hračky*. Praha: Orbis, 1948.

Naše Horácko jindy a nyní. Editor Josef DUFEK. Velké Meziříčí: Jos. Dufek, 1893, 373 s.

Od Horácka k Podýjí. Znojmo: Okresní osvětový sbor, 1929, 6(8-9). ISSN 1805-6474.

OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost.* Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4.

PAVELKA, Josef. Horácký kroj. In: ČÁP, Jaroslav, Jiřina ČÁPOVÁ, Petr DVOŘÁČEK, et al. *Vlastivědný sborník Bystřicka II.* Bystřice nad Pernštejnem: Městské muzeum, 2018. ISBN 978-80-270-4441-2.

PERNICA, Bohuslav. *Lidové umění výtvarné: moravské Horácko a Podhorácko.* IV. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, [1954], 141 s.

PERNICA, Bohuslav. *Rok na Moravském Horácku a Podhorácku.* Ilustrovala Anna KAŠÍKOVÁ-BĚLÍKOVÁ. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1951, 300 s.

PERNICA. *Moravské Horácko a Podhorácko: Říkadla, škádlivky, lidové hry a písně.* Havlíčkův Brod: Západomoravské tiskárny, 1952.

PITTNEROVÁ, Vlasta. Ze žďárských hor. In: *Český lid: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě.* Praha: V. Šimáček, 1892, s. 68-73 a 198-200. ISSN 0009-0794.

POSPĚCHOVÁ, Petra. *Regionální kuchařka: všechny chutě Čech, Moravy a Slezska.* Praha: Smart Press, 2013. ISBN 978-80-87049-65-5.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník.* 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

PUGNEROVÁ, Michaela a Ivana DUŠKOVÁ. *Z předškoláka školákem.* Ilustroval Martina VAŇKOVÁ. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-0573-1.

SHAFFER, David R. *Developmental psychology childhood and adolescence.* 6. Belmont: Wadsworth/Thomson Learning, 2002.

SLEZÁKOVÁ, Jana a Eva ŠUBRTOVÁ. *Matematika všemi smysly aneb Hejného metoda v MŠ: pokus o malou příručku pro kreativní pedagogy.* Praha: Step by Step ČR, o.p.s, 2015.

SVOBODA, Josef František. *Moravské Horácko: Lidové umění a zvykosloví.* Národopis lidu československého, svazek 3. Sešit 1. Kritická studie srovnávací. Praha: Vydáno podporou ministerstva školství a národní osvěty, 1930, 84 s.

SVOBODOVÁ, Vlasta. *O horáckých lidových tkaninách.* Nové Město na Moravě: Horácké muzeum, 1965.

ŠMELOVÁ, Eva a Michaela PRÁŠILOVÁ. *Didaktika předškolního vzdělávání.* Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1302-4.

ŠMELOVÁ, Eva. *Bezvýhradná akceptace ve výchově dítěte*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4217-4.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

TONCROVÁ, Marta. *Lidové písně z moravského Horácka*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-85010-11-9.

TRAVINA, Natalia Alexandrovna. ВОЗМОЖНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ВОСПРИЯТИЯ И ОСМЫСЛЕНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПОСРЕДСТВОМ УСТНОГО НАРОДНОГО ТВОРЧЕСТВА (Пříležitosti pro vytváření percepce a myšlení matematické reality u dětí předchozího věku ústní lidovou tvořivostí). *ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЕ (lidské vědy a vzdělávání)*. Институт педагогики и психологии детства Уральского государственного педагогического университета, г. Екатеринбург (Ústav pedagogiky a psychologie dětství, Státní pedagogická univerzita Ural, Jekatěrinburg): Мордовский государственный педагогический институт имени М.Е. Евсевьева – Саранск (Státní pedagogický institut Mordovian, pojmenovaný po M.E. Evseviev – Saransk), 2011, 2(6), 50-55. ISSN 2079-3499.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. V Praze: Vyšehrad, 2015. Kulturní historie. ISBN 978-80-7429-627-7.

VÍTOVÁ, Jitka. *Analýza matematických představ dětí se sluchovým postižením*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-506-6.

VYGOTSKIJ, Lev Semjonovič. *Psychologie myšlení a řeči*. Vydání druhé, upravené (jako komentovaný výbor, celkově v češtině čtvrté). Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1258-4.

Internetové zdroje:

ČTK. Modrotisk je na seznamu kulturního dědictví UNESCO. *Novinky.cz* [online]. 2018, 28. 11. 2018 [cit. 2019-09-18]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/clanek/modrotisk-je-na-seznamu-kulturniho-dedictvi-unesco-40258827>

Národopisné oblasti Česka. In: *Školní atlas světa* [online]. Praha: Kartografie Praha, 2016 [cit. 2019-09-17]. Dostupné z: <http://www.skolniatlasssveta.cz/narodopisne-oblasti-ceska/>

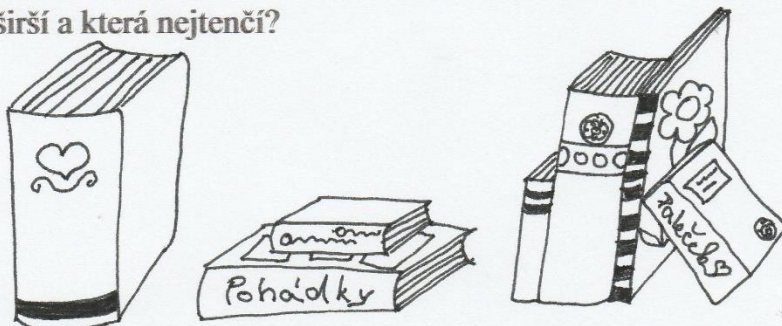
Podoblasti Horácka: Nový soubor Horácký Medřičan hledá tanečnický a muzikanty.
In: *Oficiální stránky města Velké Meziříčí* [online]. Velké Meziříčí, Muzeum Vysočiny Třebíč
2007 [cit. 2019-09-17]. Dostupné z: <https://www.velkemezirici.cz/mestsky-urad/aktuality/8330-novy-soubor-horacky-medrican-hleda-tanecniky-a-muzikanty#>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, leden
2018 [cit. 2020-01-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>

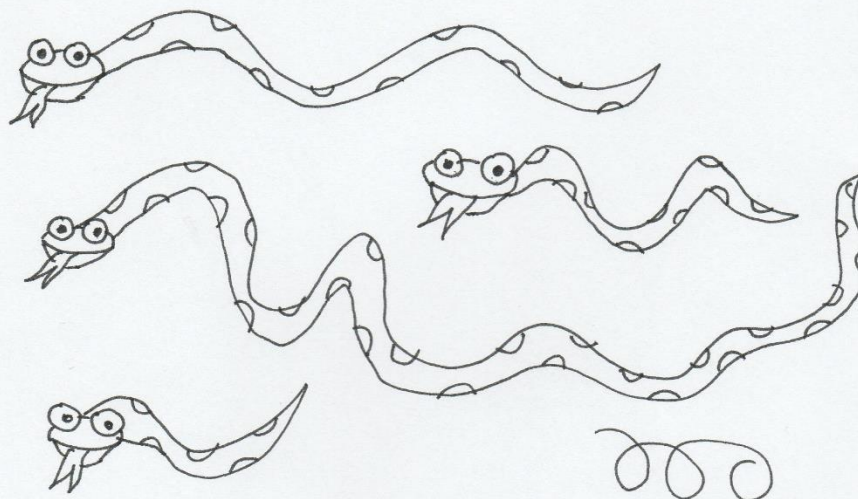
Přílohy

Příloha č. 1: Co je menší a co větší? (pracovní list)

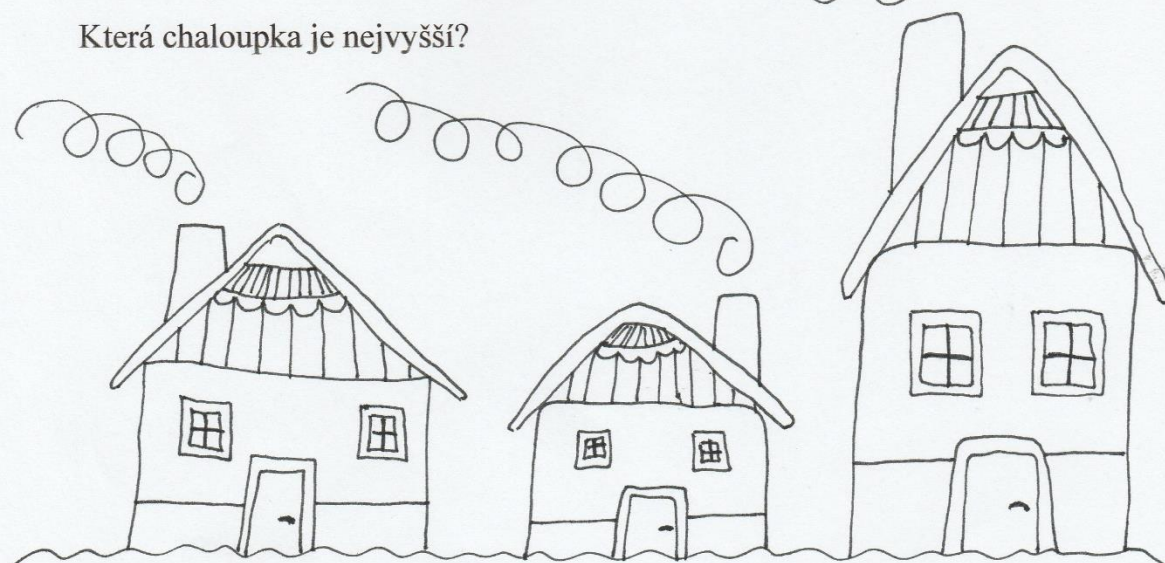
Děti měřily spoustu věcí. Zkus správně odhadnout, která kniha je nejširší a která nejtenčí?

Který had je nejdelší?

Která chaloupka je nejvyšší?

Tenhle návrh se dětem zamlouval. Dokonce je nadchl natolik, že z dílny vyběhly jako rychlé včeličky z úlu. Vzaly si starý sešit a začaly do něj zapisovat všechno, co změřily:

Marjánka změřila, že maminčina zástěra je dlouhá dvě stuchy do vlasů, lavice čtyři stuchy, peřinka malé Barborky měří stuhu a půl. Jedna stuha má tři Marjánčiny stopy, ale jenom dvě Honzíkovy.

Toník zjistil, že světnice je dlouhá sedm kroků, dřevěný koník je široký na dvě jablka, jeho kšandy zase celý loket a jabloň na zahradě je vysoká jako tři Marjánky.

Honzík už teď dobře věděl, že stůl u nich doma má na délku pět lžic, almara na výšku čtrnáct husích brk a knížka pod postelí osm palců.

Už se jim sešitek začal pěkně plnit zápisky z jejich profesionálního měření. Vždy se snažili vše co nejpřesněji zaznamenávat a zapisovat. Dávaly si na tom záležet. Procházely najednou kolem rybníka, když tu uslyšela Marjánka, jak někdo zpívá písničku s jejím jménem:

Překrásný synečku, kdes ty pantle vzal?

Hejdum hej, kdes ty pantle vzal?

Od panny Marjánky daru jsem dostal,

hejdum hej, daru jsem dostal.

Překrásný synečku, co si za ně dal,

hejdum hej, co si za ně dal?

Na zelenou sukni jsem ji daroval,

hejdum hej, jsem ji daroval.

Marjánka se rychle rozeběhla směrem k rybníčku. Odkud slyšela tu písničku s jejím jménem. Honzík s Toníkem běželi hned za ní.

Na břehu seděla hrnčířovic Andulka a pletla si věneček z lučních kvítek. Přitom si prozpěvovala písničku, co ji naučila babička Maruška. Děti se skoro až lekla, když se za ní přihnuly.

„To je moc krásná písnička! Nauč mě ji. Prosím.“ žadonila Marjánka, „Já se jmenuji totiž taky Marjánka. Stejně jako ta z té písničky.“

Klukům ale mezitím vrtala hlavou jiná věc:

„Honzíku, poslouchej. Zvládli jsme změřit spoustu věcí – skříň, stůl, knížku, sukni, ... Ale co takhle změřit písničku?“

„To je dobrý nápad Toníku! Tu bychom měli taky změřit. Ta nám v našem sešitku chybí. No jo! Ale jak? Metr nemáme, to už jsme si zvykli bez něj, ale jak ji chytit?“ vrtalo hlavou Honzíkovi.

Utíkali zpátky domů a lovili ze svých skrýší věci, kterými by mohli chytit písničku. Za chvíli přiběhli zpátky k rybníčku. Marjánka už ji znala skoro celou nazpaměť a Andulka měla radost, že je tak dobrou učitelkou.

Toník přinesl síťku na motýly (chvíli mu připadalo, že se písnička bude vznášet), potom taky kleště (to kdyby se trochu vzpouzela) a nakonec ještě pastičku na myši. Jenže nic z toho nefungovalo. Síťkou mával nad hlavami Andulky a Marjánky, ale nic. Jednou dokonce přiklopil svojí sestřičce do síťky hlavu. Kleštěmi zkoušel ve vzduchu cvakat na všechny strany, ale taky nic. A pastičku na myši chtěl nastražit taky, jenže nepřišel na to, co má taková písnička ráda. Sýr? Kousek salámu? Nebo snad holčičí korále?

Když se Toníkovy pokusy nezdařily, přišel na řadu Honzík. Donesl si velký kus lana (rád si hrál totiž na honce krav, co chytá dobytek do lasa), velký košík (takový, do kterého vždycky chytá jablka pod stromem) a k tomu ještě prak (aby písničku sestřelil). Jako první vyzkoušel svůj ručně vyráběný prak. Natáhl gumičku a střílel všude okolo. Ještěže se neumí trefovat, jinak by hrnčič Václav neměl už ani jedno okno. Potom vyzkoušel košík. Na podzim ho s tatínkem vždycky postaví pod jabloň a třesou větvemi, dokud do něj nepopadají všechna jablka. Jenže, ... Písničku neviděl a tak neměl čím třást. Ještě mu zbývalo ale lano. Vyrobil si na něm smyčku a už vypadalo jako pravé laso. Roztočil ho nad hlavou a hop! Au! Né! Smotal k sobě Andulku s Marjánkou tak, že se nemohly ani hnout.

„Kluci! Co to děláte? Nejdřív nás přiklopíte síťkou a teď ještě svážete lanem!“

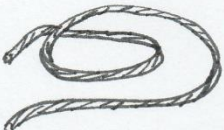

„Když my jsme jenom,“ červenali se kluci, „my jsme jenom chtěli, no, víte. Nás by zajímalo, jak se dá změřit písnička. Ta co jste ji zpívaly.“

„Jen počkejte! Však my vám povíme, co měří tahle písnička,“ zlobily se holky.

„Vážně?“ vyjeveně výskli kluci a napjatě poslouchali.

„Tahle písnička měří jednu klučičí hloupost. A i na to je krátká!“ odsekly Marjánka s Andulkou a utíkaly pryč. A protože už nikdo nezpíval tu krásnou písničku, nemohli kluci už nic měřit.

Příloha č. 3: Měříme bez metru (pracovní list s tabulkou)

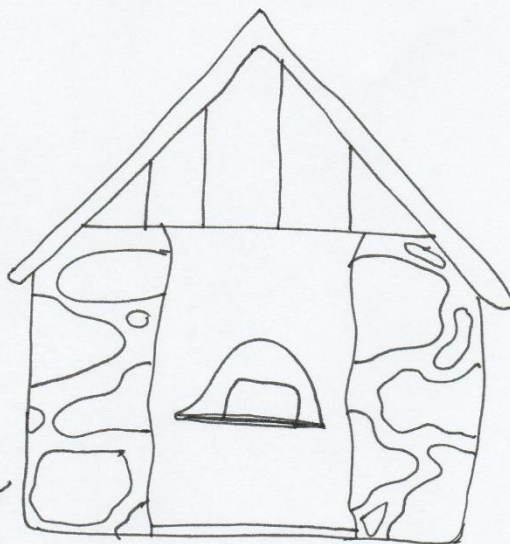
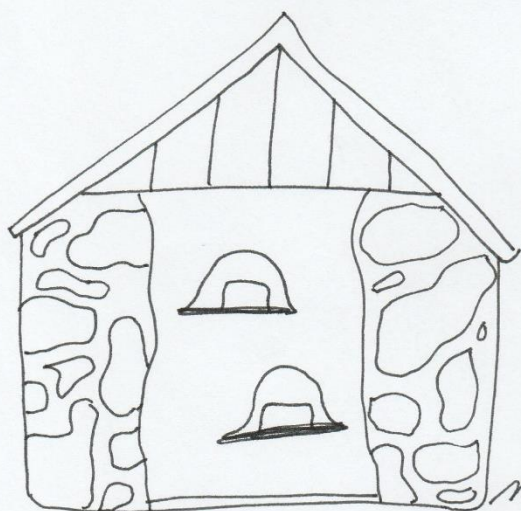
	
	
	
	

Příloha č. 4: Kolik je toho v haltýři? (pracovní list)

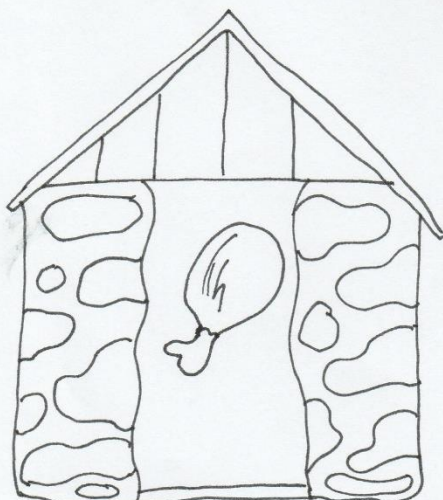
V novém haltýři je teď spousta surovin, které je potřeba chladit.
Spočítej, kolik je ve kterém věci. Kde je jich více a kde méně?

mléko

másto

maso

Příloha č. 5: Jak stavěli haltýř a pekli chleba (příběh)

Děti běhaly po louce a hrály spoustu her. Marjánka znala spoustu rozpočítáadel, a tak vždycky na začátku hry mohla vybírat. To ji moc bavilo.

*Kačena se rozseděla
v rákosovém listí,
vosum vajec vyseděla,
jedno bylo čistý.
Huky, huky,
mezi kluky,
jeden pude ven.*

Najednou uslyšely z dálky volat tatínka: „Haló! Marjánko! Toníku! Pojd'te mi pomoci!“

Oba se ihned zvedli a utíkali směrem k domu. Na dnešní pomáhání tatínkovi se dnes moc těšili. Budou totiž stavět u chaloupky haltýř.

„A tatínku,“ zeptala se váhavě Marjánka, která právě nesla dřevěná prkna v náručí, „jak takový haltýř vlastně funguje?“

„Haha,“ začal se smát Toník, „jak chceš s námi stavět haltýř, když ani nevíš, jak funguje!“

„Nesměj se, Toníku,“ okřikl synka tatínek, „však to není žádná ostuda, že to Marjánka neví. Jdeme stavět úplně nový haltýř, tak to přeci neměla, kde zjistit. Haltýř – to je taková malá kůlnička ze dřeva nebo z kamene. Postaví se nad chladivým potůčkem, a proto když do něj dáš třeba mléko nebo maso, zůstane hezky v chladu a nebude se v teple kazit.“ vysvětloval trpělivě tatínek.

„A proč nenecháme to mléko na schodech do sklepa? Tam zůstává taky chladné.“ divila se Marjánka.

„To by ti povyprávěl strejc Matouš! Počkej, až večer přijde na návštěvu. Pozná totiž bezpečně, které mléko je ze sklepa a které z haltýře. Tvrdí, že to z haltýřů je lepší.“ chvástl se Toník svými znalostmi o strýci Matoušovi.

A pustili se do práce. Tatínek vše řídil a vedl. Krásně si u toho prozpěvoval:

„Máři, Mařeno, máš-li doma ustláno?
Nepůjdu od Tebe, až bude ráno.
Až bude ráno, až bude svítat,
až budou ptáčekové po poli lítat.“

Marjánku to brzy přestalo bavit. Tohle přeci není žádná práce pro holčičky. A běžela se podívat za maminkou do chaloupky, jestli nepotřebuje s něčím pomoci.

„To jsem ráda, že jsi tu, Marjánko, zrovna pečou chleba. Pojď mi pomoci.“ vítala ji maminka hned u dveří. Marjánka se s radostí přidala.

Když maminka pekla chleba, připravila si den předtím kvásek z teplé vody a z žitné mouky. Na vody i mouku udělal prsty vždy malý křížek, jako modlitbu. Babička dětem vždy opakovala, že chléb je Boží dar. Přes noc potom maminka nechala na kamnech mouku, aby byla ráno teplá. Přidala ji do kvásku a začala zpracovávat těsto. Marjánka to vždycky moc ráda pozorovala.

Příloha č. 6: Ztracená holčička (kartičky s obrázky)

Příloha č. 7: Jak zjistili, že žijí na Horácku (příběh)

Tam daleko mezi vysokými kopci porostlými hustými lesy, tam za potůčky a řekami, ve kterých teče ta nejčistší voda, až tam, kde si lidé společně pomáhají v každé své nesnazi a za každého počasí, najdeme malou vesničku. Bydlí zde spousta dobrých lidí. Pracovitých a šikovných. Hrnčíř Václav umí malovat ty nejkrásnější džbánky. Truhlář Pepík zase vyrábí parádní skříně s vyřezávaným zdobením. A bratři Jan a František jsou zase vyhlášenými tkalci v celém okolí. Jejich teta Liduška vyšívá krásné ozdoby na šátky, sukně, šaty i halenky.

A když půjdeme až na okraji vesnice za průzračný potůček, najdeme tam chaloupku s pěknou střechou a komínem ze kterého se zrovna kouří. To asi maminka zatopila v kamnech a už peče buchty k obědu. Za chvíli přijde z lesa tatínek a bude mít určitě po té těžké práci velký hlad.

„Seče sedlák na louce

v roztrhaným klobouce.

A pořád se ohlíží

a na nebe pohlíží,

jak vysoko je slunce.“

To si takhle krásně prozpěvují Toníček a Marjánka. Šli naproti tatínkovi do lesa, a že cestou nasbírají do hrnečku lesní jahody a do košíku trochu hub. Jó, hříbky má Toníček nejradši. A když se usmaží na másle! To je panečku dobrotá! To se pak všichni olizují až za ušima.

„Maminko! Už ti vedeme tatínka!“ volají děti už zdálky.

„Už na vás čekám. Buchty jsou na stole a v chaloupce už je od kamen krásně teplo.“ usmívá se ve dveřích maminka. V tom někde v dálce zahřmělo a po chvíli blesk ozářil celou chaloupku.

„Asi bude bouřka, pojd'te všichni dovnitř. Ať nezmokneme.“ popohání tatínek všechny do světnice.

„Ale ne. A nemůže se nám nic stát? Já se trochu bojím.“ strachovala se Marjánka.

„Neboj se, Marjánko,“ pohladila ji maminka po vlasech, „zapálíme si tu svíčku, co máme v truhličce. Pamatuješ, jak nám ji pan farář v kapličce na ten svátek – na Hromnice – posvětil? Rozsvítíme ji, postavíme na stůl a pomodlíme se, aby se nám nic zlého nestalo. A slyšíte ty zvony v dálce? Bim. Bam. To je určitě pantáta Řehoř – rozhání hromy zvoněním.“

A tak šli. Zapálili malou hromničku. Tak se totiž té svíče říká. A sotva za sebou zavřeli dveře, venku se setmělo, zvedl se vítr a začalo pršet.

Když v tom někdo zaklepal na dveře. Nejdřív jemně. Ťuk, ťuk, ťuk. Potom víc. Buch, buch, buch. Trochu se báli. Kdo by chodil v tomhle nečase. Maminka pro jistotu vzala váleček do ruky, Toník zase tátovu sekyrku a Marjánka se schovala mamince za sukni. Za chvíli se ale vrátil tatínek:

„Neměli jste se čeho bát. Jen se podívejte. Máme tu jednu ztracenou dívenku. Je úplně promočená. Prý je tu v mlýně u tety, šla se sama projít a začala ta hrozná bouřka, tak utíkala k první chaloupce, co viděla. A to byla ta naše. Však my tě k mlynářom odvedeme hned, jak přestane pršet.“

„Pojď se posadit a nestyď se. A pověz nám, kam ses tak vydala na procházku?“ táhla ji maminka ke stolu a cpala jí do ruky makovou buchtu posypanou cukrem.

„Děkuji. Chotná mi. Šla sem do lesa, pro malene. A najednou kókám – velké mrake, úplně deščovec. Začalo se bleščet a crbolet. Toš jsem čárela, abych bela doma dřív. Ale zapomněla jsem cestu.“ rozpovídala se promočená holčička.

Toník i Marjánka na ni koukali s otevřenou pusou. Nerozuměli totiž vůbec ničemu, co říkala. Maminka s tatínkem se začali smát.

„No jo, děti. Tady slečna je určitě od mlynářovic příbuzných z Hané. Tam se mluví trochu jinak než u nás. Taky nosí jiné kroje a mají trochu jiné zvyky. Však si můžete spolu ještě hodně povídat a hrát, než dojdeme do vedlejší vesnice k mlýnu. Podívejte! Už neprší!“

A tak se vydali na cestu, aby všichni společně vyprovodili ztracenou návštěvnicí. Toníček na ni celou cestu zamilovaně koukal a Marjánka se pořád vyptávala, jaké se u nich nosí sukénky, jaké zástěrky a jak na Velikonoce malují vajíčka.

Při zpáteční cestě si hezky prozpěvovali:

*Kukačka kuká,
holoubek vrká
a ptáci ve volši
zpívají v palaši.*

„A tatínku,“ napadlo najednou Toníčka, „co je to ta Haná?“

„To je taková oblast v naší zemi. Takový kraj. Kousek od Hané je třeba zase Slovácko. A to je ještě trochu jinačí kraj. A víc na sever, ...“

„A tatínku,“ skočil mu do řeči zase Toník, „co my jsme za kraj? Jak se jmenuje ta naše oblast?“

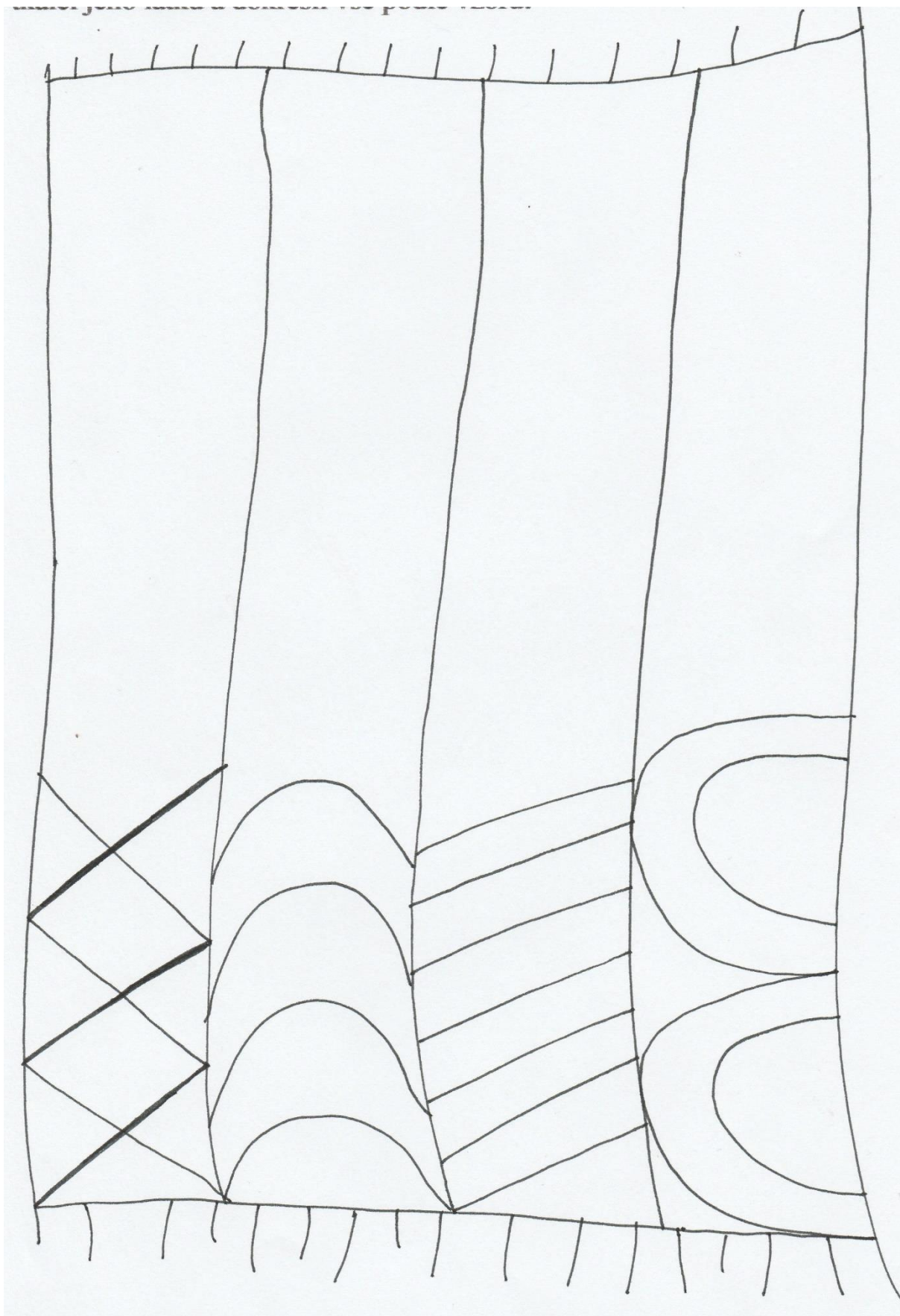
„No přece Horácko! Nejsme sice kraj nejbohatší, ale i tak máme spoustu krásných věcí.
Ale o tom už někdy jindy, děti. Teď už alou za pec a spát!

Příloha č. 8: Kroje a stíny (pracovní list)

Spoj správně kroj se stínem:

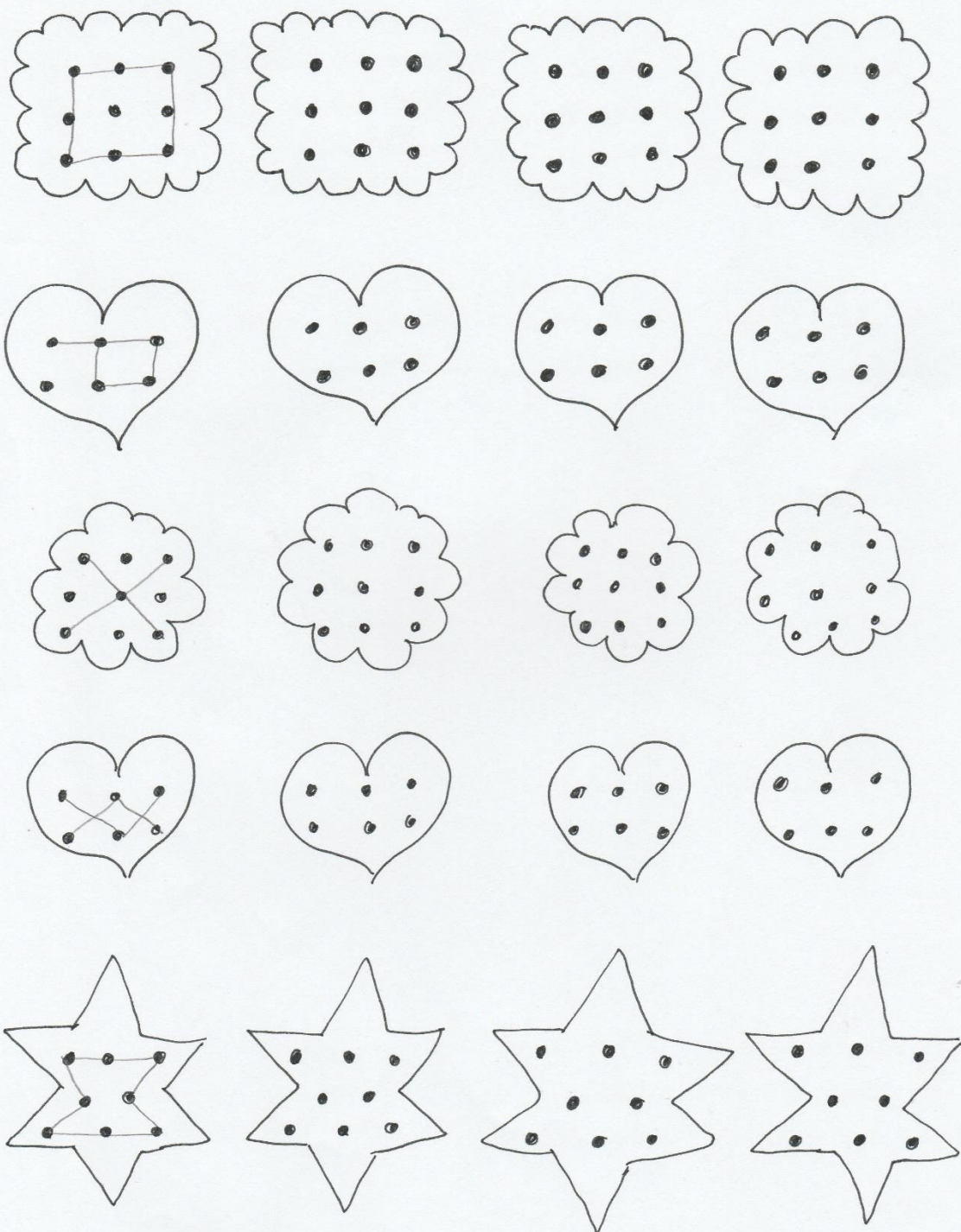

Příloha č. 9: Tkalci a jejich látka (pracovní list)

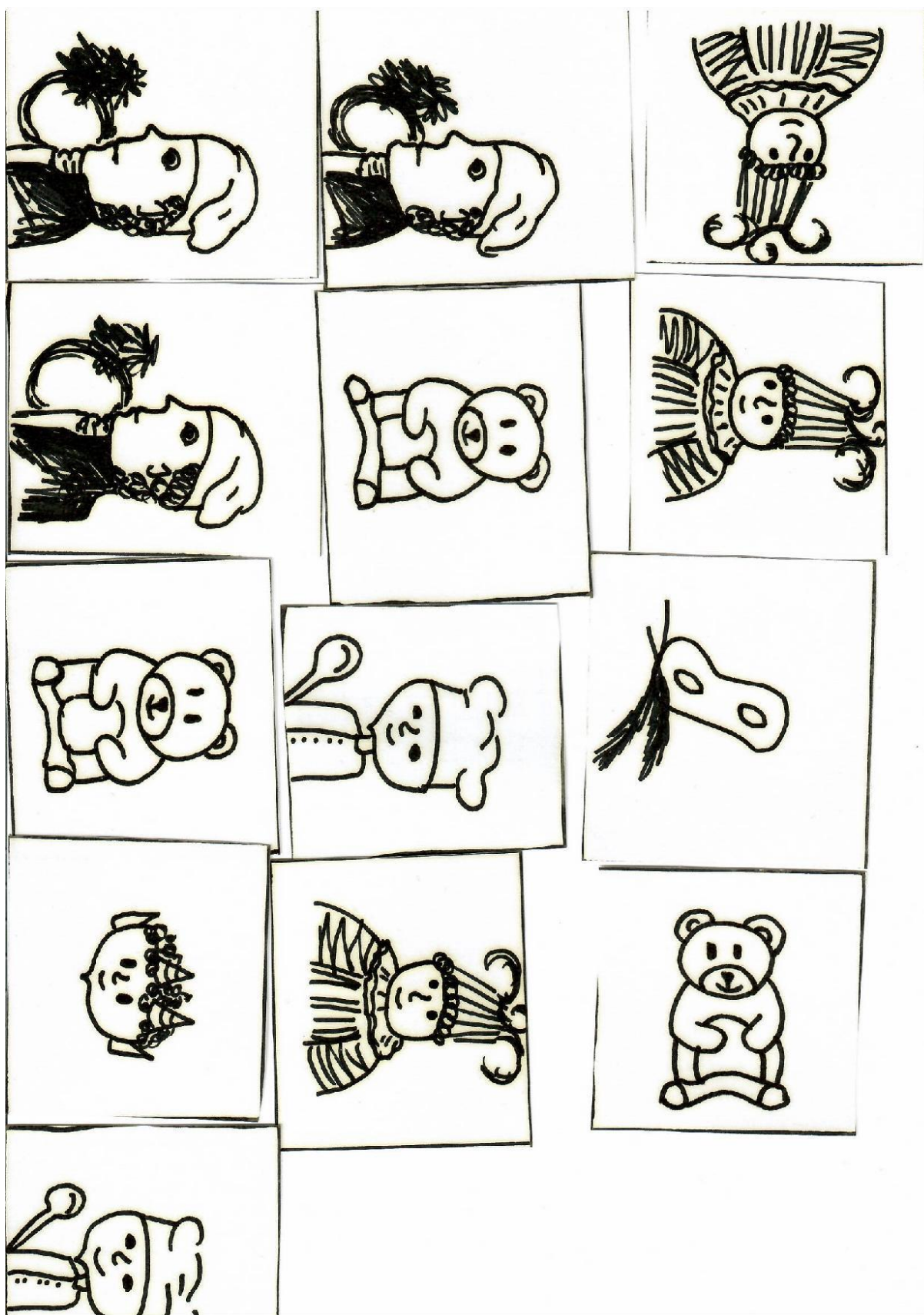

Příloha č. 10: Pomoz perníkáři se zdobením (pracovní list)

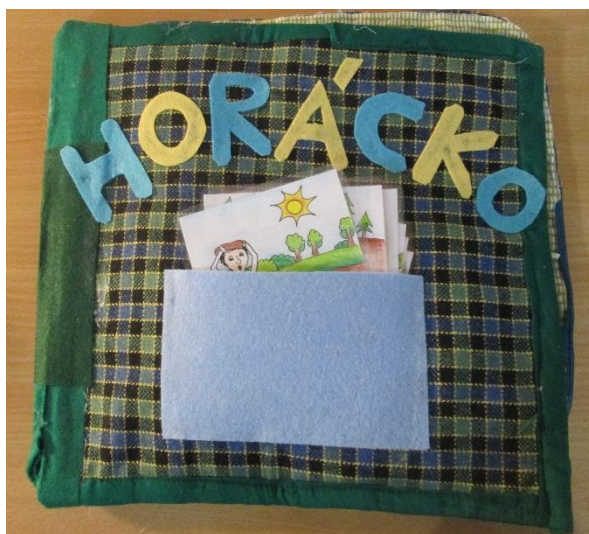
Horáčtí perníkáři byli vyhlášenými mistry svého oboru. Pomoz jim dozdobit jejich perníčky podle vzoru, jako je vždy na prvním na řádku:

Příloha č. 11: Najdi si svou masku (kartičky s obrázky)

Příloha č. 12: Quiet book (ukázka možného provedení)

Brambory a mrkve (třídění)

Co sem nepatří? / Která vesta patří ke které sukni?

Labyrint a bludiště

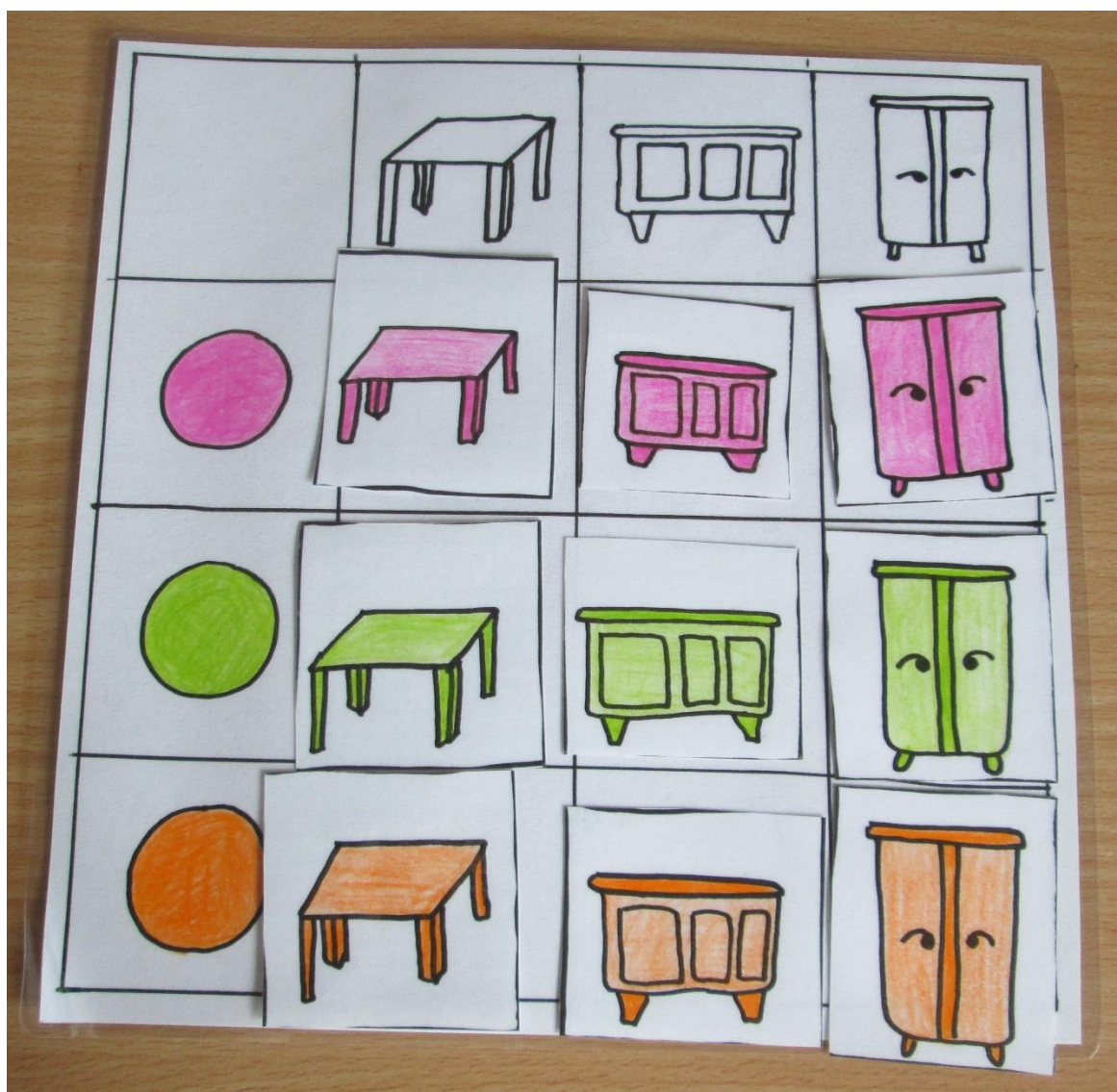

Počítáme korálky / Pereme šátky

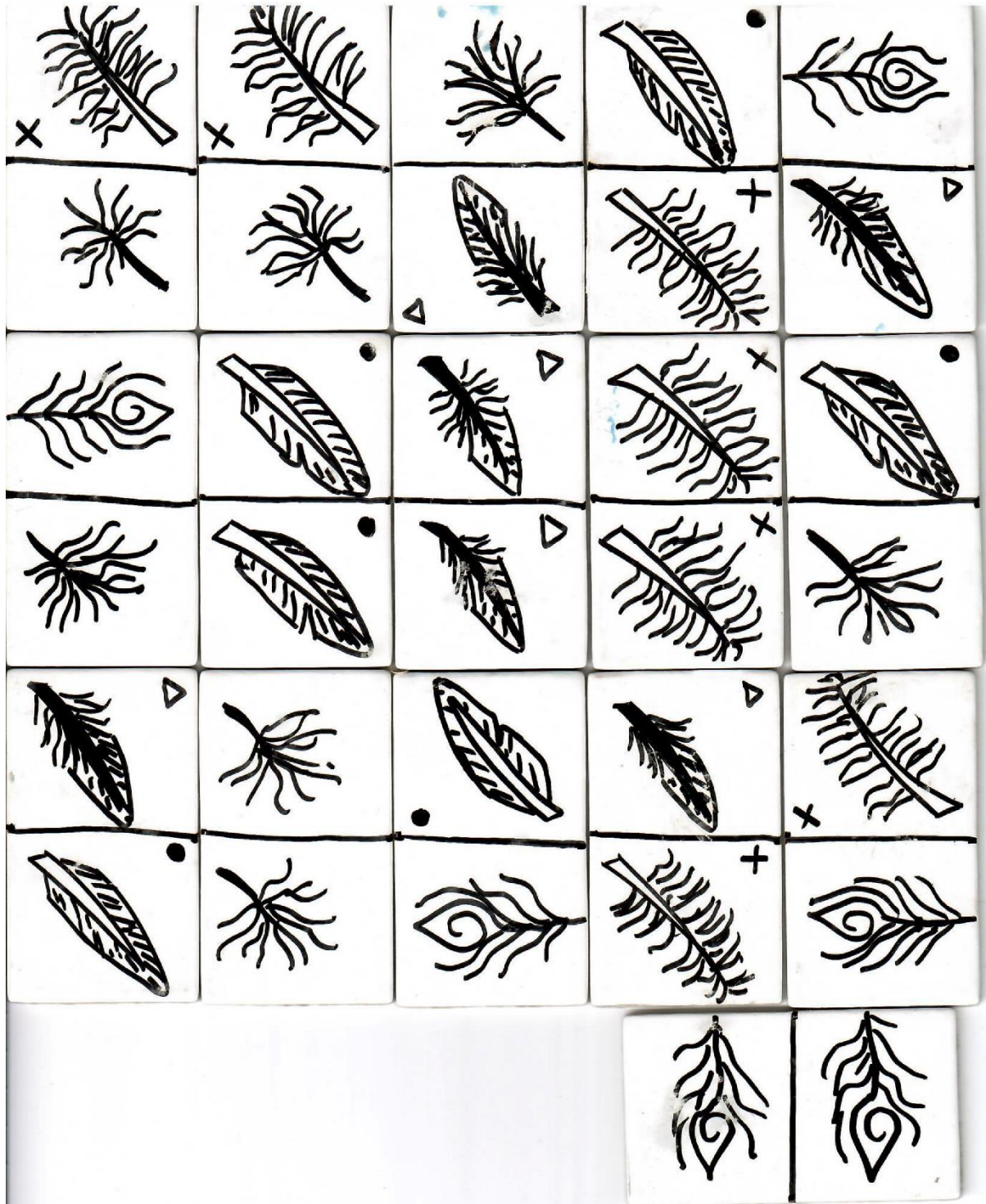

Čištění studánky

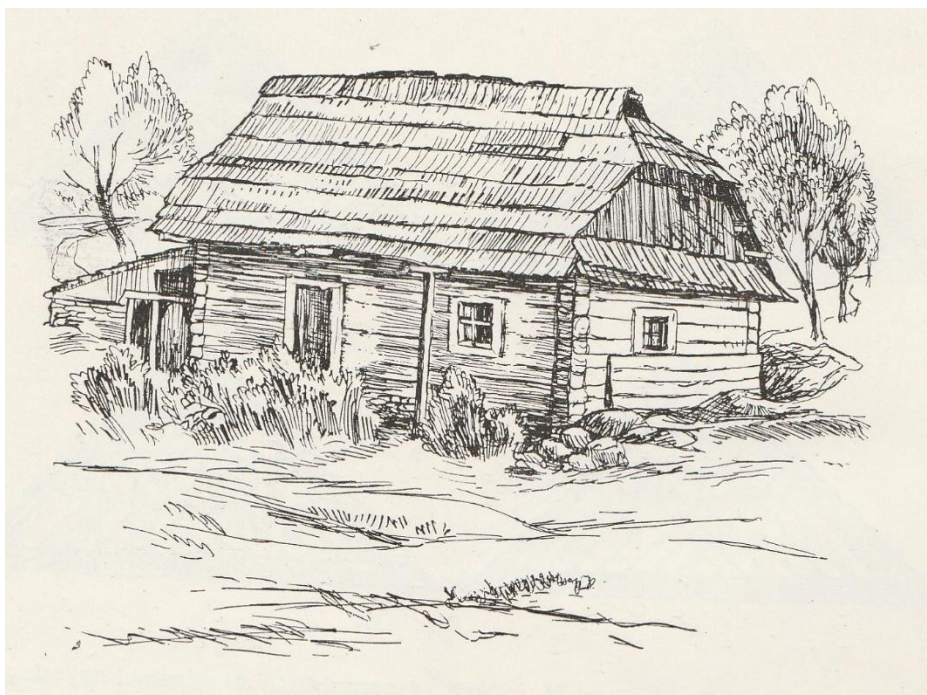
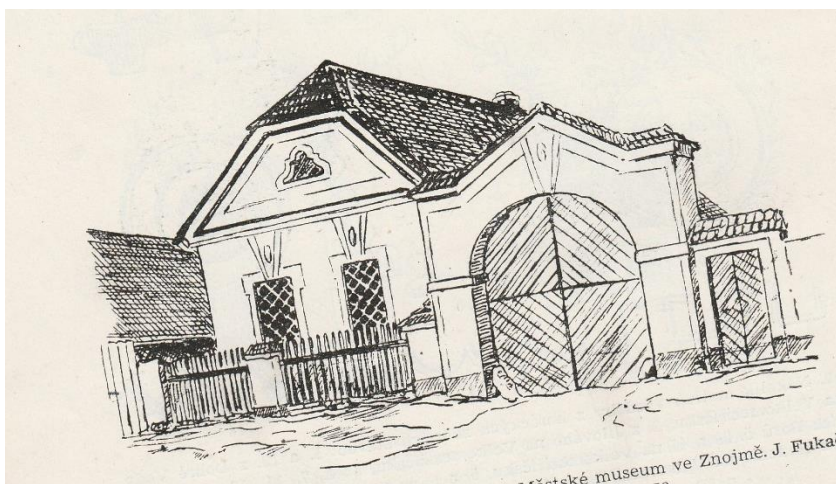
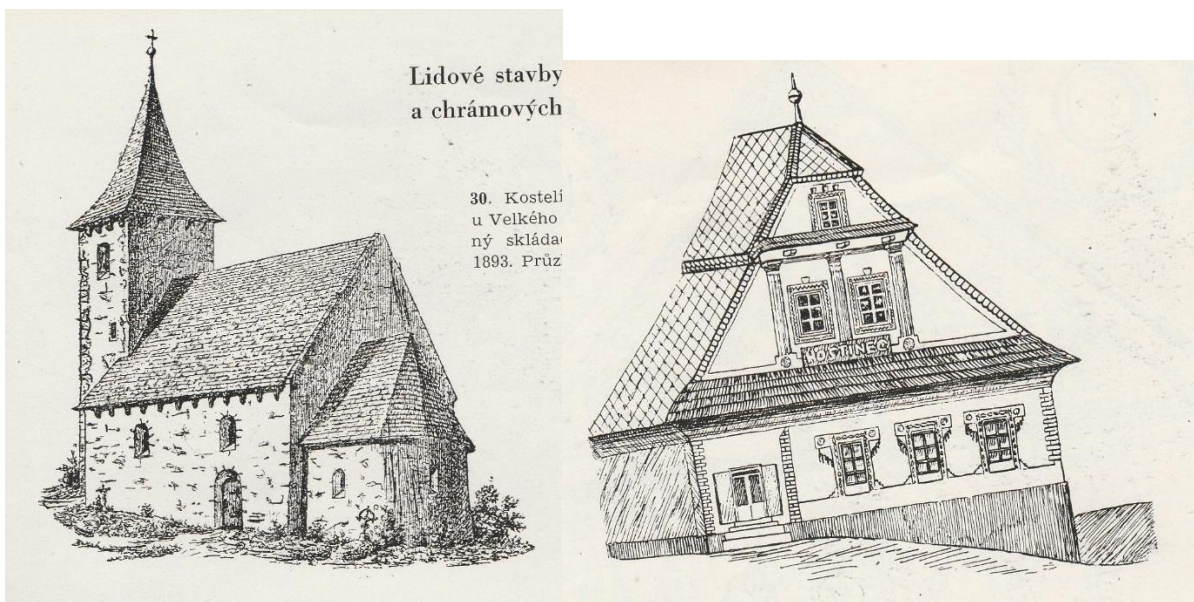
Příloha č. 13: Tabulka truhláře Pepíka

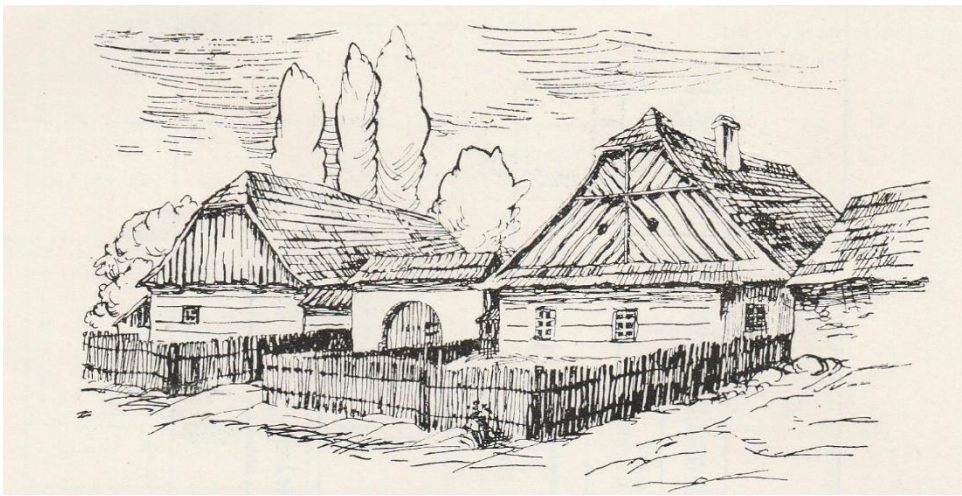
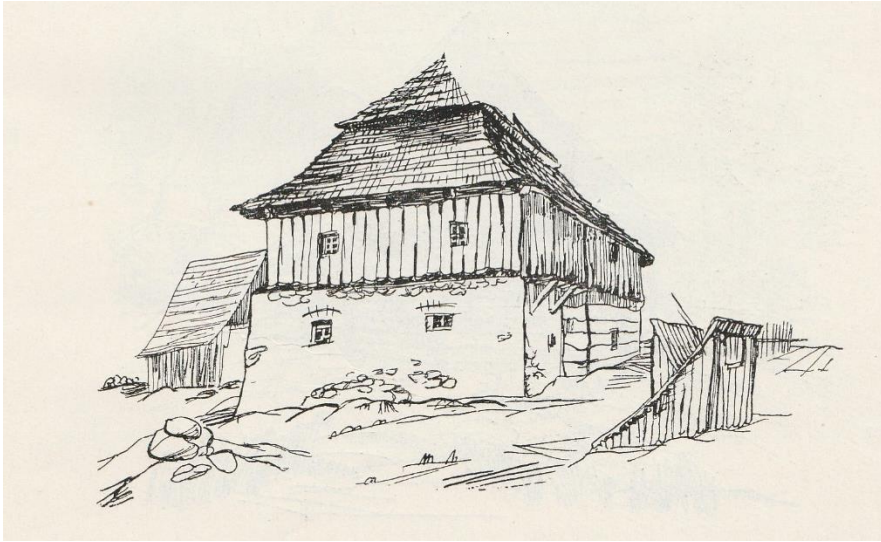

Příloha č. 14: Domino

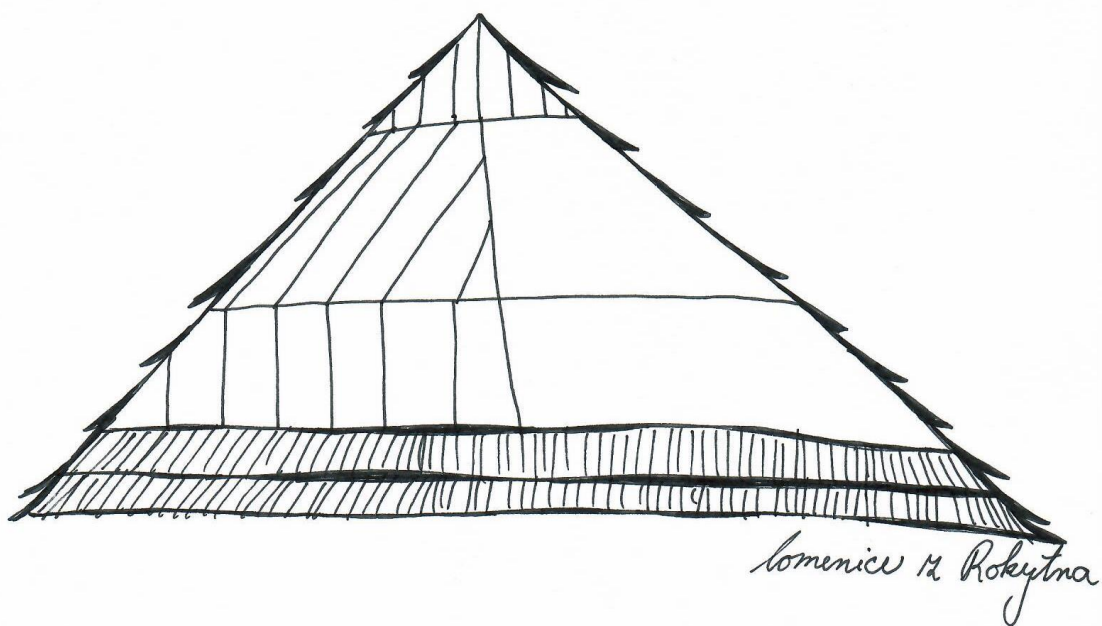
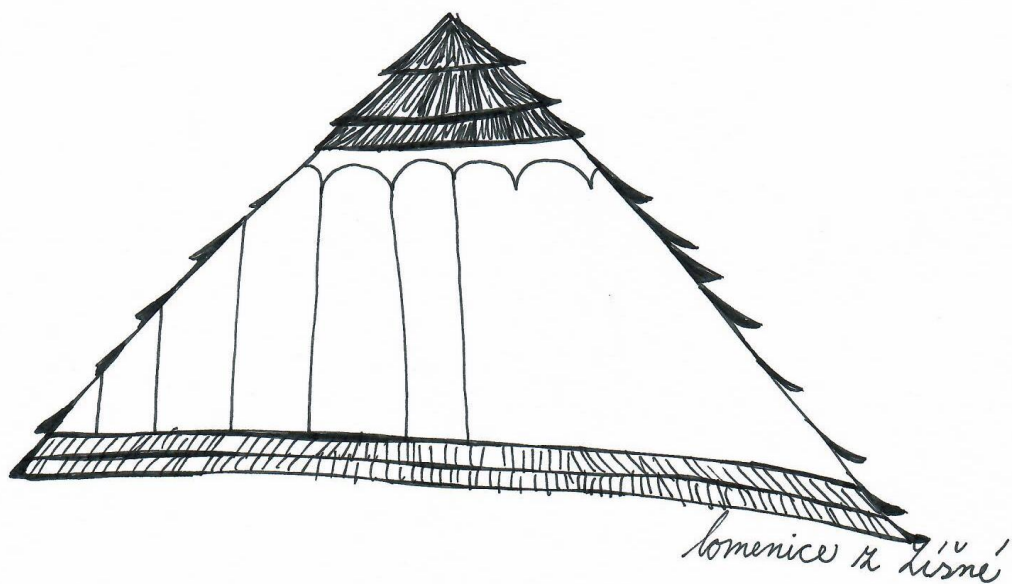
Příloha č. 15.: Horácká vesnice

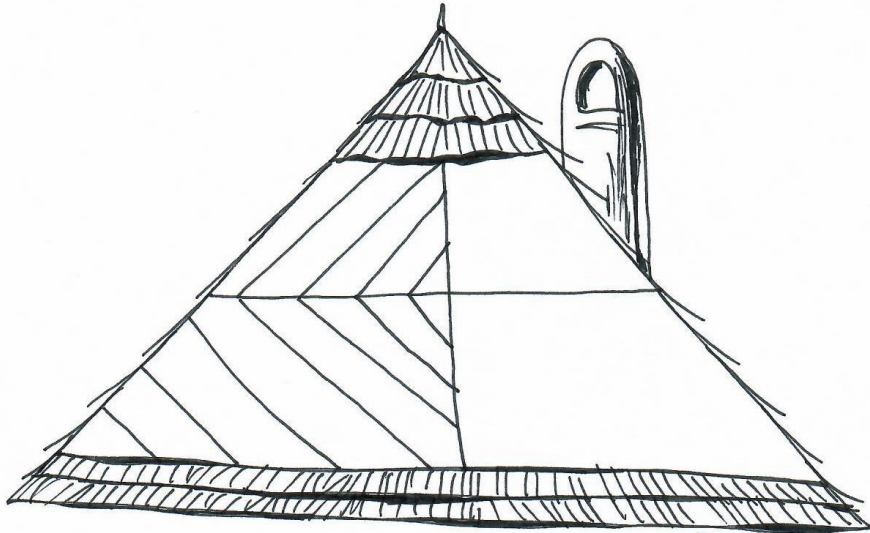

Příloha č. 16: Lomenice

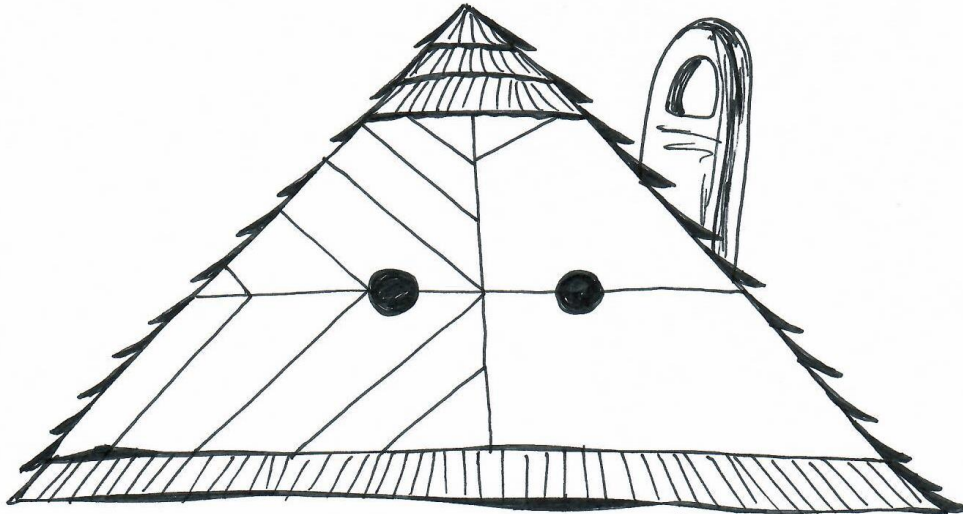
Každá správná horácká chaloupka měla zdobenou lomenici. Zkus dokreslit druhou polovinu tak, aby byla stejná jako ta první.

Každá správná horácká chaloupka měla zdobenou lomenici. Zkus dokreslit druhou polovinu tak, aby byla stejná jako ta první.

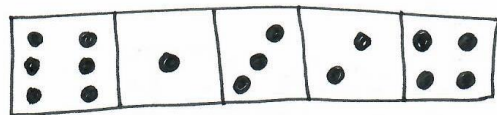
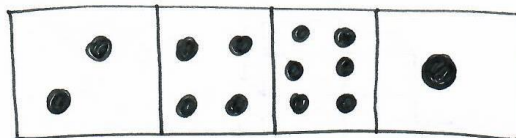
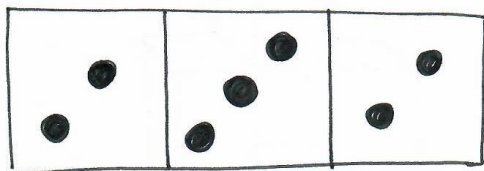
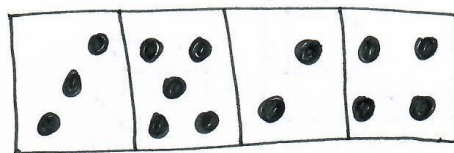
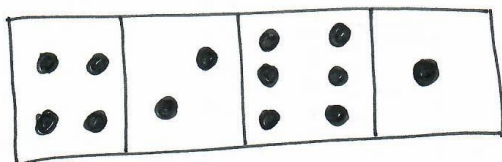
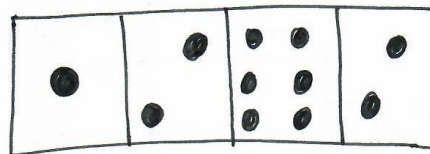
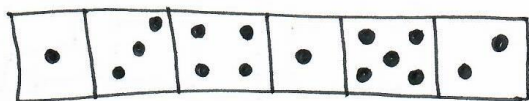
lomenice 12. Obrance

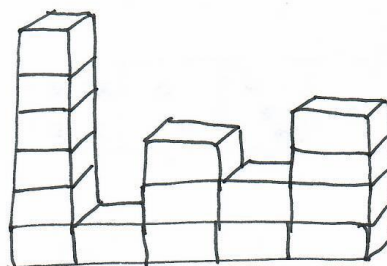
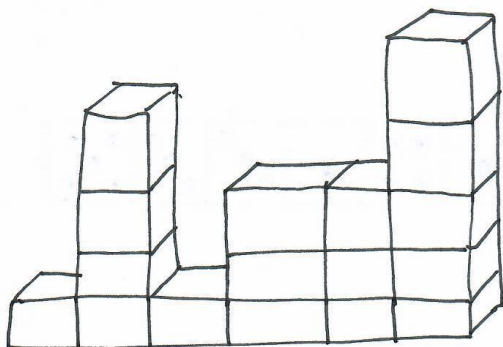
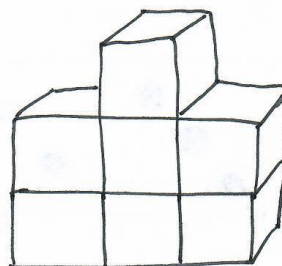
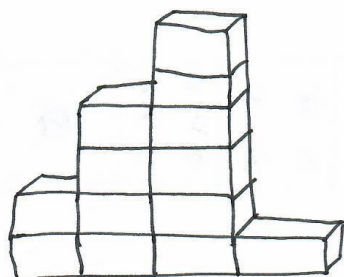
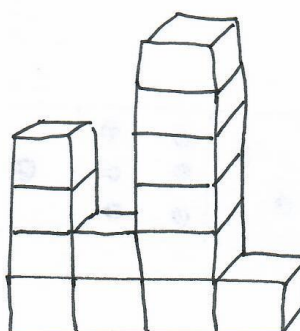
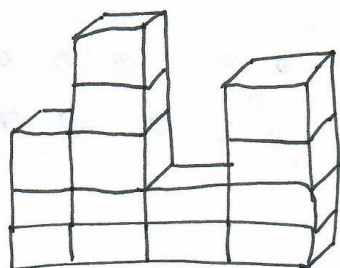
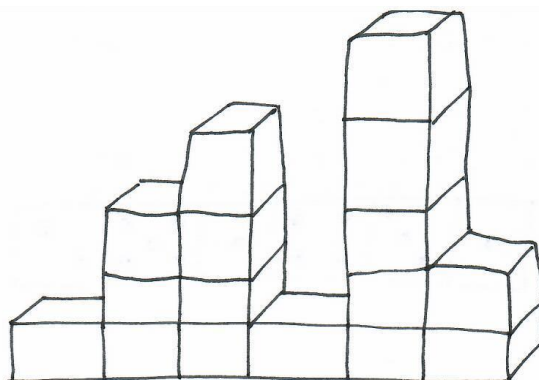
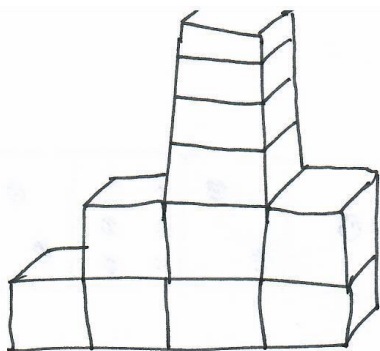
lomenice 12. Kadova

Příloha č. 17: Zuby pro hejkala

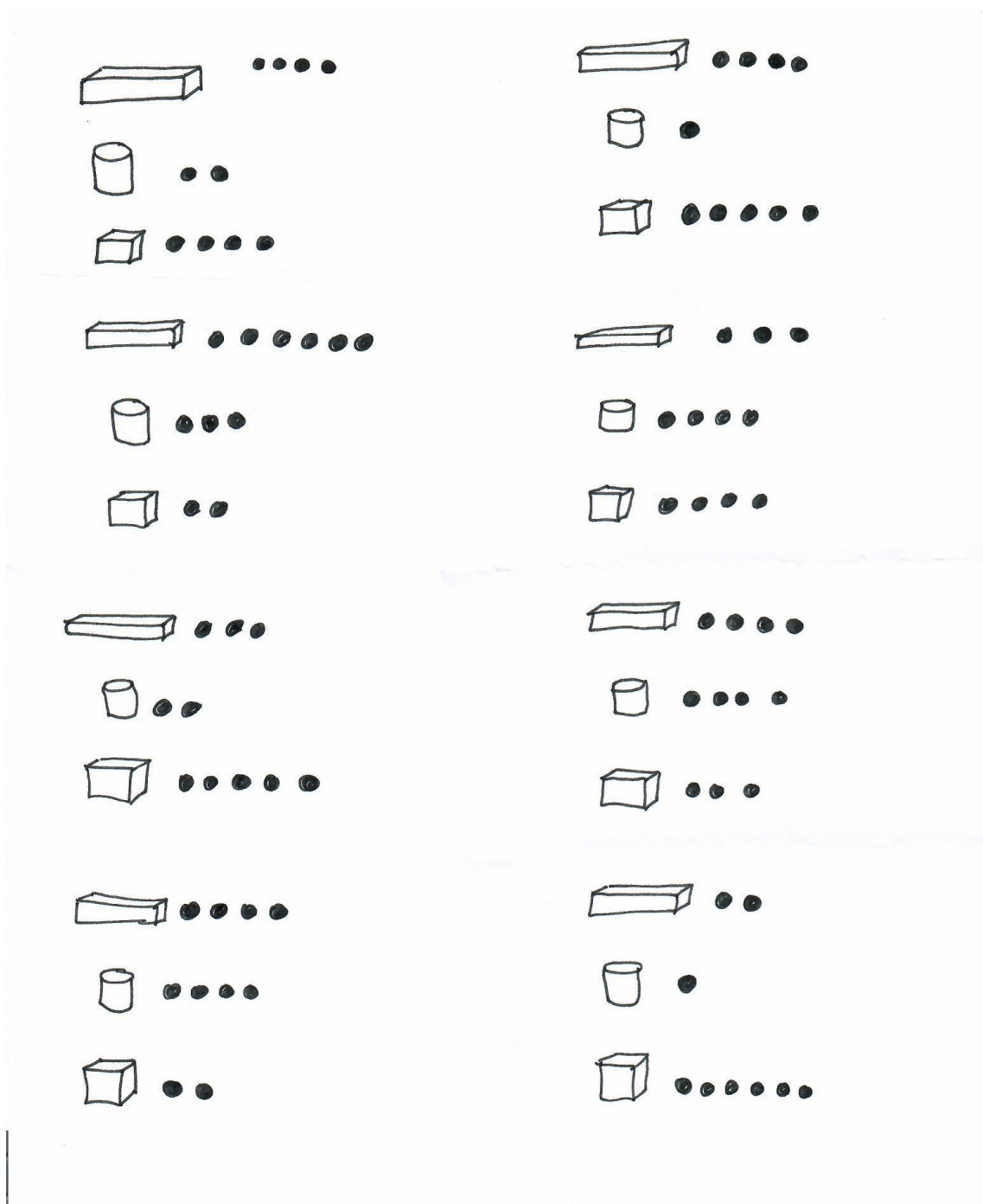
Přední strana (zadání):

Zadní strana (řešení):

Příloha č. 18: Domeček pro vodní vílu (kartičky na rozstřihání)

Příloha č. 19: Jak drali peří (příběh)

Andulka s Marjánkou si hned po obědě vyšly na procházku. Byl podzim, vítr pofukoval ze všech stran a nakláněl stromy skoro až k zemi. Děvčátka si nasadila na hlavu svoje zdobené šátky, aby jim vítr nenafoval do uší. S radostí si prozpěvovala:

„Vy, páni sedláci, máte vyhráno,
sklidili ste s pole a to ne málo:
a pšenici, žito, voves,
nepůjdete selky na pole podnes.“

Najednou uviděla kousek od nich šípkový keř a pod ním jedno zapomenuté peříčko. Hned se k němu sklonila, aby ho zdvihla ze země. Jen měla krátké ruce, a tak Marjánka klekla na kolena a natáhla se pod jednu trnitou větvičku.

„Jáuvajs!“ vykřikla najednou „Teď jsem se poškrábala od trnů.“

„Ha, haha!“ smáli se opodál Honzík s Toníkem. „Cožpak holky nevíte, že šípkové keře mají trny? Však bys Marjánko mohla usnout dočista jako ta Šípková Růženka v pohádce.“ posmívali se a vytrhli to peříčko Marjánce z ruky. Toníček s ním pak okolo poskakoval a zpíval:

„Befeleme – pes se veze,
po vocase dolů z meze.“

„I ty jeden!“ urazila se Marjánka a otáčela se k němu zády.

Andulka ji ale hned bránila: „Vy ničemu nerozumíte. Tetinka ze mlejna pravila, že správné děvče pro pírkó i do louže skočí. Tak proč ne do šípkového keře! A vůbec. To byste nepochopili. My jdeme dnes večer drát peří!“

To už klukům zklaplo. Draní peří. Ta práce je sice nelákala, ale věděli, že si tam večer všechny ženy z vesnice zpívají písničky pro obveselení a vypráví tajemné příběhy a historky z okolí. To už jim bylo trochu líto, že to neuslyší. Mávly na Andulku s Marjánkou a utíkali pryč k lesu do své skrýše.

„Určitě chystají zase nějakou lumpárnu. Pojď se tam, Andulko, podívat, poslechneme, co mají za lubem!“

A tak vyrazily. Moc dobře věděly, kde mají kluci svoji schovku, proto byla hračka je vypátrat. Nenápadně se připlížily a vyslechly jejich plán:

„Honzíku, až půjdou drát peří, budeme nakukovat okénkem a poslouchat všechny ty příběhy. Vždyť to si přece nenecháme ujít. A pracovat kvůli tomu se mi moc nechce.“

„Tak takhle oni! No to jim nedáme. Pojd', něco mě napadlo.“ zářili Andulce v očích jiskřičky.

...

Večer se sešly všechny ženy z vesnice u velkého stolu a chystaly se na draní peří. Blížila se zima, a tak se peří bude hodit na krásně teploučkou peřinu. Tyhle večery Marjánka s Andulkou milovaly ze všeho nejvíc! Obě si střádaly nadrané peří na svatbu. Maminky jim často opakovaly, že dívka se může vdát, když umí upéct buchty a má peřinu. Buchty už uměly, jen tu peřinu ještě ne.

Dnes přišla i teta mlynářka. Pane, ta umělá vyprávět příběhy! A kolik znala pohádek a pověstí! A zase paní Vincencie z chaloupky u řeky znala historii všech rodin z dědiny. Byla to taková chodící obecní kronika. Dnes taky začala vyprávět historku o jedné nešťastné lásce:

„Mařenka byla zamilovaná do pekařovic Petříka. Panečku, to byla láska! Jeden bez druhého den nevydrželi. Ráno Petřík běžel dát Mařence pusku na dobré ráno a ona mu za to dala křížek na čelo – za požehnání do nového dne. Na poli na sebe mrkali a večer se procházeli jabloňovým sadem. Ať pršelo nebo mrzlo.

Pak ale začala ta hrozná válka. Když přišli vojáci do dědiny, vzali všechny mladé chasníky sebou na vojnu. Mařenka proplakala několik nocí. Chodila jako tělo bez duše. Mysleli si všichni, že se smutkem utrápí.

Najednou ale udělala něco, co nikdo nečekal. Rozhodla se, že se zasnoubí s gruntovníkem Václavem. Myslela si, že její Petřík ve válce padl, a tak si postavila hlavu a řekla si, že bude s jiným. Vzala si Václava, měli spolu celkem sedm dětí.

Petřík se z války vrátil. Mařenka už ale zůstala věrná Václavovi. Byla to hodná holka – slíbila mu věnost před oltářem a slovo taky dodržela.“

„Tetičko,“ utírala slzu z oka Marjánčina maminka, „to byl docela smutný příběh. Nemáte dnes veselejší? Však já přes ty slzy na tu práci nevidím.“

„Já mám veselejší,“ hlásila se o slovo teta mlynářka a mrkla přitom na Andulku s Marjánkou – jak byly domluvené, „mám tu veselý příběh. Začíná ovšem trochu strašidelně.

O našich lesích se odpradáвна vyprávělo ledacos. Lidé se tam báli po setmění chodit. Někteří se báli tajemných rusalek a víl, jiní bludiček a jiní zase hejkala. Jeden tu taky v lese pár let žil. Vysoký byl, že by se ohýbat ve dveřích musel, kdyby chtěl k nám do světnice. Do obličeje mu nikdo neviděl. Pokrytý byl celý mechem, listím a slámou – jako kdyby spadl do bláta a vyválel se všude, kde to jen šlo. Vydával také ohromně děsivé zvuky!“

„Ale ne!“ špitl Honzík, „Toničku, já se asi budu trochu bát. Hejkalů já se malinko bojím.“

„Jen se neboj, já se taky nebojím.“ říkal Toníček, ale zuby se mu klepaly a kolena třásla. Nakukovali oba okýnkem do chaloupky a pozorovali všechny při práci. Tetička pokračovala ve vyprávění:

„A tenhle hejkal měl políčeno zvláště na chlapce, kteří se vyhýbali práci. Ze všeho nejraději měl kluky, co se jmenovali Toník anebo Honzík.“

„Ale ne!“ vyděsili se kluci.

„Auuuvííí. Chrrreeeeuuuu,“ ozývalo se za rohem.

„Honzíku, já mám strach,“ objímal ho Toník.

Najednou se vynořila vysoká postava a kolíbavou chůzí se blížila k chlapcům.

„Hejkal!“ vykřikl Toník. Oba chtěli utéct, ale neměli kam. Za nimi byl ráz se dřevem a hejkal se blížil blíž a blíž. Schoulili se do klubíčka a zavírali si oči, aby ho neviděli.

Najednou se ozval bujarý smích.

Co to?

Otevřeli oči a uviděli Andulku s Marjánkou, jak sundávají masku hejkala (jedna stála druhé na ramenou) a za nimi maminka a všechny tety z vesnice. Všichni se smáli, až se za břicho popadali.

„No vidíte, kluci, doufám, že už se děvčátkům nebudete nikdy posmívat!“ hrozila teta mlynářka.

„Nebudeme, nebudeme,“ slibovali oba.

Příloha č. 20: Jak čistili studánky (příběh)

Do horácké vesničky přišlo jaro. Ve všech stínech už zmizely poslední zbytky sněhu a na stromech začala pučet růžová kvítka. Marjánka běžela od Andulky a utíkala za maminkou do světnice:

„Maminko, Andulka půjde letos za královničku! A já můžu být jedna z družiček v průvodu. Mám z toho velikou radost, ještě jsem nikdy v průvodu na otvírání studánek nešla.“

„To jsem šťastná i za tebe, Marjánko,“ pohladila dceru po vlasech maminka, „pamatuji si, jak jsem šla kdysi za královničku já. Možná, že až si vyzkoušíš družičkovskou roli, můžeš být další rok po Andulce tak královnička.“

„Jé, maminko! Vyprávěj mi o tom!“ žadonila Marjánka.

„No dobrá.“

Bylo mi asi tolik, co teď tobě. Měla jsem z toho obrovskou radost, že můžu jít za královničku v průvodu. Byla to veliká čest, že mě paní mlynářová vybrala. Moje babička z toho ale neměla vůbec radost. Jí se totiž ten zvyk čištění studánek vůbec nelíbil a chtěla mi to zakázat.“

„Ale proč maminko?“ divila se Marjánka, „Vždyť tvoje babička chodívala každý den do kostelíka. To by se jí přeci mělo líbit, když studánky chrání Panna Maria.“

„To máš pravdu. Ale tenhle zvyk je daleko starší a dříve vůbec nesouvisel s panenkou Marií. Původně šlo o vítání jara, probouzení přírody, zahánění zlých mocí a dříve lidé věřili, že tohle všechno jim zajistí pohanská bohyně Vesna. To se babičce moc nelíbilo.“

„Ale vždyť to bylo přeci hodně dávno. To se jí nezalíbilo ani kvůli panence Marii?“

„Ani tak ne. Stále byla proti.“

Jednou jsem se s ní o tom dokonce pohádala. To nebylo moc pěkné. A moc mě to pak mrzelo. Plakala jsem celou noc. S tetou jsme ale vymyslely důmyslný plán. Domluvily jsme se, že budeme čistit studánky před východem slunce. Brzy ráno, ještě když byla venku tma, jsem vylezla oknem ven a utíkala k tetě, kde jsem měla připravený věneček na hlavu a bílé družičkovské šaty.

Ta slavnost byla nádherná. Když jsme došly ke studánce, klekla jsem si na vyšívaný šátek, z malovaného džbánku jsem nabrala vodu a vylila trochu do všech světových stran. Na sever, na jih, na východ a na západ. A na konec jsem odhodila zbytky starého loňského listí za hlavu – to na zahánění zlých mocí a vyhnání nemocí. Potom jsme šly vyčistit s ostatními děvčaty pramen a vracely se domů.

Trochu jsem se bála, aby mě babička nenachytala při cestě nazpátek, ale teta vymyslela skvělý trik. Pochodovala jsem do chaloupky pozadu. Našlapovala jsem pozpátku, a když jsem uslyšela babičku, jak mě ráno zdraví, změnila jsem směr a vykročila kupředu. Babička si myslela, že jsem právě vstala a já se pak s tetou smála, když jsem jí to vyprávěla.“

„To byl moc hezký příběh, maminko, už se na to začínám těšit víc a víc. Máš ještě svoje družičkovské šaty? Mohla bych si vzít tvoje?“

„Určitě ano. A můžeme si spolu zaspívat i tu písničku!

A Marjánka si to odpoledne s maminkou moc užívala. Zpívaly, hrály si, povídaly, zkoušely si šaty a hrály si se šátky na lesní víly. Když uvidíte, děti, někdy maminku (nebo někoho jiného) trochu smutnou, zkuste ji rozveselit – třeba písničkou nebo hezkou hrou. Anebo objetím. To má přímo čarovnou. Je to jako čistit studánku – nečistíte maminku od bláta a listí, ale můžete jí pomoci od smutku nebo trápení. Alespoň na chvíličku.

Příloha č. 21: Masopustní zvyky

